

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΚΣΤ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

Διερεύνηση δυσκολιών στην επαγγελματική ένταξη ατόμων υπό
απεξάρτηση – Ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ:

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Επιβλέπουσα:

Θεοφίλου Παρασκευή

Σπουδάστρια:

Πρίντεζη Ρούλα

ΑΘΗΝΑ - 2020

Τίτλος Τελικής Εργασίας:

«Διερεύνηση δυσκολιών στην επαγγελματική ένταξη ατόμων
υπό απεξάρτηση – Ο ρόλος του επαγγελματικού
προσανατολισμού»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης ατόμων υπό απεξάρτηση και ο ρόλος που διαδραματίζει ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Βασικός σκοπός της μελέτης είναι η ανάδειξη των παραγόντων και παραμέτρων που δυσχεραίνουν την κοινωνική επανένταξη και την ένταξη αυτής της ομάδας πληθυσμού στην αγορά εργασίας, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα και να παρουσιαστούν συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής για τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου. Η διερεύνηση των δυσκολιών έγινε τόσο σε θεωρητικό επίπεδο, βάσει της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, όσο και σε επίπεδο εμπειρικής μελέτης, μέσω της διεξαγωγής ποιοτικής έρευνας για την καλύτερη αποτύπωση και κατανόηση του προβλήματος.

Η εμπειρική ερευνητική μελέτη ποιοτικού τύπου πραγματοποιήθηκε με τη διεξαγωγή ημι-δομημένων προσωπικών συνεντεύξεων προς επαγγελματίες του Οργανισμού κατά των Ναρκωτικών, με στόχο τη διερεύνηση των δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης ατόμων ηλικίας 17-24 ετών που βρίσκονται υπό απεξάρτηση στη φάση της κοινωνικής επανένταξης και την ανάδειξη του ρόλου του επαγγελματικού προσανατολισμού. Επιμέρους στόχοι της έρευνας ήταν η καταγραφή της κατάστασης των ατόμων, η διερεύνηση των δυσκολιών προετοιμασίας για την επαγγελματική τους ένταξη, η μελέτη του ρόλου της οικογένειας, του σχολείου και του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, καθώς και η μελέτη των προοπτικών, μέσω συγκεκριμένων προτάσεων για τη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης/επανένταξης της ομάδας-στόχου στην αγορά εργασίας.

Τα ευρήματα της έρευνας για τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα αναδεικνύουν την αναγκαιότητα ανάληψης έγκαιρων δράσεων πρόληψης της υποτροπής και παρεμβάσεων που θα περιορίζουν τη συνέχιση του προβλήματος σε μεγαλύτερες ηλικίες, στις οποίες αυξάνεται ο κίνδυνος επαγγελματικού αποκλεισμού. Οι πολύπλευρες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε ατομικό, κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο, απαιτούν ολιστική προσέγγιση του προβλήματος και συνεχή υποστήριξη στην προσπάθειά τους για επαγγελματική και κοινωνική ένταξη.

Λέξεις-κλειδιά: *Απεξάρτηση, επαγγελματική ένταξη, επαγγελματικός προσανατολισμός, ποιοτική έρευνα, ομάδα - στόχος, κοινωνική επανένταξη.*

ABSTRACT

The subject of this dissertation is to explore the difficulties of professional integration of people under detoxification and the role played by vocational guidance. The main purpose of the study is to highlight the factors and parameters that hinder the social rehabilitation and integration of this group of the population in the labor market, in order to draw conclusions and present concrete policy proposals for measures to address the phenomenon. The difficulties were investigated both at a theoretical level, based on the literature review, and at the level of empirical study, through conducting qualitative research to better capture and understand the problem.

The empirical qualitative research study was carried out by conducting semi-structured personal interviews with professionals of the “Organization against Drugs”, with the aim of investigating the difficulties of vocational integration of people aged 17-24 who are under detoxification in the phase of social rehabilitation and highlighting the role of vocational guidance. Sub-objectives of the research were to profile the situation of individuals, to investigate the difficulties of preparation for their professional integration, to study the role of family, school and School Vocational Guidance, as well as to examine the prospects, through specific proposals for the improvement of the professional preparation and the integration/reintegration of the target group into the labor market.

The research findings for this age group highlight the need to take timely action to prevent relapse and interventions that will limit the continuation of the problem at older ages, at which the risk of professional exclusion increases. The multifaceted difficulties they face at the individual, social and work level require a holistic approach to the problem and constant support in their effort for professional and social integration.

Key words: *Detoxification, vocational integration, vocational guidance, qualitative research, target group, social rehabilitation.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρωτίστως, επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια της τελικής εργασίας μου, κυρία Θεοφίλου Παρασκευή, Προϊσταμένη της Γενικής Διεύθυνσης Υπηρεσιών Υγείας του Υπουργείου Υγείας, για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις, την άριστη συνεργασία, τη συνεχή υποστήριξη αφενός για το θεωρητικό μέρος της μελέτης και αφετέρου για τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγηση κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας που πραγματοποίησα στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω, ακόμη, τους εισηγητές και τις εισηγήτριες της Ε.Σ.Δ.Δ.Α., τους συναδέλφους μου και το διοικητικό προσωπικό για τη συνεργασία, αλλά και τον Επιστημονικά Υπεύθυνο του Τμήματος Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας, κύριο Πλατή Χαράλαμπο, για τη συνεργασία και την υποστήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών στη Σχολή.

Επίσης, εκφράζω τις ευχαριστίες μου στους επαγγελματίες του Οργανισμού κατά των Ναρκωτικών, οι οποίοι ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτικοί σε όλη τη διαδικασία πραγματοποίησης των συνεντεύξεων, για το χρόνο που διέθεσαν, την εμπειρία που κατέθεσαν και τη σημαντική προσφορά τους στη συλλογή πληροφοριών για την υλοποίηση της ερευνητικής μελέτης.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ	9
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ.....	13
1.1 Χρήση και εξάρτηση από τοξικές ουσίες.....	13
1.2 Συνέπειες τοξικοεξάρτησης	15
1.3 Μοντέλα και δομές απεξάρτησης	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	18
ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΥΠΟ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ.....	18
2.1 Ο επαγγελματικός αποκλεισμός ως κύρια διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού.....	18
2.2 Δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης/επανάταξης	20
2.2.1 Σε ατομικό επίπεδο	20
2.2.2 Σε κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο	22
2.2.3 Σε επίπεδο οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος.....	23
2.3 Η σημασία της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης/επανάταξης.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	28
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	28
3.1 Το περιεχόμενο και η σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού.....	28
3.2 Ο επαγγελματικός προσανατολισμός για τα άτομα υπό απεξάρτηση.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	31
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ	31
4.1 Εθνικό επίπεδο	31
4.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο	34

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	36
ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	36
5.1 Σκοπός και ερευνητικό ερώτημα.....	36
5.2 Μέσα και διαδικασία συλλογής δεδομένων	37
5.2.1 Ποιοτική μέθοδος έρευνας	37
5.2.2 Ημι-δομημένες προσωπικές συνεντεύξεις	38
5.3 Μέθοδος επεξεργασίας και ανάλυσης των δεδομένων	39
5.4 Ηθική και δεοντολογία.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	42
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	42
6.1 Τα χαρακτηριστικά του φορέα και των εκπροσώπων του	43
6.2 Τα χαρακτηριστικά των ατόμων της ομάδας-στόχου	44
6.2.1 Σε κοινωνικό επίπεδο	44
6.2.2 Σε οικονομικό επίπεδο	45
6.2.3 Σε μορφωτικό/εκπαιδευτικό επίπεδο	45
6.2.4 Σε επαγγελματικό επίπεδο	46
6.3 Ο τρόπος επιλογής επαγγέλματος των ατόμων της ομάδας-στόχου	47
6.4 Δυσκολίες επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης στην αγορά εργασίας.....	48
6.5 Ο ρόλος της οικογένειας στην επαγγελματική τους ένταξη	52
6.6 Ο ρόλος του σχολείου στην επαγγελματική τους ένταξη	52
6.7 Ο ρόλος του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην επαγγελματική τους πορεία και ένταξη στην αγορά εργασίας	53
6.8 Οι προτάσεις των εκπροσώπων του φορέα.....	53
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	61
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	68
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Επιστολή προς τον συμμετέχοντα στην έρευνα.....	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Έντυπο Συγκατάθεσης.....	83
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Οδηγός Συνέντευξης	84
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV: Ερωτηματολόγιο Συνέντευξης προς εκπροσώπους του φορέα.....	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: Έγγραφο έγκρισης διεξαγωγής ερευνητικής μελέτης στον Ο.ΚΑ.ΝΑ.	94

Ε.Σ.Δ.Δ.Α., Πρίντεζη Ρούλα © 2020 - Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος
(ΚΣΤ Έκπαιδευτική Σειρά)

ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής»

Αθήνα, 20/09/2020

Υπογραφή

Πρίντεζη Ρούλα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Πίνακες

Πίνακας 1: Χρονοδιάγραμμα διεξαγωγής ερευνητικής μελέτης (σελ.40)

Πίνακας 2: Ανάλυση των δεδομένων της έρευνας (σελ.42)

Πίνακας 3: Ειδικότητες και αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα (σελ.43)

Πίνακας 4: Συνοπτική παρουσίαση δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης (σελ.51)

Πίνακας 5: Συνοπτική παρουσίαση προτάσεων εκπροσώπων φορέα (σελ.60)

Σχηματικές απεικονίσεις

Σχήμα 1: Στάδια κοινωνικής επανένταξης (σελ.26)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ε.Α.Π.: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Ε.: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
Ε.Κ.Κ.Ε.Ε.: Εξειδικευμένα Κέντρα Κοινωνικής και Επαγγελματικής Ένταξης
Ε.Κ.Π.Ν.Τ.: Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας
Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν.: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά
Ε.Μ.С.Д.Д.Α.: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
Ε.Π.: Επαγγελματικός Προσανατολισμός
ΕΠΑ.Λ.: Επαγγελματικό Λύκειο
Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής
Ε.Σ.Υ.: Εθνικό Σύστημα Υγείας
Ι.Ε.Κ.: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
Κ.Α.Λ.Ο.: Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία
ΚΕ.Θ.Ε.Α.: Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
Κ.Ε.Κ.: Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης
Κ.Ε.Σ.Υ.: Κέντρα Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης
Κοιν.Σ.Επ.: Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις
Κ.Π.Α.: Κέντρο Προώθησης Απασχόλησης
Μ.Μ.Ε.: Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
Μ.Ο.Θ.Ε.: Μονάδες Ολοκληρωμένης Θεραπείας της Εξάρτησης
Ν.Π.Ι.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Ε.Δ.: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.ΚΑ.ΝΑ.: Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών
Ο.Ο.Σ.Α.: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Σ.Δ.Ε.: Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας
Σ.Ε.Π.: Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός
Ψ.Ν.Α.: Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής
Ψ.Ν.Θ.: Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο επαγγελματικός αποκλεισμός διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αποτελώντας συγχρόνως βασική αιτία αποκλεισμού τους από τις κοινωνικές δραστηριότητες και διαδικασίες. Η κοινωνική δομή περιλαμβάνει ολοένα και περισσότερο ετερόκλητα στοιχεία, έχοντας γίνει πιο σύνθετη, ενώ συγχρόνως, οξύνονται οι δυσκολίες σε πολλά επίπεδα. Αυτή η πολυεπίπεδη κρίση αποτυπώνεται σε προβλήματα, όπως η φτώχεια, η υλική στέρηση, η ανεργία, η αύξηση προβλημάτων που σχετίζονται με τη σωματική και ψυχική υγεία των ατόμων, οδηγώντας σταδιακά τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η κατάσταση αυτή έχει ως συνέπεια να διευρύνεται το χάσμα ανάμεσα στους ενταγμένους και στους μη ενταγμένους στην αγορά εργασίας, αλλά και να εντείνεται η προκατάληψη, ιδίως απέναντι σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι χρήστες ουσιών, τα άτομα που βρίσκονται υπό απεξάρτηση, αλλά και οι πρώην εξαρτημένοι. Η τοξικοεξάρτηση αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό και διαρκώς εξελισσόμενο φαινόμενο που επηρεάζεται τόσο από τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ατόμων όσο και από τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που πραγματοποιούνται.

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται η διερεύνηση των δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης των ατόμων υπό απεξάρτηση, ενώ συγχρόνως αναδεικνύεται ο ρόλος που διαδραματίζει ο επαγγελματικός προσανατολισμός σε αυτή τη διαδικασία, με σκοπό να εξαχθούν συμπεράσματα και να παρουσιαστούν συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο εμπειρικής διερεύνησης, μέσω της διεξαγωγής ποιοτικής έρευνας, με προσωπικές συνεντεύξεις που απευθύνονταν σε επαγγελματίες του Οργανισμού κατά των Ναρκωτικών.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από τέσσερα επιμέρους κεφάλαια, στα οποία επιχειρείται η θεωρητική ανάλυση του προβλήματος. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται οι έννοιες της τοξικοεξάρτησης και της απεξάρτησης, οι συνέπειες του φαινομένου, τα μοντέλα που υιοθετούνται και οι δομές όπου πραγματοποιείται η απεξάρτηση. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του επαγγελματικού αποκλεισμού ως βασικής συνιστώσας του κοινωνικού αποκλεισμού και επιχειρείται η εξειδικευμένη μελέτη των δυσκολιών ένταξης στην αγορά εργασίας

σε ατομικό, κοινωνικό-εργασιακό επίπεδο και σε επίπεδο οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος, ενώ συγχρόνως επισημαίνεται η σπουδαιότητα της επαγγελματικής τους ένταξης. Το τρίτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην ανάλυση της σημασίας του επαγγελματικού προσανατολισμού γενικά, αλλά και ειδικότερα στον ουσιαστικό ρόλο που διαδραματίζει για τη συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι πολιτικές αντιμετώπισης του κοινωνικού και επαγγελματικού αποκλεισμού αυτής της κοινωνικής ομάδας τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η εμπειρική έρευνα ποιοτικού τύπου, η οποία πραγματοποιήθηκε, μέσω της διεξαγωγής ημι-δομημένων προσωπικών συνεντεύξεων, προς επαγγελματίες του Οργανισμού Κατά των Ναρκωτικών, προκειμένου να διερευνηθούν οι δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης ατόμων υπό απεξάρτηση, ηλικίας 17 έως 24 ετών που βρίσκονται στη φάση της επανένταξης. Πιο συγκεκριμένα, το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στο πλαίσιο και τη μεθοδολογία της ερευνητικής μελέτης, ενώ το έκτο κεφάλαιο εστιάζει στην ανάλυση των αποτελεσμάτων ανά θεματική κατηγορία, βάσει των ερωτήσεων που τέθηκαν προς τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Στη συνέχεια, επιδιώκεται η εξαγωγή συμπερασμάτων με γνώμονα την ανάλυση του περιεχομένου των δεδομένων και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της μελέτης και, τέλος, παρουσιάζονται ορισμένες προτάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων επαγγελματικής ένταξης ατόμων υπό απεξάρτηση, με στόχο τον περιορισμό του αποκλεισμού τους από την αγορά εργασίας.

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Τα άτομα υπό απεξάρτηση αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην προσπάθεια ένταξης στην αγορά εργασίας, η οποία καθίσταται ολοένα και πιο ανταγωνιστική. Πριν από τη διερεύνηση των δυσκολιών, επιχειρείται η οριοθέτηση των εννοιών της χρήσης και εξάρτησης από τοξικές ουσίες, η ανάλυση των συνεπειών που επιφέρουν, καθώς και η περιγραφή των μοντέλων και δομών απεξάρτησης που λειτουργούν στη χώρα μας.

1.1 Χρήση και εξάρτηση από τοξικές ουσίες

Ο όρος «τοξικές ουσίες» αναφέρεται στις ουσίες που έχουν τοξικές ιδιότητες, προκαλώντας εξάρτηση από την οποία το άτομο δεν μπορεί να απαλλαγεί εύκολα και είναι απαραίτητη η βοήθεια ειδικών. Διακρίνονται ανάλογα με την επίδραση που ασκούν στο κεντρικό νευρικό σύστημα ή την ανοχή του οργανισμού σε συσχετισμό με την τοξικότητα που εμπεριέχουν (Χάιδου, 2016). Η επιλογή κατανάλωσης δεν αποτελεί τυχαίο γεγονός, διότι εξαρτάται από τις κοινωνικές ομάδες που εντάσσεται το άτομο και τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσει με το κοινωνικό περιβάλλον.

Οι παράγοντες που ωθούν στη χρήση ουσιών αλληλοδιαπλέκονται και διαμορφώνουν το πλαίσιο εντός του οποίου γίνεται η επιλογή, καθιστώντας ιδιαίτερη κάθε περίπτωση τοξικοεξαρτημένου ατόμου. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι η μίμηση, η ροπή προς το απαγορευμένο, ο πειραματισμός, η εύκολη πρόσβαση στις ουσίες, η επιρροή από ομάδες, η ανάγκη επιβεβαίωσης της ταυτότητας από τους άλλους, χωρίς ωστόσο αυτοί οι λόγοι να δημιουργούν πάντα τη συνέχιση της χρήσης ουσιών και την περαιτέρω εξάρτηση από αυτές. Στο άρθρο 30 παρ. 1 του ν.4139/2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις» αναφέρεται ότι εξαρτημένοι χρήστες είναι *«όσοι απέκτησαν την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και δε μπορούν να την αποβάλουν με τις δικές τους δυνάμεις»*.

Για την εγκατάσταση της τοξικομανίας συντρέχουν προϋποθέσεις που σχετίζονται με τη συνάντηση παραγόντων προσωπικής, ψυχολογικής και κοινωνικής

διάστασης. Συνεπώς, είναι ευρύ το φάσμα των μορφών τοξικοεξάρτησης, οι λόγοι πειραματισμού και τα αίτια συνέχισης της χρήσης που διαφοροποιούνται ανάλογα με την προσωπικότητα, το ψυχολογικό υπόστρωμα και το κοινωνικό περιβάλλον των ατόμων (Μάτσα, 2004). Το πρόβλημα έχει απασχολήσει κοινωνίες και κράτη παγκοσμίως, αποτελώντας ένα αντικείμενο ιδεολογικά φορτισμένο και ένα πεδίο διαμάχης μεταξύ ομάδων που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις, αναφορικά με τις παραμέτρους και τους τρόπους αντιμετώπισης, ενώ συγχρόνως λειτουργεί ως μοχλός παραγωγής δημόσιου λόγου (Τσίλη, 1995).

Επισημαίνεται η διαφοροποίηση ανάμεσα στη χρήση και την εξάρτηση, καθώς η χρήση δεν συνεπάγεται υποχρεωτικά εξάρτηση (Ο.ΚΑ.ΝΑ., 2017). Η απλή χρήση μπορεί να γίνει μία ή κάποιες φορές ή περιστασιακά, χωρίς να προκαλείται εθισμός. Ο εθισμός αποτελεί το στάδιο στο οποίο το άτομο αναζητά συνειδητά την ουσία, χωρίς να μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του, διότι επιδρά και τροποποιεί την ψυχική του διάθεση. Η χρήση του όρου ψυχοδραστική ή εναλλακτικά ψυχοτρόπος ουσία αναφέρεται σε *«κάθε ουσία η οποία λαμβανόμενη από οιαδήποτε οδό του σώματος, μεταβάλλει τη σωματοψυχική κατάσταση λειτουργίας του χρήστη»* (Λιάππας, 2004: 44).

Ένα άτομο θεωρείται εξαρτημένο όταν εμφανίζει ορισμένα συμπτώματα που διαρκούν για τουλάχιστον ένα μήνα ή επανεμφανίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως είναι η ανάγκη για συχνότερη χρήση και με μεγαλύτερη ποσότητα, στερητικό σύνδρομο και υιοθέτηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς για τον περιορισμό του, αποτυχία ελέγχου της χρήσης, σπατάλη χρόνου για απόκτηση της ουσίας, δυσμενείς συνέπειες για το άτομο και τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του και συνέχιση της χρήσης, παρά τη γνώση αυτών των επιπτώσεων. Η εξάρτηση εκδηλώνεται τόσο σωματικά όσο και ψυχικά, με την ψυχική εξάρτηση να έχει μεγαλύτερη διάρκεια (Παρασκευόπουλος, 2010 · Χάιδου, 2016).

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Νόμος περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις» καθορίζεται ότι *«ως εξάρτηση νοείται μία κατάσταση ψυχική ή και φυσική («σωματική»), που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της επίδρασης μιας ουσίας σε έναν ζωντανό οργανισμό και χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία εκδηλώσεων, μέσα στις οποίες περιλαμβάνεται πάντοτε η διάθεση για την συνέχιση λήψης της ουσίας με σκοπό την επανεκδήλωση των ψυχοδραστικών ενεργειών της ή αντίθετα την αποφυγή δυσάρεστων συμπτωμάτων, που μπορεί να εκδηλωθούν όταν δεν ληφθεί»*.

1.2 Συνέπειες τοξικοεξάρτησης

Οι αρνητικές συνέπειες εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο βλάβης στη σωματική και ψυχική υγεία των ατόμων όσο και σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Συχνά οι τοξικοεξαρτημένοι παραλείπουν να ακολουθήσουν στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής, ενώ οι παρενέργειες από τη λήψη της ουσίας επηρεάζουν ζωτικές λειτουργίες, οδηγώντας πολλές φορές στη μείωση του προσδόκιμου ζωής, σε ανεπανόρθωτες βλάβες, ακόμη και στο θάνατο. Η ψυχική εξάρτηση ουσιαστικά τους υποχρεώνει να απασχολούνται μόνο με τα μέσα εύρεσης της ουσίας, γεγονός που καθίσταται αυτοσκοπός της καθημερινότητάς τους. Το συναισθηματικό βάρος πλήττει και το οικογενειακό, συγγενικό και φιλικό περιβάλλον που επιφορτίζεται και με οικονομικό κόστος. Οικονομική επιβάρυνση υπάρχει και για το δημόσιο σύστημα υγείας για τη θεραπεία και αντιμετώπιση των βλαβών που προκαλούνται στην υγεία τους (Χαΐδου, 2016).

Σε κοινωνικό επίπεδο, τα άτομα αντιμετωπίζουν στιγματισμό και προκαταλήψεις και σταδιακά οδηγούνται σε κοινωνικό αποκλεισμό, δηλαδή στερούνται το δικαίωμα πρόσβασης σε κοινωνικά αγαθά (Παπασταμάτης, 2010). Υφίστανται μια διαδικασία περιθωριοποίησης με επαγγελματικό αποκλεισμό και στέρηση της δυνατότητας πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες, η οποία συνάδει με το πρότυπο του αξιοπρεπούς εργαζόμενου πολίτη των σημερινών κοινωνιών (Νούτσος, 1998). Συνεπώς, βιώνουν μια κατάσταση προσωρινής ή μόνιμης αποξένωσης από τους κύριους μηχανισμούς της οικονομικής ζωής, τους κοινωνικούς θεσμούς, την οικογένεια, τα δίκτυα κοινωνικής ενσωμάτωσης και το κράτος (Καραντινός, 1990).

Πολλές φορές υφίστανται αποδοκιμασία και απομακρύνονται από τον κοινωνικό ιστό, υιοθετώντας έναν τρόπο ζωής που παρεκκλίνει από τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες. Σύμφωνα με τον Howard Becker (1963) παρεκκλίνων θεωρείται αυτός στον οποίο εφαρμόζεται επιτυχώς το στίγμα. Οι κυρίαρχοι κοινωνικοί κανόνες εφαρμόζονται σε ορισμένα άτομα που όταν τους παραβιάσουν, στιγματίζονται ως περιθωριακά. Υπό αυτή τη σκοπιά, η παρέκκλιση δεν αποτελεί ιδιότητα της πράξης, αλλά συνέπεια του χαρακτηρισμού της ως παρεκκλίνουσας (Becker, 2000).

Με βάση την παραπάνω άποψη, γίνονται διακρίσεις που μειώνουν τις ευκαιρίες κοινωνικής τους ένταξης και τους προσδίδεται μια κοινωνική ταυτότητα που συνεπάγεται την αποκοπή τους από το κοινωνικό γίνεσθαι, αλλά και τον ίδιο τους τον εαυτό και, κατά συνέπεια, την μετατροπή τους σε απαξιωμένα άτομα που αντιμετωπίζουν απόρριψη (Goffman, 2001). Στην περίπτωση της χρήσης ουσιών, ο

στιγματισμός είναι καθοριστικός στη συνέχισή της, καθώς η χρήση μπορεί να εξελιχθεί σε εξάρτηση με δυσμενείς συνέπειες.

Το άτομο που ξεκίνησε τη χρήση μπορεί να τη συνεχίσει και να οδηγηθεί στον εθισμό, θεωρώντας τον εαυτό του αποτυχημένο, επιλέγοντας την απόσυρση ως μορφή αντίδρασης απέναντι στον αποκλεισμό που υφίσταται. Αυτή η συμπεριφορά, κατά τον Robert Merton (1968), μπορεί να εκλαμβάνεται ως απάντηση στην πίεση της ανομίας που επικρατεί στην κοινωνία, δημιουργώντας μια εσωτερική σύγκρουση που εξαλείφεται όταν το άτομο εγκαταλείπει την προσπάθεια επίτευξης των στόχων που είχε θέσει, οδηγείται στην εξάρτηση, αποκοινωνικοποιείται και τελικά κατακρίνεται ως μη παραγωγικό. Μάλιστα, αυτή η ανομική κατάσταση εξαρτάται από τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης και είναι πιθανό να αποτελεί παράγοντα που οδηγεί στη χρήση και την εξάρτηση, κατασκευάζοντας το κοινωνικό πλέγμα του αποκλεισμού, χωρίς ωστόσο αυτή η εκδοχή να αποτελεί अपαράβατο κανόνα (Περαντζάκη - Καρατζόγλου, 2001).

Η τοξικοεξάρτηση πλήττει όλες τις κοινωνικές τάξεις και αφορά άτομα οποιασδήποτε κοινωνικοοικονομικής κατηγορίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ζήτημα είναι ο τρόπος διαχείρισης τόσο από την πλευρά των ατόμων, ανάλογα με τη δυνατότητα αντιμετώπισης του προβλήματος, την κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση, όσο και από την πλευρά του άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου. Για τον τρόπο και τις διαδικασίες απεξάρτησης έχουν υιοθετηθεί διάφορα μοντέλα και έχουν δημιουργηθεί δομές που προσφέρουν υπηρεσίες, ακολουθώντας διάφορες προσεγγίσεις θεραπείας και κοινωνικής επανένταξης.

1.3 Μοντέλα και δομές απεξάρτησης

Οι προεκτάσεις που λαμβάνει το φαινόμενο σε σωματικό, ψυχολογικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, σε συνδυασμό με την αδυναμία των χρηστών να απεμπλακούν από αυτή την κατάσταση χωρίς υποστήριξη, καθιστούν επιβεβλημένη την αντιμετώπισή του. Υποστηρίζεται ότι η θεραπευτική προσέγγιση πρέπει να είναι σφαιρική, περιλαμβάνοντας την απεξάρτηση από την ουσία και τη μεταβολή στο επίπεδο του ψυχισμού, ώστε να επιτευχθεί κοινωνική επανένταξη που θα επιτρέψει την αυτονομία και την απαλλαγή από περιορισμούς και εμμονές (Χαΐδου, 2016). Πριν από τη διαδικασία της απεξάρτησης τα άτομα δεν αποδέχονται το πρόβλημα, θεωρώντας ότι μπορούν να διακόψουν τη χρήση και δεν δέχονται συμβουλευτικές ή θεραπευτικές

παρεμβάσεις. Κατά το δεύτερο στάδιο, αρχίζουν να αποδέχονται τη διαδικασία της θεραπείας, ενώ στην τρίτη φάση συνειδητοποιούν τις βλαπτικές συνέπειες, δείχνοντας επιθυμία να την ακολουθήσουν (Παρασκευόπουλος, 2010).

Τα δύο βασικά είδη προγραμμάτων με παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, είναι τα προγράμματα ριζικής απεξάρτησης και τα προγράμματα όπου χορηγούνται υποκατάστατα της ουσίας. Στα πρώτα προηγείται η σωματική αποτοξίνωση και ακολουθεί η ψυχολογική παρέμβαση, με σκοπό την ψυχική απεξάρτηση και την κοινωνική ένταξη, ενώ στα δεύτερα στόχος της θεραπείας είναι η μείωση της βλάβης, παράλληλα με ψυχολογικές και κοινωνικές παρεμβάσεις (Χάιδου, 2016).

Στην Ελλάδα¹, οι βασικοί τύποι θεραπείας που παρέχονται για την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις («στεγνά» θεραπευτικά προγράμματα), η θεραπεία υποκατάστασης (Μ.Ο.Θ.Ε.) και η σωματική αποτοξίνωση. Οι επίσημα αναγνωρισμένοι φορείς που παρέχουν τους παραπάνω τύπους θεραπείας στη χώρα μας είναι οι εξής: ο Ο.ΚΑ.ΝΑ., το ΚΕ.Θ.Ε.Α., η Μονάδα Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ του Ψ.Ν.Α., το Ψ.Ν.Θ., η Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών, γενικά δημόσια νοσοκομεία (σε συνεργασία με τον Ο.ΚΑ.ΝΑ.), το ανεξάρτητο σωματείο ΘΗΣΕΑΣ στο πλαίσιο του Δήμου Καλλιθέας και το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (φυλακές Ελεώνα).

Σε αυτούς τους φορείς παρέχονται υπηρεσίες συμβουλευτικής μέσα από τα συμβουλευτικά κέντρα/σταθμούς/κέντρα υποδοχής, ενημέρωσης και εισαγωγής, στα οποία γίνεται η πρώτη επαφή όσων αναζητούν βοήθεια για θέματα χρήσης ουσιών. Τα συμβουλευτικά κέντρα, κυρίως στην περίπτωση των ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων, λειτουργούν ως στάδιο προετοιμασίας της θεραπευτικής διαδικασίας, παρέχοντας ενημέρωση, αξιολόγηση της κατάστασης, ατομική και ομαδική συμβουλευτική/υποστήριξη, υπηρεσίες φροντίδας της υγείας και υποστήριξη οικογένειας (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., 2019). Πολλές δομές απεξάρτησης έχουν διασύνδεση με άλλους αρμόδιους φορείς (Ο.Α.Ε.Δ., Σ.Δ.Ε., Κ.Ε.Κ. κτλ.), συντελώντας στην ομαλή επανένταξη των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο².

¹ <https://www.epipsi.gr/images/Documents/Ethsia-Ekthesh-Ektepn-2018.pdf>

² <https://www.ektepn.gr/activities/interventions/apokatastasi-kai-koinoniki-epanentaxi-apexartimenon-kai-ypo>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΥΠΟ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Η μελέτη των δυσχερειών επαγγελματικής ένταξης/επανένταξης είναι εξαιρετικά σημαντική για την κατανόηση του προβλήματος, ώστε να εφαρμοστούν δημόσιες πολιτικές που θα οδηγούν στη λήψη κατάλληλων μέτρων αντιμετώπισής του. Η διερεύνηση των δυσκολιών αναδεικνύει την αναγκαιότητα άρσης του αποκλεισμού προς μια κατεύθυνση περιορισμού των δυσμενών συνεπειών για τα άτομα αυτά, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο εν γένει.

2.1 Ο επαγγελματικός αποκλεισμός ως κύρια διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού

Στις σύγχρονες μαζικές κοινωνίες υπάρχουν κοινωνικές ομάδες που παρουσιάζονται ως απειλητικές για την κοινωνική συνοχή, με αποτέλεσμα να περιθωριοποιούνται από τον εθνικό τρόπο ζωής, αφού είτε αποβάλλονται από την αγορά εργασίας είτε αδυνατούν να ενταχθούν/επανενταχθούν σε αυτή (Κατσούλης, 2002). Για τους τοξικοεξαρτημένους, ο κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται συγχρόνως αιτία και συνέπεια της κατάχρησης ουσιών, ενώ αποκλεισμό βιώνουν και οι απεξαρτημένοι, διότι στιγματίζονται με επιθετικούς ή άλλους προσδιορισμούς, δεν έχουν ίσες ευκαιρίες ή ισότιμη πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και δεν απολαμβάνουν τα κοινωνικά τους δικαιώματα (Φακιολάς και συν., 2005).

Ένα από τα βασικά κοινωνικά δικαιώματα είναι το δικαίωμα στην εργασία, έτσι όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 22 παρ. 1 του Συντάγματος της χώρας μας, στο οποίο προβλέπεται ότι: *«Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας».*

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης διογκώνονται οι κοινωνικές αντιπαραθέσεις, εντείνονται οι προκαταλήψεις και οι τοξικοεξαρτημένοι ενοχοποιούνται για τη διάρρηξη της κοινωνικής συνοχής, σε συνδυασμό με την αντίληψη ότι ευθύνονται οι

ίδιοι για τον αποκλεισμό τους. Συγχρόνως, η άγνοια της πλειοψηφίας των πολιτών για τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου δημιουργεί φόβο και ανασφάλεια, με συνέπεια να ενοχοποιούνται οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες (Πουλόπουλος, 2011). Αυτή η δυναμική της περιθωριοποίησης μπορεί να οδηγήσει σε μια κατάσταση στερήσεων και διακρίσεων που διοχετεύει το μήνυμα στα αποκλεισμένα άτομα ότι είναι ανεπιθύμητα και επικίνδυνα για την κοινωνία. Βιώνουν τον στιγματισμό ως προσωπική αποτυχία, αισθάνονται ενοχές και τελικά αυτοστιγματίζονται, καθώς εσωτερικεύουν την εικόνα του αποτυχημένου (Μάτσα, 2006).

Στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες υπάρχουν υψηλά ποσοστά τοξικοεξάρτησης, εμφανίζοντας και άλλα χαρακτηριστικά κοινωνικής ευπάθειας, όπως διάγνωση κάποιας ψυχικής ασθένειας ή προβλήματα με την ποινική δικαιοσύνη (E.M.C.D.D.A., 2012 · Μάτσα, 2006). Σε κάποιες περιπτώσεις, ο αποκλεισμός αρχίζει πριν από την εγκατάσταση της εξάρτησης, εξαιτίας της διαφορετικότητας που παρουσιάζουν και της απόκλισης από τους κανόνες και τα κυρίαρχα πρότυπα, με συνέπεια την περιθωριοποίησή τους (Μάτσα, 2006 · Πουλόπουλος, 2011).

Υπό αυτές τις συνθήκες, απομονώνονται από τις κοινωνικές διαδικασίες και την αγορά εργασίας, γεγονός που φανερώνει την αμφίδρομη σχέση μεταξύ κοινωνικού και επαγγελματικού αποκλεισμού. Συνεπώς, πλήττεται η αυτοεκτίμησή τους, περιορίζονται οι κοινωνικές τους σχέσεις και διαρρηγνύονται οι κοινωνικοί δεσμοί τους (Μάτσα, 2006). Αυτό ακριβώς αναδεικνύει τη σημασία του κοινωνικού περιβάλλοντος για την εμφάνιση και όξυνση του φαινομένου, εφόσον διαφαίνεται η άτυπη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ αποκλεισμένων και αποκλειόντων, στην οποία κυριαρχεί μια κατασκευασμένη και συμβολικά φορτισμένη εικόνα για τα άτομα αυτά (Τσίλη, 2005).

Πολλές φορές, οι κοινωνικοί μηχανισμοί που ενεργοποιούνται και διαμορφώνουν τους όρους στιγματισμού τους, εξελίσσονται μέσα στο χρόνο και σταθεροποιούνται, ιδίως με την καταλυτική επιρροή των Μ.Μ.Ε., παγιώνοντας μια κοινωνική πραγματικότητα στην οποία δημιουργούνται οι αξίες και τα πρότυπα που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο (Μάτσα, 2006 · Πουλόπουλος, 2011 · Τσίλη, 2005). Ως εκ τούτου, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποβάλουν το στίγμα του τοξικοεξαρτημένου τα άτομα που βρίσκονται σε φάση απεξάρτησης, ακόμη και εάν μια μερίδα πληθυσμού παρουσιάζεται ως ευαισθητοποιημένη απέναντί τους, αυξάνοντας τον κίνδυνο υποτροπής και οξύνοντας το φαύλο κύκλο της εξάρτησης.

2.2 Δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης/επανένταξης

Στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα δεν δίνεται η δυνατότητα ισότιμης πρόσβασης στην αγορά εργασίας για υποκειμενικούς και αντικειμενικούς λόγους. Με σκοπό την αναλυτική μελέτη των παραγόντων που επιδρούν στον επαγγελματικό τους αποκλεισμό, επιχειρείται η διερεύνηση των δυσκολιών σε ατομικό και κοινωνικό - εργασιακό επίπεδο, καθώς και σε επίπεδο οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος, αν και στην πράξη οι δυσκολίες σχετίζονται μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν.

2.2.1 Σε ατομικό επίπεδο

Το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και η έλλειψη πιστοποιημένης επαγγελματικής κατάρτισης θεωρούνται εμπόδια επαγγελματικής ένταξης (Μαλάμογλου, 2004). Όμως, ο ρόλος της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης θεωρείται κρίσιμος στη διατήρηση της επαγγελματικής ετοιμότητας, καθώς αποτελεί βασική συνιστώσα για την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις αλλαγές της σύγχρονης αγοράς εργασίας (Βλαχάκη, 2001). Μάλιστα, όταν δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική ή τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχουν εγκαταλείψει σε πρώιμο στάδιο το σχολείο ή έχουν αρνητική εμπειρία από το σχολικό περιβάλλον, έχουν ακόμη λιγότερα εφόδια στην επιδίωξη μιας επαγγελματικής θέσης και στην απόκτηση επαγγελματικής κατάρτισης (Μαλάμογλου, 2004 • Τελιοπούλου και συν., 2000).

Η ανεπάρκεια εκπαιδευτικών προσόντων δυσκολεύει την είσοδο στην αγορά εργασίας, η οποία απαιτεί γνώσεις, επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνικές δεξιότητες, όπως δεξιότητες επικοινωνίας, ευελιξία, προσαρμοστικότητα και αντοχή στην περίπτωση απόρριψης. Επίσης, η έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας και γνώσης τεχνικών αναζήτησης εργασίας περιορίζει τις θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να απορροφηθούν. Ως εκ τούτου, πολλοί δεν έχουν εργαστεί ποτέ ή έχουν απασχοληθεί περιστασιακά σε εργασίες που δεν απαιτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις ή κατάρτιση (Τελιοπούλου και συν., 2000).

Η επιλογή επαγγέλματος πραγματοποιείται, συνήθως, με κριτήρια μη ρεαλιστικά που δεν ανταποκρίνονται πολλές φορές στις πραγματικές ικανότητες και προσόντα τους, σε συνδυασμό με την ελλιπή πληροφόρηση για τις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας. Συγχρόνως, μπορεί να αμφισβητούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, διότι τους αυξάνουν το άγχος, όταν συνειδητοποιούν ότι δεν έχουν τα

προσόντα που απαιτούνται, με αποτέλεσμα ορισμένοι να επιδεικνύουν αναβλητικότητα στην ανάληψη δράσης. Κάποιοι επιθυμούν γρήγορη απόκτηση χρημάτων χωρίς, όμως, να καταβάλλουν προσπάθεια που απαιτεί χρόνο και τελικά σύντομα απογοητεύονται.

Επιπλέον, αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην καθημερινή ζωή, στις συναλλαγές με δημόσιες υπηρεσίες και δυσκολίες προσαρμογής σε έναν επαγγελματικό ρόλο. Πολλές φορές χαρακτηρίζονται από έλλειψη αυτοπεποίθησης και χαμηλή αυτοεκτίμηση, ενώ παράλληλα αισθάνονται ανασφαλείς, με συνέπεια να μη νιώθουν ισότιμοι στον εργασιακό χώρο, να δέχονται υποδεέστερες θέσεις και αμοιβές και να μη διεκδικούν τα εργασιακά τους δικαιώματα. Η έλλειψη κοινωνικών σχέσεων και δικτύων υποστήριξης, καθώς και η δυσκολία να εντάξουν στον εργασιακό χώρο τις αξίες που υιοθέτησαν στο θεραπευτικό πρόγραμμα, δυσχεραίνουν την εργασιακή τους αποκατάσταση (Μαλάμογλου, 2004).

Οι δυσκολίες σχετίζονται και με τον παθητικό τρόπο αντιμετώπισης της ζωής, την προσωπική αδράνεια, την παθητικότητα και την έλλειψη δραστηριοποίησης, τα οποία αποτελούν στοιχεία της ταυτότητάς τους που κάποιες φορές εμφανίζονται με τη μορφή μειωμένης αντίληψης και μειωμένων αντανακλαστικών. Σημαντικές δυσκολίες θεωρούνται ο κίνδυνος υποτροπής, αλλά και η διπλή διάγνωση, δηλαδή ο συνδυασμός με κάποιο ψυχιατρικό πρόβλημα ή οροθετικότητα. Στην περίπτωση αυτή, κάθε κομμάτι θα πρέπει να δουλεύεται ξεχωριστά στη θεραπεία, γεγονός που δημιουργεί επιπρόσθετες δυσκολίες (Τελιοπούλου και συν., 2000).

Ωστόσο, τα αισθήματα ματαίωσης, η απογοήτευση και οι τάσεις παραίτησης αναπτύσσονται και λόγω των νομικών εκκρεμοτήτων του παρελθόντος που καλούνται να διευθετήσουν, κυρίως όταν έρχονται αντιμέτωποι με ένα δυσλειτουργικό ή/και ρατσιστικό σύστημα που τους εμποδίζει να συνεχίσουν την προσπάθεια κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης (Κατσαρού και συν., 2005). Επιπλέον, όταν τα άτομα χρησιμοποιούν τις ουσίες ως μέσο αντιμετώπισης αρνητικών συναισθημάτων, η χρήση υποκαθιστά τις κοινωνικές και ψυχολογικές ανάγκες που καλύπτονται από την εργασία. Σε περίπτωση απώλειας εργασίας ή ανεργίας, η χρήση ουσιών λειτουργεί ως μηχανισμός διαμόρφωσης της κοινωνικής τους ταυτότητας και σύνδεσης με άτομα που αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα (Henkel, 2011).

Η ανυπαρξία κοινωνικών διασυνδέσεων, σε συνδυασμό με την έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων, αποτελούν στοιχεία που δυσχεραίνουν την επαγγελματική τους ένταξη, διότι τα κοινωνικά δίκτυα είναι ιδιαίτερα σημαντικά ως πηγές πληροφόρησης

και υποστήριξης. Συνεπώς, δεν έχουν επικοινωνία με άτομα που θα τους έδιναν πληροφορίες για θέσεις εργασίας, εκπαίδευση, κατάρτιση και στήριξη για εργασιακή αποκατάσταση (Τελιοπούλου και συν., 2000).

2.2.2 Σε κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο

Οι κοινωνικοί παράγοντες σχετίζονται τόσο με το εργασιακό περιβάλλον και τις συνθήκες της αγοράς εργασίας όσο και με τον κοινωνικό αποκλεισμό και στιγματισμό που βιώνουν. Ο ανταγωνισμός και οι δυσχερείς συνθήκες στην αγορά εργασίας, κυρίως σε περίοδο οικονομικής κρίσης, δυσκολεύουν την εύρεση και διατήρηση μιας θέσης απασχόλησης. Οι τάσεις επαγγελματικής υπερειδίκευσης και υποειδίκευσης μέρους του ανθρώπινου δυναμικού, σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία³ αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες εργασιακής ένταξης, ενώ χρειάζεται να υπερβούν και αρνητικά στερεότυπα που οδηγούν σε προκαλυμμένες ή/και εμφανείς διακρίσεις και καθυστέρηση πρόσληψης (Μαλάμογλου, 2004).

Η ανεργία αποτελεί πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο γενικός πληθυσμός, ωστόσο για μία κενή θέση εργασίας ο εργοδότης θα προσλάβει άτομο που δεν υπήρξε ποτέ χρήστης ουσιών. Πολλές φορές οι εργοδότες δεν τους προσλαμβάνουν εξαιτίας του φόβου υποτροπής, ενώ ορισμένοι θέτουν και ζητήματα παραγωγικότητας, εντιμότητας και έλλειψης ορίων. Από την άλλη μεριά, τα άτομα υπό απεξάρτηση βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, εκδηλώνουν δυσπιστία προς τους εργοδότες, θεωρώντας ότι επιθυμούν να τους εκμεταλλευτούν, λόγω των κινήτρων που δίνονται, όπως είναι οι επιδοτήσεις που λαμβάνουν για να τους προσλάβουν, γεγονός που εμποδίζει την ενεργοποίησή τους για επαγγελματική ένταξη (Τελιοπούλου και συν., 2000).

Η ανεργία, σε συνδυασμό με τις προκαταλήψεις, αποτελεί βασικό παράγοντα επαγγελματικού αποκλεισμού και παράλληλα συσχετίζεται και με την κατάχρηση ουσιών. Οι άνεργοι είναι πιο επιρρεπείς στην τοξικοεξάρτηση, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχουν στοιχεία για το προφίλ των ανέργων που είναι περισσότερο πιθανό να επηρεαστούν. Επιπλέον, η χρήση ουσιών αυξάνει την πιθανότητα ανεργίας και μειώνει

³ Σύμφωνα με το μητρώο του Ο.Α.Ε.Δ., κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο 2020, το σύνολο των εγγεγραμμένων ανέργων που αναζητούν εργασία ανήλθε, αντίστοιχα, σε 1.040.852 και 1.036.582 άτομα. <http://www.oaed.gr/2020-iouli> & <http://www.oaed.gr/2020-aug>

τις πιθανότητες εργασιακής ένταξης, ενώ η ανεργία θεωρείται παράγοντας αύξησης του κινδύνου υποτροπής για τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει τη θεραπεία (Henkel, 2011).

Επίσης, συνήθως απασχολούνται σε ανεπιθύμητες και κακοπληρωμένες εργασίες, γεγονός που φανερώνει την ανυπαρξία ίσων ευκαιριών επαγγελματικής ένταξης. Βέβαια, αυτό συσχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών, όπως χαμηλή εκπαίδευση, ελλειπείς κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες, ανεπάρκεια υποστηρικτικών υπηρεσιών απασχόλησης, οδηγώντας τα άτομα σε μειονεκτική θέση (Μαλάμογλου, 2004). Ο επαγγελματικός αποκλεισμός έχει ιδιαίτερη σημασία για αυτή την ομάδα πληθυσμού, διότι αποτελεί πλήγμα στην αυτοεκτίμησή τους και εμπόδιο στην κοινωνική τους ένταξη. Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι όσο αυξάνεται η ηλικία και η ανεργία τόσο μειώνονται οι πιθανότητες εύρεσης εργασίας (Γουργιώτου, 2012).

Προς την ίδια κατεύθυνση εντάσσονται και τα προβλήματα συνεργασίας δομών και φορέων, η έλλειψη εξειδικευμένων υποστηρικτικών μηχανισμών, η ελλιπής καθοδήγηση και συμβουλευτική σε ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού που θα συνέβαλλαν στην υποστήριξή τους, στον περιορισμό των προκαταλήψεων και στη διευκόλυνση της επαγγελματικής τους ενσωμάτωσης. Η ανεπάρκεια στο συντονισμό των φορέων δημιουργεί εμπόδια στην εξυπηρέτησή τους, με αποτέλεσμα οι κρατικές δομές να αδυνατούν να παρέχουν κατάλληλες υπηρεσίες και πολύπλευρη υποστήριξη (Τελιοπούλου και συν., 2000). Επίσης, δεν υπάρχει άμεση αντιστοίχιση ανάμεσα στις ανάγκες τους για κατάρτιση και επαγγελματική εξειδίκευση σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο στα προγράμματα κατάρτισης και στη ζήτηση της αγοράς εργασίας (Μαλάμογλου, 2004).

2.2.3 Σε επίπεδο οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος

Σημαντικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους πορείας θεωρούνται το οικογενειακό και το σχολικό περιβάλλον, εφόσον αποτελούν βασικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Η οικογένεια επηρεάζει τη στάση και τη συμπεριφορά των νεαρών μελών της, άμεσα ή έμμεσα, μέσω της αλληλεπίδρασης και της υιοθέτησης προτύπων και πρακτικών. Ωστόσο, κάποιες φορές, η οικογενειακή δυσλειτουργία μπορεί να προκαλέσει διαταραγμένη συναισθηματική λειτουργία και προβλήματα στην ανθρώπινη επικοινωνία και τις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων (Ρούσσης, 2007).

Η οικογένεια επηρεάζει την επαγγελματική ένταξη και την πορεία της θεραπείας τους, διότι άλλοτε παρουσιάζεται υπερπροστατευτική, άλλες φορές είναι αδιάφορη, ενώ κάποιες φορές είναι πραγματικά υποστηρικτική. Η υπερπροστατευτική οικογένεια συντηρεί οικονομικά το άτομο, αποτρέποντας την αυτονομία του, ενώ συχνά εργάζεται σε οικογενειακή επιχείρηση ή πιέζεται να ακολουθήσει επάγγελμα που του επιβάλλεται. Η αδιάφορη οικογένεια δείχνει να έχει παραιτηθεί από την προσπάθεια υποστήριξης και συχνά αρνείται τη συνεργασία με τους θεραπευτές ενός προγράμματος απεξάρτησης. Και οι δύο περιπτώσεις δεν θεωρούνται ιδιαίτερα βοηθητικές, αντίθετα, ενδεχομένως να επιδρούν αρνητικά στην εξέλιξη του ατόμου. Η οικογένεια που συνεργάζεται με τους επαγγελματίες της απεξάρτησης παρουσιάζει αλλαγή στον τρόπο επικοινωνίας και δύναται να γίνει υποστηρικτική στην πορεία της επανένταξης του ατόμου, διευκολύνοντάς το να λάβει αποφάσεις για την επαγγελματική του εξέλιξη (Τελιοπούλου και συν., 2000).

Συχνά δεν έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν μια ανεξάρτητη διαμονή και υποχρεώνονται να διαμένουν με την οικογένειά τους, διότι δυσκολεύονται να ενταχθούν επαγγελματικά. Ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν δυσκολίες και ως προς την κατάκτηση της αυτονομίας και την οργάνωση μιας ζωής ανεξάρτητης από την οικογένεια, εφόσον η βασική οικονομική στήριξη παραμένει η οικογένεια που συνήθως τους καλύπτει τα έξοδα, με συνέπεια να ενισχύεται η συναισθηματική εξάρτηση, δημιουργώντας κινδύνους υποτροπής (Κατσαρού και συν., 2005).

Σχετικά με το ρόλο του σχολείου επισημαίνεται ότι οι δυσκολίες εξαρτώνται από παράγοντες, όπως είναι η προσωπικότητα, η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών, οι δεξιότητες επικοινωνίας τους με τους μαθητές, η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση που έχουν για το ζήτημα, καθώς και η προσωπικότητα, οι ανάγκες και η στάση των ίδιων των μαθητών. Θετική επίδραση ασκείται όταν οι εκπαιδευτικοί είναι συνεργάσιμοι με τους επαγγελματίες των προγραμμάτων απεξάρτησης, υποστηρίζοντας και ενθαρρύνοντας τους νέους να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους.

Αντιθέτως, εάν το σχολικό περιβάλλον είναι ελλιπές, τότε δεν διαδραματίζει θετικό ρόλο στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη, ούτε και στην πρωτογενή πρόληψη (Τελιοπούλου και συν., 2000). Ιδιαίτερα στο πεδίο της πρόληψης, οι εκπαιδευτικοί αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς, όταν αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες και υγιείς σχέσεις εμπιστοσύνης με τους μαθητές, δίνοντας κίνητρα δημιουργικότητας και ακολουθώντας δημοκρατικές διαδικασίες μάθησης.

Η χρήση και κατάχρηση ουσιών συνδέεται με αρνητικές συμπεριφορές που εκφράζονται στο σχολείο, όπως είναι η διακοπή του και η παραβατικότητα, γεγονός που αφορά κυρίως έφηβους που κάνουν σοβαρή χρήση ουσιών και αποκόπτονται βαθμιαία από το σχολικό περιβάλλον (Πουλόπουλος, 2005). Συνεπώς, η υποστήριξη από τη μεριά των καθηγητών και της εκπαιδευτικής κοινότητας είναι ουσιώδης δεδομένου ότι η ελλιπής εκπαίδευση και η εγκατάλειψη του σχολείου αναχαιτίζει την προσπάθεια επανένταξης, καθώς θεωρείται ένας από τους βασικούς παράγοντες επαγγελματικού αποκλεισμού τους. Επιπλέον, οι δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης σχετίζονται και με την αναποτελεσματικότητα του Σ.Ε.Π., ένα πεδίο που θεωρείται ότι δεν έχει ορθή εφαρμογή στο πρόγραμμα σπουδών και στην εκπαιδευτική διαδικασία εν γένει (Τελιοπούλου και συν., 2000).

2.3 Η σημασία της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης/επανένταξης

Με τον όρο «κοινωνική επανένταξη» εννοείται η κοινωνική διαδικασία που ακολουθεί την απεξάρτηση, με σκοπό τη συνέχιση της επικοινωνίας και συνεργασίας του ατόμου με κοινωνικές ομάδες, θεσμούς και φορείς (Φακιολάς και συν., 2005). Η επαγγελματική ένταξη και η επανένταξη στην αγορά εργασίας, στην περίπτωση που το άτομο είχε απασχόληση που τη διέκοψε λόγω της εξάρτησης, αποτελούν τις βασικές συνιστώσες και απαραίτητες προϋποθέσεις μιας επιτυχημένης κοινωνικής ένταξης.

Οι υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης στοχεύουν στη στήριξη της θεραπείας και την πρόληψη της υποτροπής, ακολουθώντας τρεις βασικούς τύπους παρεμβάσεων: α. την εκπαίδευση (συμπεριλαμβάνεται και η κατάρτιση), β. την απασχόληση και γ. τη στέγαση, ενώ είναι δυνατό να χρησιμοποιούνται και άλλα μέτρα, όπως η συμβουλευτική και οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., 2019).

Βασικά στοιχεία της κοινωνικής ένταξης είναι η κοινωνική παραδοχή, η κάλυψη βιολογικών αναγκών, η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση, καθώς και η ψυχοκοινωνική στήριξη (Γεωργάκας, 1995). Με την εύρεση απασχόλησης το άτομο επανεπεντάσσεται στο κοινωνικό γίγνεσθαι και διαμορφώνει σταδιακά την προσωπική του ταυτότητα, βιώνοντας αυτοεκτίμηση και ικανοποίηση ότι είναι ενεργό μέλος στην κοινωνία. Πέρα από την εξασφάλιση εισοδήματος για την ικανοποίηση των υλικών αναγκών, βγαίνει από την απομόνωση και διαμορφώνει σχέσεις αμοιβαιότητας και αμεσότητας με τον κοινωνικό περίγυρο (Παπαδή και συν., 1993).

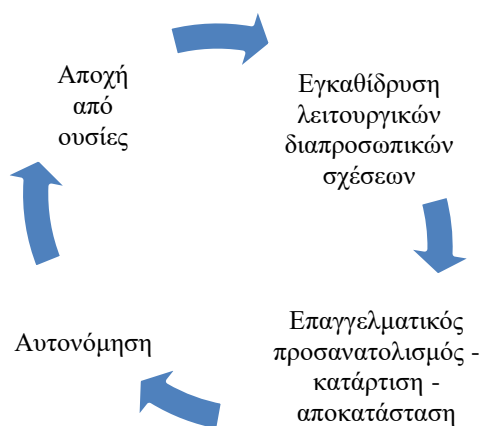
Μέσα στον εργασιακό χώρο επαναπροσδιορίζει τη θέση του, τις αξίες και την πορεία της ζωής του, επανεξετάζει ικανότητες και προσόντα, ενδυναμώνει την πίστη στον εαυτό του, λαμβάνει αναγνώριση, μαθαίνει να θέτει όρια και να τα τηρεί και θέτει στόχους, βάσει των επιθυμιών και των συναισθημάτων που του δημιουργούνται (Κατσαρού, 2004). Η επαγγελματική ένταξη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση όρων ανεξάρτητης διαβίωσης, την ανάπτυξη δημιουργικότητας, τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων και την αποκατάσταση δεσμών αλληλεγγύης που πιθανόν να είχαν διαρραγεί κατά τη διάρκεια της εξάρτησης (Παπαδή και *συν.*, 1993).

Η κοινωνική επανένταξη αποτελεί μέρος μιας δύσκολης, ενεργητικής, μη ευθύγραμμης διαδικασίας διαρκών αλλαγών του ατόμου σε επίπεδο ψυχολογικών λειτουργιών, τρόπου ζωής, σκέψης, έκφρασης συναισθημάτων και δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων. Στις περιπτώσεις που αντιμετωπίζει δυσκολίες και εμπόδια, συχνά αναπτύσσει εσωτερικές συγκρούσεις και πωγυρίσματα (Μάτσα, 2005). Μάλιστα, η παραμονή στην ανεργία, κατά τη φάση της επανένταξης, αυξάνει τον κίνδυνο υποτροπής (Τελιοπούλου και *συν.*, 2000).

Για να είναι αποτελεσματική η επανένταξη πρέπει να διασφαλίζει ανεξάρτητη και αξιοπρεπή διαβίωση και συγκρότηση κοινωνικών σχέσεων που συνιστούν τις βασικές παραμέτρους στη ζωή του και εξασφαλίζονται μέσω της επαγγελματικής ένταξης, ώστε να προληφθεί ο κίνδυνος υποτροπής. Εξάλλου, η πρόληψη της υποτροπής έχει αναγνωρισθεί ως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στο χώρο των εξαρτήσεων (Μισσουρίδου, 1998).

Η διαδικασία κοινωνικής επανένταξης διακρίνεται σε τέσσερα στάδια (Κουκού, 2004: 259), όπως φαίνεται στο επόμενο σχήμα:

Σχήμα 1: Στάδια κοινωνικής επανένταξης

Η σταθερή αποχή από ουσίες και η πρόληψη της υποτροπής επιτυγχάνονται μέσω της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, της δημιουργίας κοινωνικού και συναισθηματικού δικτύου υποστήριξης, της αποφυγής επικίνδυνων συμπεριφορών, της συνεχούς ατομικής φροντίδας μετά τη θεραπεία, της μη παραβατικής συμπεριφοράς και της διαχείρισης κρίσιμων καταστάσεων, με προϋπόθεση την εξεύρεση ενός νέου τρόπου ζωής και τη σταθεροποίηση των αλλαγών. Τα αίτια της υποτροπής οφείλονται, κυρίως, στη δυσκολία αντιμετώπισης κοινωνικών πιέσεων και αρνητικών συναισθημάτων (Κουκού, 2004). Συνεπώς, η πρόληψη της υποτροπής θεμελιώνεται με την σταθεροποίηση της ανεξαρτητικής διαδικασίας και ο κίνδυνος υποτροπής αποδυναμώνεται με την επιτυχημένη κοινωνική επανένταξη, την ικανοποιητική επαγγελματική ένταξη και τη διαρκή ψυχοκοινωνική στήριξη (Γεωργάκας, 2000).

Η εγκαθίδρυση λειτουργικών διαπροσωπικών σχέσεων αποτελεί το επόμενο στάδιο της διαδικασίας κοινωνικής επανένταξης και αφορά τη συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες, την αναδιαπραγμάτευση οικογενειακών σχέσεων, τη διαμόρφωση λειτουργικών σχέσεων με ομότιμους και τη δημιουργία σχέσεων που συντείνουν στην προσωπική εξέλιξη του ατόμου (Κουκού, 2004). Ο επαγγελματικός προσανατολισμός συνιστά ένα καθοριστικό στάδιο για την εκτίμηση των ικανοτήτων και προσόντων, μέσω της κατάλληλης προετοιμασίας και κατάρτισης που θα συμβάλλουν στην επαγγελματική αποκατάσταση και την αυτονόμηση του ατόμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κοινωνική επανένταξη εμπεριέχει άρση του κοινωνικού αποκλεισμού και συνεπάγεται ρήξη με την εξάρτηση, αποτελώντας μια διαδικασία προοδευτικής κοινωνικοποίησης, μετάβασης σε νέους ρόλους, ανάληψης ευθυνών και πραγματικής κοινωνικής συμμετοχής (Μάτσα, 2006). Η επαγγελματική ένταξη κρίνεται ουσιώδης παράγοντας για τη θετική τους πορεία, όμως, σε πολλές περιπτώσεις, η άμεση εύρεση εργασίας είναι αναγκαία για βιοποριστικούς λόγους, με κίνδυνο να υποστούν τις επιπτώσεις μιας μη ικανοποιητικής απασχόλησης (Μαλάμογλου, 2004). Η διατήρηση μιας θέσης εργασίας δεν θα πρέπει να εστιάζει μόνο στο οικονομικό όφελος, αλλά να προσφέρει την ικανοποίηση της δημιουργικότητας. Για το λόγο αυτό, θεωρείται σκόπιμο να εκτιμηθούν οι προτιμήσεις και οι ικανότητές τους, να αξιοποιηθούν τα ενδιαφέροντά τους και να ενισχυθούν οι κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες, ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα για την επαγγελματική ένταξη.

3.1 Το περιεχόμενο και η σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού

Για να γίνει κατανοητός ο πολυδιάστατος χαρακτήρας και ο ρόλος του Ε.Π. στην επαγγελματική ένταξη, κρίνεται αναγκαίο να οριοθετηθεί η έννοια και το περιεχόμενό του στη σύγχρονη πραγματικότητα. Ο Ε.Π. θεωρείται μια συστηματική και οργανωμένη δραστηριότητα υποβοήθησης της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου, με στόχο να αποδεχτεί τον εαυτό του και να μπορέσει από μόνο του να κάνει επιλογές, αξιοποιώντας τις δυνατότητές του και γνωρίζοντας τις συνέπειες της απόφασής του προκειμένου να ενταχθεί χωρίς προβλήματα στην ενεργό ζωή και να λαμβάνει ικανοποίηση από την εργασία που παρέχει.

Δεν αποτελεί μια στατική διαδικασία απλής διάγνωσης επαγγελματικών ενδιαφερόντων και ικανοτήτων, αλλά συνιστά κοινωνικό θεσμό που σκοπεύει στην παροχή βοήθειας, μέσω ειδικών επιστημόνων και υπηρεσιών, ώστε να οδηγήσει στην ισόρροπη ικανοποίηση των αναγκών της κοινωνίας και την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του εργατικού της δυναμικού (Κασσωτάκης, 2004). Μέσω αυτής της διαδικασίας τα άτομα θα μπορέσουν να προσαρμοστούν στο κοινωνικό και

επαγγελματικό περιβάλλον και να αναπτύξουν σωστή σχέση με τον εαυτό τους και την κοινωνία, έχοντας προχωρήσει σε συνετές, αβίαστες και ελεύθερες επιλογές εκπαιδευτικών και επαγγελματικών κατευθύνσεων (Δημητρόπουλος, 1998). Συνεπώς, ο συγκεκριμένος θεσμός αποκτά δεσπόζουσα σημασία, απαιτώντας μια ευρύτερη ψυχοκοινωνιολογική προσέγγιση που θα αναλύει την κατάσταση του ατόμου, εντάσσοντας αυτή την πολυπαραγοντική διαδικασία στην ευρύτερη προβληματική σχετικά με την αγορά εργασίας και τις συνθήκες που επικρατούν (Σαρηγιαννίδη, 2010).

Οι ταχύτατες αλλαγές στην αγορά εργασίας, με κυρίαρχα χαρακτηριστικά τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης, συνοδεύονται από σημαντικές προκλήσεις, δημιουργώντας καταστάσεις επισφάλειας και αβεβαιότητας για το μέλλον. Οι εργασιακές σχέσεις αποκτούν νέα μορφή που απαιτεί εξειδικευμένες δεξιότητες και υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας, επηρεάζοντας συνεχώς τα θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και Ε.Π., επαναπροσδιορίζοντας τις διαδικασίες και τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκηση νέων επαγγελματικών δραστηριοτήτων και διαμορφώνοντας νέα επαγγελματικά πρότυπα και κανόνες επαγγελματικής ηθικής και δεοντολογίας (Κασσωτάκης, 2004).

3.2 Ο επαγγελματικός προσανατολισμός για τα άτομα υπό απεξάρτηση

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, κρίνεται επιβεβλημένο να δοθεί έμφαση στα προβλήματα των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους, ώστε να διευκολυνθεί η επαγγελματική τους ένταξη. Βασική προσέγγιση της παρέμβασης είναι η απεξάρτηση, με ταυτόχρονη ενθάρρυνση για δραστηριοποίηση σε κοινωνικά χρήσιμες ενασχολήσεις (Δημητρόπουλος, 1999). Υπό αυτό το πρίσμα, ο Ε.Π. αποκτά ιδιαίτερη σημασία και περιεχόμενο, δεδομένου ότι η αποτελεσματικότητα της κοινωνικής επανένταξης δεν εξαρτάται μόνο από την αποχή από τις ουσίες, αλλά και την πραγματοποίηση ουσιαστικών αλλαγών, μέσω της οικοδόμησης νέας ταυτότητας που θα αποτυπώνεται στη δημιουργία λειτουργικών κοινωνικών σχέσεων και στην εργασιακή ένταξη.

Ωστόσο, οι ελλείψεις σε επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικών δεξιοτήτων θεωρούνται εμπόδια επαγγελματικής ένταξης, ακόμη και όταν έχουν επιτύχει απαλλαγή από την εξάρτηση. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η υποστήριξη απέναντι στις δυσκολίες που συναντούν, εφόσον η επαγγελματική

αποκατάσταση αποτελεί ουσιαστικό κριτήριο κοινωνικής ένταξης και πρόληψης της υποτροπής. Τα προβλήματα δεν αντιμετωπίζονται μόνο με τη διακοπή της χρήσης, αλλά απαιτούνται ολιστικές και πολυεπίπεδες παρεμβάσεις για να εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις αλλαγής τρόπου ζωής και παραγωγικής κοινωνικής ενσωμάτωσης (ΚΕ.Θ.Ε.Α., 2020). Πολλές φορές υπάρχει ανάγκη για συμπληρωματική εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, μετεκπαίδευση και συνέχιση υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή σπουδών που είχαν διακοπεί εξαιτίας της εξάρτησης, διαδικασίες που υπαγορεύονται από τις τεχνολογικές εξελίξεις και αντανακλώνται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας (Δημητρόπουλος, 1998).

Η συμβουλευτική, η καθοδήγηση και ο Ε.Π. συνιστούν απαραίτητες διαδικασίες στην επαγγελματική τους προετοιμασία, διότι χρειάζονται ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση και βοήθεια προκειμένου να συγκροτηθούν, να αποκτήσουν αυτογνωσία, δηλαδή να αναγνωρίσουν τις ικανότητες και τις αδυναμίες τους και να γίνουν αυτόνομοι, επιλέγοντας σπουδές, κατάρτιση και επάγγελμα που θα τα καταστήσουν ικανά να οδηγηθούν στην εργασιακή ένταξη (Τελιοπούλου και συν., 2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Η πολιτική για την τοξικοεξάρτηση αποτελεί έναν τομέα δημόσιας πολιτικής που εκφράζει τον τρόπο αντίδρασης του πολιτικο-διοικητικού συστήματος απέναντι στο συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα (Λαμπροπούλου, 2001). Τα περισσότερα κράτη υιοθετούν πολιτικές υποστήριξης της απασχόλησης και βελτιστοποίησης των όρων διαβίωσης, λαμβάνοντας μέτρα κοινωνικής επανένταξης. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης, η επανένταξη πραγματοποιείται στο τελικό στάδιο της θεραπευτικής διαδικασίας, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις υλοποιείται από ειδικές δομές, ως ανεξάρτητη μεταθεραπευτική παρέμβαση. Στην Ελλάδα, η επανένταξη έπεται της διαδικασίας απεξάρτησης και οι υπηρεσίες επανένταξης παρέχονται είτε στο τελευταίο στάδιο μιας ενιαίας θεραπευτικής διαδικασίας είτε σε εξειδικευμένες δομές επανένταξης (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., 2019).

4.1 Εθνικό επίπεδο

Η αντίδραση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου ξεκίνησε πιο έντονα τη δεκαετία του 1980, περίοδο κατά την οποία παρατηρήθηκαν αυξητικές τάσεις του φαινομένου. Ο ν.1729/1987 για την «Καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών και άλλες διατάξεις» που αντικατέστησε το νομοθετικό διάταγμα 743/1970, αποτελεί το πρώτο θεμέλιο της ισχύουσας νομοθεσίας και ίδρυσε το ΚΕ.Θ.Ε.Α., τον πρώτο οργανισμό απεξάρτησης στη χώρα μας⁴. Αναφερόταν διεξοδικά στην πρόληψη, την απεξάρτηση και την κοινωνική επανένταξη⁵, ακολουθώντας ένα συνδυασμό κοινωνικής και κατασταλτικής πολιτικής. Με τον ν.2161/1993 ιδρύεται ο Ο.ΚΑ.ΝΑ., ενώ με τον ν.4139/2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις», επιδιώχτηκε η στήριξη της προληπτικής πολιτικής (Χάιδου, 2016).

⁴ Στο άρθρο 26 του ν.1729/1987 προβλέπεται η ίδρυση του ΚΕ.Θ.Ε.Α. και η δυνατότητα παρακολούθησης θεραπευτικού προγράμματος.

⁵ Το άρθρο 3 του ν.1729/1987 προσδιορίζει τον προγραμματισμό για την ανάπτυξη υπηρεσιών αντιμετώπισης της εξάρτησης.

Παρακολουθώντας την εξέλιξη των νομοθετημάτων, παρατηρείται διατήρηση του στιγματισμού της χρήσης ουσιών και μείωση του «ποινικού κόστους» του στιγματισμού για τον χρήστη, ενώ συγχρόνως οι πολιτικές στρέφονται σταδιακά από την καταστολή προς την πρόληψη, τη θεραπεία και τη μείωση της βλάβης (Γαζγαλίδης, 2017). Με τον ν.4322/2015 εισάγονται τροποποιήσεις που διευκολύνουν την επιλογή της απεξάρτησης αντί της φυλάκισης, αφού προβλέπεται ευεργετικός υπολογισμός ημερών ποινής για κρατούμενους που συμμετέχουν σε πρόγραμμα ψυχικής απεξάρτησης, με στόχο την υποστήριξη της θεραπείας (Χάιδου, 2016).

Στην Ελλάδα, χρησιμοποιείται διαδεδομένα ο όρος «κοινωνική επανένταξη», σηματοδοτώντας τη σταδιακή, πολύπλευρη και επίπονη μετάβαση σε μια ομαλότερη κοινωνική ζωή. Οι κοινωνικές παρεμβάσεις διακρίνονται σε τρεις βασικούς πυλώνες: στέγαση, εκπαίδευση-κατάρτιση, απασχόληση, στοχεύοντας στην κάλυψη εκπαιδευτικών ελλείψεων και την αναβάθμιση δεξιοτήτων, προκειμένου να αυξηθούν οι ευκαιρίες εισόδου στην αγορά εργασίας (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., 2019). Στο πλαίσιο των πολιτικών επιδότησης από την Ε.Ε., η Ελλάδα έχει υλοποιήσει προγράμματα καταπολέμησης του επαγγελματικού αποκλεισμού και ένταξης στην αγορά εργασίας ευπαθών κοινωνικών ομάδων, όπως: Φτώχεια 3, Horizon, Now (Μάτσα, 2006). Τα κράτη μέλη της Ε.Ε., ευθυγραμμίζονται με την ευρωπαϊκή στρατηγική, σχεδιάζοντας και οργανώνοντας την αντίστοιχη εθνική τους πολιτική. Συστάθηκε η Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού για την αντιμετώπιση των Ναρκωτικών⁶, η οποία εκπόνησε την Εθνική Στρατηγική για την αντιμετώπιση των Ναρκωτικών 2014-2020, επιχειρώντας μια συνθετική και ολιστική προσέγγιση του προβλήματος (Χάιδου, 2016).

Στις δομές απεξάρτησης επιχειρείται κοινωνική ένταξη και επαγγελματική αποκατάσταση, εστιάζοντας στην κάλυψη εκπαιδευτικών ελλείψεων και την επαγγελματική κατάρτιση. Βασικός σκοπός της επανένταξης είναι η παροχή στήριξης για την αντιμετώπιση δυσκολιών μετάβασης από τη θεραπευτική διαδικασία στην αυτονομία (Μάτσα, 2008). Στη μονάδα απεξάρτησης 18 ΑΝΩ⁷, η φάση της κοινωνικής επανένταξης είναι πρόγραμμα εξωτερικής παρακολούθησης, όπου ο θεραπευόμενος προετοιμάζεται για την επάνοδό του στο κοινωνικό σύνολο, ενώ προκηρύσσονται θέσεις εργασίας μέσω του Ψ.Ν.Α.⁸, όπου υπάγεται η μονάδα. Στον Ο.ΚΑ.ΝΑ.⁹

⁶ Άρθρο 50, παρ. 1 του ν.4139/2013

⁷ <https://www.18ano.gr/profil-18ano/>

⁸ <https://www.18ano.gr/ergasia/>

λειτουργεί Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης, με στόχο την ομαλή κοινωνικοποίηση και την προώθηση στην αγορά εργασίας των απεξαρτημένων, αλλά και όσων παρουσιάζουν σταθερή συμμόρφωση στο πρόγραμμα και έχει εκτιμηθεί ότι είναι ικανοί να διεκδικήσουν και να διατηρήσουν εργασιακή θέση¹⁰. Τα Ε.Κ.Κ.Ε.Ε.¹¹ του Ο.ΚΑ.ΝΑ. παρέχουν κατάρτιση και εξειδίκευση σε ποικίλους επαγγελματικούς τομείς, υπηρεσίες Ε.Π. και συμβουλευτικής, υλοποιούν δράσεις ευαισθητοποίησης επαγγελματιών φορέων και σύνδεσης με εργοδοτικούς φορείς και συνεργάζονται με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και τοπικούς φορείς.

Το ΚΕ.Θ.Ε.Α.¹² εφαρμόζει προγράμματα Ε.Π. τόσο σε επίπεδο παροχής εξειδικευμένης εκπαίδευσης συμβούλων απεξάρτησης όσο και σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών στα μέλη θεραπευτικών κοινοτήτων (Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 2001), ενώ λειτουργούν και ειδικές εκπαιδευτικές δομές, όπως είναι το Μεταβατικό Σχολείο Αθήνας¹³ και το Εναλλακτικό Σχολείο Ενηλίκων¹⁴. Σχολική μονάδα λειτουργεί εντός του Ψ.Ν.Θ., στο πλαίσιο του Προγράμματος Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΑΡΓΩ¹⁵, το οποίο ανήκει στο Ε.Σ.Υ. για άτομα εξαρτημένα από ψυχοτρόπες ουσίες, που βρίσκονται σε διαδικασία απεξάρτησης, παρέχοντας και υπηρεσίες συμβουλευτικής και υποστήριξης στην εργασία¹⁶. Υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης προσφέρουν το θεραπευτικό πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ¹⁷ του Δήμου Καλλιθέας και το Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατούμενων Ελεώνα-Θηβών (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)¹⁸.

Για την προώθηση στην αγορά εργασίας αξιοποιούνται προγράμματα που έχουν θεσπιστεί από τα Υπουργεία Οικονομικών - Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων¹⁹ και υλοποιούνται από τον Ο.Α.Ε.Δ. με στόχο την ομαλή ενσωμάτωση ή επανένταξη

⁹ Ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. είναι αυτοδιοικούμενο Ν.Π.Ι.Δ. υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας. Σύμφωνα με το άρθρο 53 του ν.4139/2013 έχει ως στόχο, εκτός των άλλων, την επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική επανένταξη των ουσιοεξαρτημένων ατόμων <https://www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ti-einai-o-okana>

¹⁰ <https://www.okana.gr/2012-02-03-13-16-04/monadeskoinwnikhsepanentakshs>

¹¹ <https://www.okana.gr/2012-02-03-13-16-04/ekseidikeumenakentraekkee>

¹² Το ΚΕ.Θ.Ε.Α. είναι Ν.Π.Ι.Δ., υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και διέπεται από το εξής θεσμικό πλαίσιο: ν.1729/1987, ΠΔ 148/2007, ν.4139/2013, όπως τροποποιήθηκε από τον ν.4638/2019.

<https://www.kethea.gr/kethea/thesmiko-plaisio/>

¹³ <http://www.prevention.gr/υπηρεσίες/μεταβατικό-σχολείο>

¹⁴ http://www.kethea-exodos.gr/unit5_el.php

¹⁵ <https://www.argothes.gr/ypiresies/sxoleio/>

¹⁶ <https://www.argothes.gr/ypiresies/ergasia/>

¹⁷ http://www.kallitheia.gr/?page_id=177

¹⁸ <http://www.katk.gr/therapeutiko-programma/koinoniki-epanentaksi/>

¹⁹ ΦΕΚ Β' 2963/29-08-2017, όπως τροποποιήθηκε με την 2551/43/2019 (ΦΕΚ Β' 66/22-01-2019) και την 27354/622/6-7-2020 (ΦΕΚ Β' 2800/13-07-2020).

ειδικών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού²⁰, όπως είναι το πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ευπαθών κοινωνικών ομάδων²¹ και παλαιότερα το πρόγραμμα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών για άνεργα άτομα που ανήκαν στις ειδικές κοινωνικές ομάδες²². Ο Ο.Α.Ε.Δ. παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες, όπως εξατομικευμένη προσέγγιση, Ε.Π., συμβουλευτική τεχνικών αναζήτησης εργασίας και συμβουλευτική ανάληψης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών²³.

Δράσεις κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης προβλέπονται στον Στρατηγικό Σχεδιασμό του Υπουργείου Υγείας στον τομέα της αντιμετώπισης των εξαρτήσεων (2018). Αφορούν την ενίσχυση παρεμβάσεων που ήδη υλοποιούνται από τους εποπτευόμενους φορείς, οι οποίες αναφέρονται σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης, όπως είναι το πρόγραμμα εκπαίδευσης/επιμόρφωσης και κοινωνικής επανένταξης απεξαρτημένων που περιλαμβάνει υπηρεσίες επανασύνδεσης με το εκπαιδευτικό σύστημα, Ε.Π., ανάπτυξης δεξιοτήτων και υποστήριξης για επαγγελματική ένταξη, υπηρεσίες νομικής υποστήριξης και δράσεων για την ανάπτυξη δομών κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Με στόχο την αυτονόμηση των ατόμων που βρίσκονται στη φάση της κοινωνικής επανένταξης προβλέπεται δημιουργία δομών φιλοξενίας και παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών.

4.2 Ευρωπαϊκό επίπεδο

Δεδομένης της διαπίστωσης ότι αποτελεί μείζον πρόβλημα στις χώρες της Ευρώπης και της ύπαρξης σημαντικού μέρους εγκληματικής δραστηριότητας, η Ε.Ε. έχει εκπονήσει Σχέδιο δράσης για τα Ναρκωτικά (2017-2020)²⁴. Το 2012, το Συμβούλιο ενέκρινε τη στρατηγική της Ε.Ε. για τα ναρκωτικά κατά το διάστημα 2013-2020, με σκοπό τη μείωση της ζήτησης και της προσφοράς και τον περιορισμό των ζημιωγόνων επιπτώσεων, υποστηρίζοντας τις εθνικές πολιτικές και παρέχοντας ένα πλαίσιο συντονισμένων και κοινών δράσεων. Οι ευρωπαϊκές χώρες αξιολογούν τις εθνικές

²⁰ <http://www.ypakp.gr/indexf624.html?ID=eprctSXi2qP7uTgK>

²¹ <http://www.oaed.gr/programmata-epichoregeses-epicheireseon-gia-demiourgia-neon-theseon-ergasias-eupathon-koinonikon-omadon>

²² http://prev.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=14&lang=el

²³ <http://www.oaed.gr/synopse-ton-yperesion-pou-parechei-o-organismos>

²⁴ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705(01)&from=EN)

στρατηγικές, εφαρμόζοντας ποικίλες προσεγγίσεις, με σκοπό την εκτίμηση του βαθμού επίτευξης των στόχων και των αλλαγών που πραγματοποιούνται (Ε.Κ.Π.Ν.Τ., 2019).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός ευάλωτων ομάδων οδήγησε την Ε.Ε. στην εφαρμογή προγραμμάτων καταπολέμησής του, με έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, ώστε να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας άτομα ευάλωτα στην περιθωριοποίηση (Καβουνίδη, 2002). Η έλλειψη εκπαίδευσης και κατάρτισης συνιστά μία από τις βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην επαγγελματική τους ένταξη και ενθαρρύνονται πολιτικές ανάπτυξης συστημάτων διά βίου μάθησης που παρέχουν γνώσεις και δεξιότητες που απαιτούνται σε συγκεκριμένα επαγγέλματα και στην αγορά εργασίας²⁵.

Η έννοια της κοινωνικής επανένταξης για τους τοξικοεξαρτημένους διαφέρει σε κάθε χώρα μέλος του Ε.Κ.Π.Ν.Τ.²⁶, ανάλογα με την πολιτική που χαράσσει και τις προτεραιότητες που θέτει. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση αποτελεί διαδικασία μετάβασης και προσαρμογής στην κοινωνική ζωή, εφόσον ως *«κοινωνική επανένταξη θεωρείται κάθε κοινωνική παρέμβαση με στόχο την ένταξη πρώην ή νυν προβληματικών χρηστών ναρκωτικών στην κοινότητα»* (Ε.Μ.Σ.Δ.Δ.Α., 2012: 28). Σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. λειτουργούν προγράμματα και υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης και αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας (Λαμπροπούλου, 2001).

Οι πολιτικές που χαράσσονται στην Ε.Ε. δρουν υποστηρικτικά και συμπληρωματικά, διότι τα κράτη διαφοροποιούνται ως προς την εφαρμογή ενεργειών και τις προσεγγίσεις που υιοθετούν. Υλοποιούν δράσεις κοινωνικής πολιτικής, προσπαθώντας να ενσωματώσουν τις κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε. για την απασχόληση με στόχο την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη. Ακολουθούν την Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού, ως μια μορφή μη δεσμευτικού δικαίου που εφαρμόζεται σε τομείς που ανήκουν στην αρμοδιότητα των χωρών της Ε.Ε., παρέχοντας ένα πλαίσιο συνεργασίας που επιτρέπει στις εθνικές πολιτικές να κατευθύνονται προς κοινούς στόχους και τα κράτη να αξιολογούνται μεταξύ τους, μέσω της άσκησης πίεσης από ομοτίμους²⁷.

²⁵ https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-vocational-education-and-training-vet_el

²⁶ https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_el#%CF%84%CE%B9-%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9

²⁷ https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Έπειτα από τη θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος, επιδιώκεται η παρουσίαση της ερευνητικής μελέτης ποιοτικού τύπου που πραγματοποιήθηκε με σκοπό την εμπειρική διερεύνησή του.

5.1 Σκοπός και ερευνητικό ερώτημα

Βασικός σκοπός είναι η αποτύπωση, διερεύνηση και κατανόηση των δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης/επανένταξης ατόμων ηλικίας 17-24 ετών που βρίσκονται υπό απεξάρτηση στη φάση της κοινωνικής επανένταξης και η ανάδειξη του ρόλου του επαγγελματικού προσανατολισμού. Η επιλογή αυτής της ηλικιακής ομάδας σχετίζεται με την αναγκαιότητα ανάληψης έγκαιρων δράσεων πρόληψης της υποτροπής και παρεμβάσεων που θα περιορίζουν τη συνέχιση του προβλήματος σε μεγαλύτερες ηλικίες, στις οποίες αυξάνεται ο κίνδυνος επαγγελματικού αποκλεισμού.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας για την ομάδα-στόχο αποτελούν:

- Η καταγραφή και διερεύνηση της κατάστασης των ατόμων.
- Η διερεύνηση των δυσκολιών προετοιμασίας και ένταξης/επανένταξής τους στην αγορά εργασίας.
- Η μελέτη του ρόλου της οικογένειας στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η μελέτη της σημασίας του σχολείου στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η διερεύνηση του ρόλου του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η διερεύνηση των προοπτικών, μέσω συγκεκριμένων προτάσεων για τη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης/επανένταξής τους στην αγορά εργασίας.

Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, πραγματοποιήθηκε προσέγγιση επαγγελματιών του Ο.ΚΑ.ΝΑ. ώστε να καταγραφούν οι απόψεις τους, με τη διεξαγωγή ημι-δομημένων προσωπικών συνεντεύξεων, αναφορικά με τα εμπόδια που παρουσιάζονται στην επαγγελματική ένταξη της ομάδας-στόχου και στη συνέχεια να αναλυθούν τα δεδομένα για το ερευνώμενο ζήτημα. Συνεπώς, το ερευνητικό ερώτημα διατυπώνεται ως εξής: *Ποιες είναι οι αντιλήψεις που έχουν διαμορφώσει οι επαγγελματίες του Ο.ΚΑ.ΝΑ. σχετικά με τις δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης ατόμων υπό απεξάρτηση στη φάση της κοινωνικής επανένταξης και το ρόλο του επαγγελματικού προσανατολισμού, για την ηλικιακή κατηγορία 17 έως 24 ετών;*

5.2 Μέσα και διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για τη διεξαγωγή της έρευνας συντάχθηκε Ερευνητικό Πρωτόκολλο και υποβλήθηκε αίτημα στον Οργανισμό. Έπειτα από την απόφαση έγκρισης υλοποίησης της έρευνας²⁸, πραγματοποιήθηκε επικοινωνία με τους εκπροσώπους του φορέα προκειμένου να ορισθεί το χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής των συνεντεύξεων, ανάλογα με τη διαθεσιμότητά τους. Η προσέγγιση των ερωτώμενων έγινε εντός των Μονάδων/Υπηρεσιών του φορέα και συγκεκριμένα στη Μονάδα Εφήβων/Νέων Αθήνας «Ατραπός» και στη Μονάδα Κοινωνικής Επανένταξης. Για την πραγματοποίηση της ποιοτικής έρευνας έγινε χρήση ερωτηματολογίου για την καταγραφή των απόψεών τους, το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα και συγκεκριμένα την θέση και το χρόνο εμπειρίας τους στο φορέα.

5.2.1 Ποιοτική μέθοδος έρευνας

Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν ποιοτικού τύπου προκειμένου να επιτευχθούν με τον κατάλληλο τρόπο οι στόχοι της έρευνας, εφόσον οι ποιοτικές μέθοδοι επιδιώκουν να κατανοήσουν τις αιτίες, τα κίνητρα των δράσεων των ατόμων και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους. Συνεπώς, οι έρευνες που έχουν ποιοτικό προσανατολισμό παρέχουν πληροφορίες ως προς το πρόβλημα που τίθεται και παράλληλα δημιουργούν ιδέες ή/και υποθέσεις για το ερευνώμενο ζήτημα

²⁸ Παράρτημα V

(Θεοφίλου, 2019). Η ποιοτική έρευνα συνήθως δεν στοχεύει στον έλεγχο μιας θεωρίας, δεδομένου ότι δεν αποσκοπεί στον έλεγχο συγκεκριμένων εμπειρικών υποθέσεων που προσδιορίζουν το περιεχόμενο των ερωτήσεων (Κυριαζή, 2000).

Σχετικά με την επιλογή του δείγματος, στις έρευνες ποιοτικού τύπου δεν επιλέγεται ένας μεγάλος αριθμός περιπτώσεων, αλλά οι ερωτηθέντες επιλέγονται με κριτήριο την εμπειρία τους (Θεοφίλου, 2019). Εν προκειμένω, πραγματοποιήθηκαν έξι (6) προσωπικές συνεντεύξεις, με κριτήρια εισόδου των συμμετεχόντων στην έρευνα την πολυετή επαγγελματική εμπειρία τους στο φορέα, την εμπειρία τους στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία και στα ζητήματα κοινωνικής επανένταξης της ομάδας-στόχου.

5.2.2 Ημι-δομημένες προσωπικές συνεντεύξεις

Η ημι-δομημένη προσωπική συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα να εξαχθούν αξιόπιστα αποτελέσματα, εφόσον οι ερευνητές μπορούν να διευκρινίσουν τις ερωτήσεις που θέτουν και να ζητήσουν εξηγήσεις από τους ερωτώμενους, στην περίπτωση που οι απαντήσεις δεν είναι κατανοητές (Κυριαζή, 2000). Επιπρόσθετα, η συνέντευξη «πρόσωπο με πρόσωπο» προσδίδει το πλεονέκτημα ανάπτυξης μιας διαπροσωπικής δυναμικής και εδραίωσης εμπιστοσύνης μεταξύ ερευνητών και ερωτώμενων, η οποία μπορεί να αποφέρει χρήσιμα στοιχεία για την έρευνα (Θεοφίλου, 2019).

Η πραγματοποίηση ημι-δομημένων συνεντεύξεων εξασφαλίζει ένα κοινό πλαίσιο ερωτήσεων προς όλους τους συμμετέχοντες, δεδομένου ότι κάθε ερωτώμενος λαμβάνει τα ίδια ερεθίσματα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, προσδίδοντας παράλληλα τη δυνατότητα για προσαρμογή της στις συνθήκες που διαμορφώνονται κατά τη διάρκειά της, οι οποίες σχετίζονται με το χρόνο που διαθέτει κάθε ερωτώμενος και τη ροή που λαμβάνει η συζήτηση (Bryman, 2012).

Η ημι-δομημένη μορφή συνέντευξης ακολουθεί ένα πλαίσιο που επιτρέπει να επισημαίνονται θέματα-κλειδιά, δίνοντας στους ερευνητές τη δυνατότητα να ανταποκρίνονται στις απαντήσεις των ερωτώμενων, δεδομένου ότι υπάρχει ένας ορισμένος βαθμός ευελιξίας κατά τη διάρκειά της (Θεοφίλου, 2019). Ο οδηγός συνέντευξης²⁹ αποτελείται από τους βασικούς θεματικούς άξονες και ανοιχτού τύπου

²⁹ Παράρτημα ΙΙΙ

ερωτήσεις³⁰, οι οποίες επιτρέπουν τη συλλογή σημαντικού όγκου πληροφοριών, δίνοντας τη δυνατότητα στους ερωτώμενους να μεταφέρουν τις αντιλήψεις τους και να επικοινωνήσουν την εμπειρία τους. Ο καθορισμός των θεματικών αξόνων έγινε με κριτήριο τα αποτελέσματα της έρευνας να ανταποκρίνονται στον ερευνητικό σκοπό, στο ερευνητικό ερώτημα και τους επιμέρους στόχους της μελέτης.

5.3 Μέθοδος επεξεργασίας και ανάλυσης των δεδομένων

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν συνολικά έξι (6) και στόχευαν στη μελέτη της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας που βρίσκεται υπό απεξάρτηση στη φάση της επανένταξης. Η επιλογή αυτού του αριθμού συνεντεύξεων προέκυψε σε συνδυασμό με τον ποιοτικό χαρακτήρα της έρευνας, σκοπός της οποίας είναι η σε βάθος κατανόηση και ανάλυση του, υπό διερεύνηση, θέματος (Κυριαζή, 2000). Επισημαίνεται τόσο η ύπαρξη χρονικού περιορισμού για τη διεξαγωγή της έρευνας όσο και το στοιχείο της οριοθετημένης έκτασης της τελικής εργασίας, παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη στην επιλογή του συγκεκριμένου αριθμού συνεντεύξεων, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί επαρκής ως προς το απαιτούμενο προς ανάλυση εμπειρικό υλικό.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ανάλυση περιεχομένου των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Τα δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν μέσω του προσδιορισμού κοινών θεματικών εννοιών σε όλες τις συνεντεύξεις. Η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε εκτός του χώρου και του ωραρίου εργασίας των επαγγελματιών του φορέα και η ανάλυση του υλικού που συλλέχθηκε εστίασε στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται το, υπό διερεύνηση, ζήτημα.

Τα οφέλη της έρευνας συσχετίζονται με την αποτύπωση του προβλήματος υπό το πρίσμα και την οπτική των επαγγελματιών του Οργανισμού. Εξάλλου, στο πλαίσιο της ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων, ο αφηγηματικός τρόπος παρουσίασης των πληροφοριών αποτελεί ουσιαστικά μια ερμηνευτική διαδικασία που προβάλλει τα νοήματα που προέρχονται από τις εμπειρίες των υποκειμένων (Strauss, 1987).

³⁰ Παράρτημα IV

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από Ιούλιο έως και Σεπτέμβριο 2020. Η έναρξη και ολοκλήρωση κάθε δραστηριότητας, μέχρι και την ολοκλήρωση της έρευνας, παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα μορφής Gantt (Αποστολάκης και συν., 2019):

Πίνακας 1: Χρονοδιάγραμμα διεξαγωγής ερευνητικής μελέτης

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΣΕ ΜΗΝΕΣ		
	Ιούλιος 2020	Αύγουστος 2020	Σεπτέμβριος 2020
1. Ανάθεση Τελικής Εργασίας	14/07/2020		
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση			
3. Διατύπωση ερευνητικής πρότασης	20/07/2020		
4. Έγκριση διεξαγωγής της έρευνας		05/08/2020	
5. Συλλογή δεδομένων			
6. Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων			
7. Συγγραφή έργου			
8. Υποβολή μελέτης			20/09/2020

5.4 Ηθική και δεοντολογία

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ενημερώθηκαν για την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων τους και τη δυνατότητα να αποσυρθούν οποιαδήποτε στιγμή από την ερευνητική διαδικασία. Η συμμετοχή τους ήταν εθελοντική, ενώ εξασφαλίστηκε η συναίνεση των συμμετεχόντων και η έγκριση του Ο.ΚΑ.ΝΑ. εντός του οποίου υλοποιήθηκε η έρευνα. Σχετικά με τη συμμετοχή των ερωτώμενων στην έρευνα, συντάχθηκε «Επιστολή προς τον συμμετέχοντα στην έρευνα»³¹, στην οποία αναφερόταν ο σκοπός της έρευνας, η διαδικασία διασφάλισης του απορρήτου των πληροφοριών και των προσωπικών δεδομένων, αλλά και «Έντυπο Συγκατάθεσης»³², με το οποίο ο συμμετέχων δήλωσε ότι έχει ενημερωθεί πλήρως για το σκοπό, την ερευνητική διαδικασία και τη χρήση των πληροφοριών που θα παρείχε. Το «Έντυπο Συγκατάθεσης» που υπέγραψαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα αναφερόταν στο δικαίωμα των υποκειμένων για αυτοδιάθεση, καθώς και στο δικαίωμα της συνειδητής άρνησης συμμετοχής, εξαρχής ή κατά την πορεία της έρευνας. Η ανωνυμία των

³¹ Παράρτημα Ι

³² Παράρτημα ΙΙ

συμμετεχόντων και το προσωπικό απόρρητο τηρήθηκε στο ακέραιο, ενώ πρόσβαση στα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν έχει μόνο η ερευνήτρια.

Ο περιορισμός αυτός συνάδει με την υποχρέωση διασφάλισης της ακεραιότητας των προσωπικών δεδομένων που αφορούν τα στοιχεία των επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα και τις πληροφορίες που έδωσαν, έτσι όπως ορίζεται από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Κανονισμός ΕΕ 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου). Τα δεδομένα που συλλέχτηκαν συνιστούν προσωπικά δεδομένα, οπότε τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας αποκτούν ιδιαίτερη σοβαρότητα στο πλαίσιο της επεξεργασίας τους, ενώ τα αποτελέσματα της έρευνας θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η αξία της μελέτης έγκειται στην προσφορά περαιτέρω γνώσης των ζητημάτων που σχετίζονται με το υπό διερεύνηση θέμα, από τη σκοπιά των εκπροσώπων του φορέα, οι οποίοι έρχονται σε άμεση επαφή με την ομάδα-στόχο και έχουν τη γνώση να αποτυπώσουν την εμπειρία τους. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα της μελέτης συνεισέφεραν στην καλύτερη κατανόηση του θέματος, μέσω της αντίληψης που έχουν διαμορφώσει οι ίδιοι οι συμμετέχοντες.

Η επεξεργασία των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν από τις συνεντεύξεις εστίασε στην ανάλυση των χαρακτηριστικών της ομάδας-στόχου και των δυσκολιών επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης στην αγορά εργασίας, καθώς και στην παρουσίαση προτάσεων βελτίωσης αυτών των διαδικασιών. Επιπλέον, δόθηκε η δυνατότητα να εξαχθούν συμπεράσματα και να παρουσιαστούν προτάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Η ανάλυση των στοιχείων της έρευνας διαμορφώθηκε σύμφωνα με τους θεματικούς άξονες που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2: Ανάλυση των δεδομένων της έρευνας

ΕΙΔΟΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
Δεδομένα της έρευνας του φορέα	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Τα χαρακτηριστικά του φορέα και των εκπροσώπων του ▪ Τα χαρακτηριστικά των ατόμων της ομάδας-στόχου: <ul style="list-style-type: none"> ○ Σε κοινωνικό επίπεδο ○ Σε οικονομικό επίπεδο ○ Σε μορφωτικό/εκπαιδευτικό επίπεδο ○ Σε επαγγελματικό επίπεδο ▪ Ο τρόπος επιλογής επαγγέλματος των ατόμων της ομάδας-στόχου ▪ Οι δυσκολίες επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης στην αγορά εργασίας ▪ Ο ρόλος της οικογένειας στην επαγγελματική τους ένταξη ▪ Ο ρόλος του σχολείου στην επαγγελματική τους ένταξη ▪ Ο ρόλος του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην επαγγελματική τους πορεία και ένταξη στην αγορά εργασίας ▪ Οι προτάσεις των εκπροσώπων του φορέα

6.1 Τα χαρακτηριστικά του φορέα και των εκπροσώπων του

Οι σκοποί του Ο.ΚΑ.ΝΑ., σύμφωνα με το άρθρο 53 του ν. 4139/2013, αφορούν τη συμβολή του σε θέματα σχεδιασμού, προώθησης και εφαρμογής εθνικής πολιτικής και προγραμμάτων πρόληψης της χρήσης και διάδοσης των ναρκωτικών, θεραπείας, επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής επανένταξης εξαρτημένων ατόμων, καθώς και τη συνεισφορά του στη μελέτη του προβλήματος, προκειμένου να εντοπιστούν συγκεκριμένες αιτίες λήψης ναρκωτικών, ειδικότερα στους νέους, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Πληροφόρησης-Τράπεζας Πληροφοριών για την κατάσταση του προβλήματος σε εθνικό επίπεδο.

Σημαντικοί σκοποί αποτελούν η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, με επιστημονικά υπεύθυνο τρόπο, για τις συνέπειες της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, ο συντονισμός και η εποπτεία πρωτοβουλιών από ιδιωτικούς φορείς που συμμετέχουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος, αλλά και η προώθηση μέτρων πρόληψης και καταστολής του προβλήματος. Επιπλέον, επιδιώκεται η ανάπτυξη συνεργασιών με αντίστοιχους φορείς της Ε.Ε. και διεθνών οργανισμών, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και συμμετοχής σε συναντήσεις προκειμένου να επιτευχθεί εναρμόνιση της εθνικής πολιτικής με ενωσιακές και διεθνείς πολιτικές, ενώ πραγματοποιείται σύνταξη εκθέσεων για την κατάσταση του προβλήματος, κατάρτιση στατιστικών πινάκων και προτάσεις, τα οποία υποβάλλονται στο Υπουργείο Υγείας για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων³³. Στην ποιοτική έρευνα συμμετείχαν έξι (6) επαγγελματίες του φορέα³⁴, με πολύχρονη εμπειρία τόσο ως προς την ομάδα-στόχο όσο και ως προς τα ευρύτερα θέματα των εξαρτήσεων και είχαν τις ακόλουθες ειδικότητες:

Πίνακας 3: Ειδικότητες και αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα

ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΑΝΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ
Ψυχολόγοι	(2)
Κοινωνικοί Λειτουργοί	(2)
Κοινωνιολόγοι	(1)
Ψυχοθεραπευτές	(1)

³³ <https://www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ti-einai-o-okana>

³⁴ Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από 10/08/2020 έως και 01/09/2020.

6.2 Τα χαρακτηριστικά των ατόμων της ομάδας-στόχου

6.2.1 Σε κοινωνικό επίπεδο

Γενικά δεν είναι κοινωνικά απομονωμένα και εντάσσονται σε παρέες, ωστόσο κατά τη διάρκεια της χρήσης και της εξάρτησης αυτό που τους συνδέει είναι οι ουσίες. Δεν αποτελούν συστήματα κοινωνικής επαφής, συνδιαλλαγής και αλληλεπίδρασης, αλλά μικρές ομάδες που συνδιαλέγονται και επικοινωνούν, έχοντας ως κύριο στοιχείο την ουσία, τη χρήση και κάποιες φορές την παραβατικότητα. Για την εξεύρεση της ουσίας θα πρέπει να εξοικονομηθούν χρήματα και αναπτύσσεται παραβατικότητα π.χ. μικροκλοπές, όμως σε αυτές τις ηλικίες δεν διαπράττονται σημαντικές αξιόποινες πράξεις. Κύρια ουσία χρήσης είναι η κάνναβη, με περιστασιακή χρήση άλλων ουσιών. Μάλιστα, ενώ μειώθηκε ο πληθυσμός των χρηστών ηρωίνης, παρατηρήθηκε αύξηση στη χρήση κάνναβης και οι νέοι εκδηλώνουν παραπτωματικές και συχνά παραβατικές συμπεριφορές, παρόλο που δεν έχουν τα στοιχεία αποδιοργάνωσης που έχουν οι χρήστες ηρωίνης, με αποτέλεσμα να εκθέτουν τους γύρω τους και τον εαυτό τους και να έχουν προβλήματα με τον νόμο.

Στις παρέες συνομηλίκων, μέσω της χρήσης, αισθάνονται πιο κοινωνικοί και αποδεκτοί, δηλαδή χρησιμοποιούν την ουσία ως μέσο κοινωνικής διασύνδεσης και κοινωνικοποίησης. Στην πλειοψηφία τους οι εξαρτώμενοι παρουσιάζουν δυσκολίες ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων, έχουν ένα συγκεκριμένο προφίλ, όπως δυσκολία έκφρασης του συναισθήματος και χαμηλή αυτοπεποίθηση και η χρήση καλύπτει τις ελλείψεις κοινωνικές δεξιότητες. Οπότε, συναναστρέφονται με άτομα που έχουν κοινά ενδιαφέροντα που σχετίζονται με τη χρήση, διότι όλα περιστρέφονται γύρω από αυτήν.

Στη φάση της επανένταξης, προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους σε όλα τα επίπεδα και να επανακοινωνικοποιηθούν εκτός ομάδων χρήσης, οπότε χρειάζεται να χτίσουν πάλι σχέσεις με την οικογένεια, το συγγενικό περιβάλλον και φίλους, οι οποίοι χρειάζεται να είναι εκτός του πλαισίου της χρήσης. Αυτό είναι ένα δύσκολο κομμάτι και στο βαθμό που δε γίνεται υπάρχουν πισωγυρίσματα. Σε αυτή τη φάση εντάσσονται στην ομάδα του θεραπευτικού προγράμματος, έχουν ήδη επανέλθει σε μια κατάσταση μη χρήσης, οπότε βελτιώνονται οι κοινωνικές σχέσεις, δεν αισθάνονται τόσο μοναξιά και, ίσως, σκέφτονται το μέλλον σε επαγγελματικό επίπεδο ή σε επίπεδο σπουδών. Δηλαδή σκέφτονται πιο στοχευμένα το επόμενο βήμα τους και

δεν είναι στη στασιμότητα που ήταν πριν. Οπότε είναι πιο εύκολο να διασυνδεθούν και το θεραπευτικό πρόγραμμα τους βοηθά όσον αφορά τη συμπεριφορά τους, δουλεύουν ατομικά, αλλά υπάρχει και ομάδα ψυχοθεραπείας.

6.2.2 Σε οικονομικό επίπεδο

Στην εξάρτηση υπάρχουν όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, οπότε προέρχονται από όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις, από φτωχές και κοινωνικά περιθωριοποιημένες οικογένειες ή με κάποιο ψυχικό νόσημα, αλλά και από οικονομικά ευκατάστατες οικογένειες, γνωστές σε κοινωνικούς κύκλους. Ακόμη και οι οικονομικά πιο υποβαθμισμένοι έχουν πρόσβαση στην κάνναβη και τα ποσοστά είναι μοιρασμένα. Ένας εκπρόσωπος του φορέα ανέφερε ότι προέρχονται περισσότερο από χαμηλά οικονομικά στρώματα, αλλά υπάρχουν και άτομα με καλή οικονομική δυνατότητα και γενικά η εξάρτηση αφορά όλες τις κοινωνικές τάξεις. Εισοδηματικά εξαρτάται από το οικογενειακό υπόβαθρο του νεαρού ατόμου, γιατί συνήθως δεν έχει ενταχθεί επαγγελματικά ώστε να έχει αυτονομία. Επίσης, αναφέρθηκε χαρακτηριστικά από έναν εκπρόσωπο ότι δεν θεωρεί ότι είναι θέμα οικονομικής κατάστασης και τα άτομα ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και όλα τα κοινωνικο-οικονομικά επίπεδα.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να επισημανθεί η παρατήρηση ενός εκπροσώπου για την επίδραση της οικονομική κρίσης, η οποία εξάντλησε τα ψυχικά αποθέματα των ατόμων, ώστε να ολοκληρώσουν ένα στεγνό πρόγραμμα. Αποτελεί μια απαιτητική διαδικασία, οπότε λόγω της οικονομικής κατάστασης δυσκολεύονταν να το ακολουθήσουν. Η οικονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια ψυχικές διαταραχές π.χ. κατάθλιψη από τους γονείς, οπότε η οικογένεια δε μπορούσε να δημιουργήσει ένα πλαίσιο στήριξης στους νέους για ανεξάρτηση, εφόσον ήταν αρκετά επιβαρημένη.

6.2.3 Σε μορφωτικό/εκπαιδευτικό επίπεδο

Τα τελευταία χρόνια γίνεται μεγάλη προσπάθεια να παραμένουν στη σχολική κοινότητα και οι περισσότεροι προσπαθούν να διατηρούν επαφές με το σχολείο, να μην το διακόπτουν, όμως δεν επενδύουν στις σχολικές υποχρεώσεις. Κάποιοι έχουν περάσει και στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αλλά όχι τόσοι πολλοί, λόγω έλλειψης διάθεσης να επενδύσουν στις σπουδές. Οι γονείς τους προέρχονται από διάφορα εκπαιδευτικά

επίπεδα και γενικά το οικογενειακό περιβάλλον ενεργοποιεί τη σχολική συμμετοχή. Σε αυτό συμβάλλουν και τα θεραπευτικά προγράμματα, όμως με μεγάλη δυσκολία καταφέρνουν να ολοκληρώσουν την εκπαιδευτική βαθμίδα ή μπορεί να αλλάξουν π.χ. αν κάποιος πήγαινε σε ένα Γενικό Λύκειο, μπορεί να πάει σε ένα ΕΠΑ.Λ. και να βοηθηθεί, ώστε να παραμείνει στο σχολικό περιβάλλον και να πάρει κάποια ειδικότητα. Η ζωή της χρήσης δεν επιτρέπει στα άτομα να θέτουν στόχους και δεν αφήνει περιθώρια να σκεφτούν εκπαίδευση και σπουδές. Κατά τη διάρκεια της χρήσης, συχνά υπάρχει διακοπή, στασιμότητα και απόσυρση, τόσο στους μαθητές όσο και στους φοιτητές. Όταν υποχωρεί το κομμάτι της χρήσης, η παρουσία στην εκπαίδευση βελτιώνεται και γίνεται επαναφορά στο σχολείο ή τις σπουδές αν είχαν εγκαταλειφθεί.

Στην επανένταξη κινητοποιούνται και αρχίζουν να δομούνται οι στόχοι, έχουν άλλο κίνητρο, οι επαγγελματίες τους παραπέμπουν σε Σ.Δ.Ε., σε νυχτερινά ΕΠΑ.Λ., σε Κ.Ε.Κ., να παρακολουθήσουν σεμινάρια, να κάνουν αιτήσεις για το Ε.Α.Π., εφόσον σκοπός αυτής της φάσης είναι να γίνουν λειτουργικά τα άτομα. Συχνά, όταν ενταχθούν σε ένα πρόγραμμα και έχουν μια καλή θεραπευτική πορεία, σταδιακά ανακινείται το κίνητρο να σπουδάσουν, να δώσουν πανελλαδικές εξετάσεις, να ακολουθήσουν ένα Ι.Ε.Κ., να πάρουν μια ειδικότητα. Όσοι είναι στην επανένταξη δεν υπάρχει εγκατάλειψη σχολείου, κάποιοι είναι στην εκπαίδευση ή άλλοι την έχουν τελειώσει. Ο μέσος όρος είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και λιγότερο απόφοιτοι Λυκείου, αλλά με σοβαρά ελλείμματα λόγω της χρήσης. Μπορεί να έχουν απολυτήριο, όμως είναι τυπικό παρά ουσιαστικό. Γενικά, συναντώνται διάφορες περιπτώσεις, οπότε είτε υπάρχει σχολική διαρροή είτε δεν έχουν ολοκληρώσει κάποιες τάξεις στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η κατάσταση έχει βελτιωθεί σε σχέση με προηγούμενα χρόνια π.χ. φοίτηση σε Σ.Δ.Ε. που δίνει τη δυνατότητα σε ενήλικες που έχουν αφήσει χρόνια πριν το σχολείο να αποκτήσουν απολυτήριο. Όμως εξακολουθεί να υπάρχει πρόβλημα όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο. Επίσης, εκπρόσωπος του φορέα ανέφερε ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται συχνά οι «κατ' ιδίαν διδαχθέντες» μαθητές, όμως έτσι χάνουν την επαφή με το σχολικό περιβάλλον.

6.2.4 Σε επαγγελματικό επίπεδο

Σε αυτή την ηλικία εργάζονται πολλοί λίγοι, συνήθως συντηρούνται από την οικογένεια, αλλά υπάρχουν και κάποιοι που είναι πιο οργανωμένοι και εργάζονται,

γεγονός που αποτελεί εξαίρεση. Η πλειοψηφία των εκπροσώπων του φορέα ανέφερε ότι υπάρχει ένα ποσοστό που εργάζεται, αλλά κυρίως σε εργασίες περιστασιακής απασχόλησης, πολλές φορές χωρίς ασφάλιση, π.χ. σερβιτόροι, delivery, διανομή φυλλαδίων, δηλαδή δεν εντάσσονται σε ένα εργασιακό πλαίσιο που έχει σταθερότητα και ασφάλεια. Συνήθως, οι πιο σταθεροί επαγγελματίες είναι όσοι εργάζονται σε οικογενειακή επιχείρηση. Βέβαια, όσοι είναι λειτουργικοί στη φάση της επανένταξης, το ζητούμενό τους είναι η επαγγελματική αναζήτηση.

Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από εκπρόσωπο του φορέα ότι τα άτομα που έχουν ακολουθήσει μια θεραπευτική πορεία και αρχίζουν να επανεντάσσονται στην κοινωνία, αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που έχουν τα περισσότερα άτομα αυτής της ηλικίας, δεδομένου του τρόπου που έχει δομηθεί η αγορά εργασίας π.χ. αδήλωτη εργασία, έλλειψη θέσεων απασχόλησης, μεγάλες απαιτήσεις, ακόμη και για τα άτομα που έχουν προσόντα από το γενικό πληθυσμό, οπότε είναι πιο δύσκολη η κατάσταση για όσους δεν έχουν εφόδια.

Οι εργασίες που απασχολούνται σχετίζονται με το μορφωτικό τους υπόβαθρο π.χ. ποια είναι η εκπαίδευσή τους, αν υπάρχει ή όχι απολυτήριο Γυμνασίου ή Λυκείου ή κάποια κατάρτιση σε Ι.Ε.Κ., τεχνική σχολή ή σχολή του Ο.Α.Ε.Δ. Τα κρίσιμα χρόνια της χρήσης το άτομο απομονώνεται, όταν ο αντίστοιχος νέος της ηλικίας του ασχολείται με σπουδές, εκείνος χάνει αυτές τις σημαντικές φάσεις και χρειάζεται να επανέλθει και να ξαναρχίσει από εκεί που το άφησε. Οπότε εξαρτάται αν υπάρχει ένα βασικό προσόν, με βάση το οποίο μπορεί να βρει απασχόληση.

6.3 Ο τρόπος επιλογής επαγγέλματος των ατόμων της ομάδας-στόχου

Κατά τη διάρκεια της χρήσης είχε ανασταλεί οποιαδήποτε επένδυση σε μακροπρόθεσμους στόχους, βιώνοντας ένα καθεστώς ανηδονίας, οπότε δεν ήταν κινητοποιημένοι προς την κατεύθυνση να ανταποκριθούν σε επαγγελματικό στόχο. Στη φάση της επανένταξης, ένα κίνητρο αποτελούν τα χρήματα και η οικονομική ανεξαρτησία και αυτονομία, αλλά υπάρχει και το κομμάτι να κάνουν κάτι δημιουργικό, κάτι που επιθυμούν και τους ενδιαφέρει περισσότερο, ενώ δεν επιθυμούν δουλειά που δεν έχει μέλλον. Υπάρχουν περιπτώσεις που έχουν αντιταχθεί σε επιθυμίες της οικογένειας, εκτός κάποιων περιπτώσεων που υπάρχει οικογενειακή επιχείρηση. Το οικογενειακό περιβάλλον δίνει μια κατεύθυνση, π.χ. αν υπάρχει μια οικογενειακή

επιχείρηση. Πολλές φορές η επιλογή επαγγέλματος είναι συγκυριακή, με γνώμονα μόνο την αυτονομία από την οικογένεια. Ένα ποσοστό επιλέγει την εργασία με βάση αυτό που θέλει ή αυτό που μπορεί, καθώς η θεραπεία βοηθά τα άτομα να αναγνωρίσουν τις δεξιότητές τους. Υπάρχει και ένα ποσοστό που υπερισχύει το κομμάτι του βιοπορισμού, όταν τα χρήματα είναι αναγκαία για την επιβίωση και τότε δεν υπάρχει άλλη επιλογή.

6.4 Δυσκολίες επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης στην αγορά εργασίας

Οι εκπρόσωποι του φορέα θεωρούν τις ακόλουθες δυσκολίες ως τις βασικότερες για την επαγγελματική προετοιμασία - ένταξη και τη διατήρηση μιας θέσης εργασίας:

- ❖ Δυσκολία συγκρότησης της ψυχικής τους αποδιοργάνωσης ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις επαγγελματικές υποχρεώσεις και στις απαιτήσεις της καθημερινότητας. Πολλές φορές, βέβαια, όταν βρεθούν σε ένα οργανωμένο περιβάλλον προσαρμόζονται και αυτό τους βοηθά στην ψυχική τους οργάνωση.
- ❖ Δεν έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν επί μακρόν σε κάποιο αντικείμενο, οπότε χρειάζεται εναλλαγή και να τους παρέχονται συνέχεια κίνητρα.
- ❖ Δεν μπορούν να διαχειριστούν ζητήματα εξουσίας στο εργασιακό περιβάλλον, το οποίο ουσιαστικά ορίζεται μέσα από σχέσεις εξουσίας, αντιδρούν σε κάθε μορφή εξουσίας και τελικά δε μπορούν να αντεπεξέλθουν.
- ❖ Ανεπάρκεια κοινωνικών δεξιοτήτων, συνδυαστικά με τη δυσκολία δημιουργίας λειτουργικών σχέσεων και απεμπλοκής από τη συμπεριφορά της χρήσης.
- ❖ Κακοί εργοδότες και κακό εργασιακό περιβάλλον, άσχημη συμπεριφορά απέναντι σε όλους τους εργαζόμενους. Μάλιστα πολλοί δεν αναφέρουν ότι είναι υπό απεξάρτηση, πιθανόν από φόβο, για να μη στιγματιστούν. Ωστόσο, υπάρχουν εργοδότες που το αποδέχονται και δεν είναι αρνητικοί στην πρόσληψη ατόμων της ομάδας-στόχου.

- ❖ Υψηλό ποσοστό ανεργίας που ουσιαστικά οδηγεί σε πλήρη αποκλεισμό και τελικά απογοήτευση λόγω έλλειψης προοπτικής για το μέλλον.
- ❖ Υπερβολικά χαμηλές αποδοχές και έλλειψη ασφάλισης που δημιουργούν επισφάλεια, αφού δεν μπορούν να γίνουν αυτόνομοι, νιώθουν ότι δεν υπάρχει προοπτική για το μέλλον, με συνέπεια να υπάρχει δυσκολία απεμπλοκής και κίνδυνος υποτροπής.
- ❖ Αδήλωτη και υποδηλωμένη εργασία που τους δημιουργεί αβεβαιότητα και δεν τους επιτρέπει να αισθανθούν ασφάλεια και σταθερότητα. Αυτή η ματαιότητα αφορά και ένα μεγάλο μέρος του γενικού πληθυσμού, όμως στην ομάδα-στόχο ο θυμός είναι εντονότερος και οι θεραπευτές καλούνται να τον διαχειριστούν.
- ❖ Χαμηλό εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο, διότι υπάρχουν σοβαρά ελλείμματα που τα βρίσκει στην πορεία, όταν του λείπει κάποιο τυπικό προσόν και προσπαθεί να καλύψει το κενό σε μεγαλύτερες ηλικίες. Υπάρχουν μεγάλες απαιτήσεις στην αγορά εργασίας και δυσκολία εύρεσης εργασίας με ικανοποιητικό μισθό και δυνατότητες εξέλιξης.
- ❖ Ελλιπής ή μη πιστοποιημένη επαγγελματική κατάρτιση που προσφέρει εξειδίκευση προκειμένου να αναζητήσει σχετική εργασία. Ο αριθμός απόφοιτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο γενικό πληθυσμό είναι υψηλός, υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός και η έλλειψη εξειδίκευσης δυσχεραίνει την εύρεση απασχόλησης.
- ❖ Έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας, η οποία απαιτείται από τους εργοδότες, γεγονός που δυσκολεύει κάποιον να ξεκινήσει.
- ❖ Έχουν μείνει για μεγάλο διάστημα εκτός κοινωνικής ζωής, δεν έχουν τελειώσει σπουδές ή έχουν χάσει χρονιές λόγω της χρήσης, οπότε τελειώνουν πιο αργά το Γυμνάσιο, το Λύκειο ή κάποια σχολή.

- ❖ Έλλειψη καθοδήγησης, συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, διότι δεν έχουν γνώση των δεξιοτήτων τους, αλλά και συμπλήρωσης αιτήσεων, τεχνικών συνέντευξης, σύνταξης βιογραφικού, πρόσβασης σε ιστοσελίδες για αναζήτηση εργασίας. Επιπλέον, έχουν συστολή και φόβο ότι οι εργοδότες θα διακρίνουν κενά και ελλείψεις σε προσόντα.
- ❖ Ύπαρξη διακρίσεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων, γεγονός που δημιουργεί αρνητικότητα, ακόμη και για άτομα που έχουν ολοκληρώσει πρόγραμμα απεξάρτησης, εφόσον ουσιαστικά επισκιάζει άλλα χαρακτηριστικά του εν δυνάμει απασχολούμενου. Οι εργοδότες μπορεί να θεωρούν ότι θα είναι εν δυνάμει χρήστες ή να αναγνωρίσουν χρονικό κενό και εκπαιδευτικές ελλείψεις. Ακόμη και στα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. για επιδότηση νέων θέσεων εργασίας έχουν δυσκολία να πάρουν μέλη προγραμμάτων, παρά τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση. Ωστόσο, αυτό ισχύει σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με προηγούμενα χρόνια και αρκετοί εργοδότες τους δείχνουν εμπιστοσύνη.
- ❖ Προσωπική αδράνεια, αδιαφορία, παθητικότητα, εφόσον βρίσκονται σε φάση μετάβασης και ένταξης στους όρους λειτουργίας μιας κοινωνίας, όμως στην επανένταξη υπάρχει μεγαλύτερη ενεργοποίηση.
- ❖ Έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με υπηρεσίες και κενές θέσεις εργασίας, διότι δε γνωρίζουν σε ποιες υπηρεσίες να απευθυνθούν, πώς θα ενημερωθούν και πώς θα κάνουν την προσέγγιση, ενώ εκφράζουν δυσπιστία ότι δεν θα υποστηριχθούν.
- ❖ Έλλειψη ειδικών κρατικών υπηρεσιών για ενημέρωση και εξυπηρέτηση. Επισημάνθηκε η ύπαρξη διάθεσης εξυπηρέτησης στις υπηρεσίες, αλλά και το μεγάλο φόρτο εργασίας και η έλλειψη εξειδίκευσης από τους υπαλλήλους του Ο.Α.Ε.Δ. που οδηγεί σε δυσκολία παροχής ουσιαστικής βοήθειας. Υπάρχουν Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. όπου υπάρχει μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση.

Πίνακας 4: Συνοπτική παρουσίαση δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ψυχική αποδιοργάνωση ▪ Έλλειψη δυνατοτήτων μακρόχρονης επένδυσης σε μια εργασία ▪ Αδυναμία διαχείρισης ζητημάτων εξουσίας ▪ Ανεπάρκεια κοινωνικών δεξιοτήτων ▪ Δυσκολία δημιουργίας λειτουργικών σχέσεων ▪ Προσωπική αδράνεια, αδιαφορία, παθητικότητα ▪ Έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας 	Σε ατομικό επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ανεπάρκεια τυπικών προσόντων π.χ. απολυτηρίου Γυμνασίου-Λυκείου ▪ Έλλιπής ή μη πιστοποιημένη επαγγελματική κατάρτιση ▪ Έλλειψη εξειδίκευσης ▪ Χρονική υστέρηση ολοκλήρωσης σπουδών λόγω προηγούμενης χρήσης 	Σε μορφωτικό/ εκπαιδευτικό επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ύπαρξη διακρίσεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων ▪ Υψηλό ποσοστό ανεργίας ▪ Κακοί εργοδότες και κακό εργασιακό περιβάλλον ▪ Επισφάλεια λόγω χαμηλών αποδοχών και έλλειψη ασφάλισης ▪ Αδήλωτη και υποδηλωμένη εργασία 	Σε κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Έλλειψη καθοδήγησης, συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού ▪ Έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με υπηρεσίες και κενές θέσεις εργασίας ▪ Έλλειψη ειδικών κρατικών υπηρεσιών για ενημέρωση και εξυπηρέτηση 	Σε επίπεδο κρατικής μέριμνας και Ε.Π.

6.5 Ο ρόλος της οικογένειας στην επαγγελματική τους ένταξη

Κατά τη διάρκεια της χρήσης, η βαρύτητα της οικογένειας στρέφεται σε αυτό το θέμα και όχι στην επαγγελματική ενασχόληση των παιδιών τους. Στη φάση της επανένταξης, οι γονείς δίνουν μια κατεύθυνση, χωρίς όμως να γνωρίζουν τις επιθυμίες των νέων και πολλές φορές τους επηρεάζουν για εύρεση εργασίας με κριτήριο μόνο τις χρηματικές απολαβές και όχι την επαγγελματική ανέλιξη. Υπάρχουν περιπτώσεις που τους επηρεάζει η οικογένεια και άλλες που κάνουν τις δικές τους επιλογές. Σε αυτή τη μεταβατική φάση το άτομο αναδιοργανώνεται και, συνεπώς, επαναπροσδιορίζεται και η σχέση με την οικογένεια.

Γενικά, γίνεται προσπάθεια παρέμβασης και άσκησης πίεσης, λόγω ιδιαίτερων προσδοκιών των γονέων και δυσλειτουργίας στην επικοινωνία, με αποτέλεσμα την αδράνεια, την παθητικότητα και την απόσυρση των νέων. Ωστόσο, στην επανένταξη είναι λιγότερο παρεμβατικοί, λόγω και της επιρροής από τους επαγγελματίες της θεραπείας, ώστε οι νέοι να είναι πιο αυτόνομοι στις επιλογές τους, να αποκτήσουν προσωπική ανεξαρτησία και να απεμπλακούν από δυσλειτουργικές σχέσεις με την οικογένεια. Στόχος είναι οι γονείς, ή οποιοσδήποτε «σημαντικός άλλος» από το οικογενειακό περιβάλλον, να υποστηρίξουν και να ενθαρρύνουν τις επιλογές τους.

6.6 Ο ρόλος του σχολείου στην επαγγελματική τους ένταξη

Η πλειοψηφία των εκπροσώπων του φορέα ανέφερε ότι το σχολείο δεν επηρεάζει την επαγγελματική ένταξη ούτε βοηθά στην επαγγελματική προετοιμασία των μαθητών, υπάρχει ματαίωση, αδιαφορία, αλλά και μεγάλο φόρτο εργασίας από τη μεριά των εκπαιδευτικών, με βασικό προσανατολισμό τη μετάδοση γνώσεων, χωρίς να αποτελούν τους συντονιστές της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Βέβαια, εξαρτάται από το εκάστοτε σχολικό περιβάλλον, αλλά γενικά υπάρχει τάση να αποφεύγουν την αναφορά στη χρήση οι μαθητές, από φόβο αντίδρασης. Υπάρχουν περιπτώσεις καθηγητών που είναι ευαισθητοποιημένοι και ενθαρρύνουν τη συγκράτηση στο σχολείο, καθοδηγούν και παρέχουν κατεύθυνση για σπουδές, όχι όμως τη στοχευμένη πληροφόρηση και αναγνώριση δεξιοτήτων, βάσει της ιδιαιτερότητας κάθε μαθητή, όπως θα μπορούσε να παρέχει ένας σύμβουλος Ε.Π. με κατάρτιση, εμπειρία και εξειδίκευση στον τομέα αυτό.

6.7 Ο ρόλος του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην επαγγελματική τους πορεία και ένταξη στην αγορά εργασίας

Όλοι οι επαγγελματίες του φορέα συμφώνησαν ότι στη χώρα μας η λειτουργία του είναι υπολειμματική και χωρίς πλαίσιο, δεν είναι αποτελεσματικός και υπάρχουν κενά και ελλείψεις, καθώς δεν είναι ενταγμένος στη φιλοσοφία του σχολικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, είναι σημαντικό να ξεπεραστούν οι αγκυλώσεις, να ενταχθεί συστηματικά στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να υλοποιείται από εξειδικευμένους επαγγελματίες, με έμφαση στις εξατομικευμένες ανάγκες κάθε μαθητή. Αναφέρθηκε από εκπρόσωπο του φορέα, ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν τα Σ.Δ.Ε. όπου το πρόγραμμα σπουδών είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες των ενήλικων μαθητών και υπάρχουν υπηρεσίες υποστήριξης για την επαγγελματική τους κατεύθυνση.

6.8 Οι προτάσεις των εκπροσώπων του φορέα

Οι προτάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα και οι αντίστοιχες προτεινόμενες ενέργειες συνοψίζονται ως εξής:

- ❖ **Ενίσχυση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων, κατάρτιση και εξειδίκευση.**
 - Δημιουργία περισσότερων Σ.Δ.Ε. και δυνατότητα λήψης απολυτηρίου Λυκείου.
 - Φοίτηση σε Κ.Ε.Κ. και Ι.Ε.Κ., χωρίς δίδακτρα ή με ενίσχυση μέσω κρατικής επιδότησης για τους οικονομικά ασθενέστερους ή με χορήγηση υποτροφιών από ιδιωτικούς φορείς και σύνδεση με επαγγελματική εξειδίκευση, με γνώμονα τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
 - Επιδοτούμενα σεμινάρια π.χ. Η/Υ, ξένες γλώσσες, αλλά και προγράμματα κατάρτισης, ειδικά σχεδιασμένα για την ομάδα-στόχο, σε συγκεκριμένα αντικείμενα και ειδικότητες, ώστε να μπορούν να τα αξιοποιήσουν επαγγελματικά, με πρόσβαση από όλους, ως δωρεάν κρατική παροχή, ακόμη και μέσω της ενσωμάτωσής τους στο σχολικό περιβάλλον και στο εκπαιδευτικό

πρόγραμμα στο πλαίσιο του Ε.Π. με σκοπό να έχουν προληπτική δράση, πριν ο νέος ξεκινήσει την αναζήτηση εργασίας.

- Διασύνδεση των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με δομές απεξάρτησης, ώστε να λειτουργεί παράλληλα η θεραπεία με την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση. Μεγαλύτερη διευκόλυνση και διασύνδεση με τις δομές που ήδη υπάρχουν.

❖ **Οργανωμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού**

- Ο Ε.Π. να είναι ενταγμένος στη σχολική κοινότητα και εντός του σχολείου να υπάρχουν ειδικοί σύμβουλοι για παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης και κατεύθυνσης, βάσει των δεξιοτήτων των μαθητών.

- Εκτός σχολείου, για ενήλικες μετά την αποφοίτηση, να υπάρχουν οργανωμένες δομές που θα παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής και Ε.Π., ενημέρωση με υλικό, πρόσβαση στο διαδίκτυο και εξειδικευμένη βοήθεια για τρόπο σύνταξης βιογραφικού, τεχνικών συνέντευξης, αναζήτησης εργασίας, όπως:

α. Κέντρα Απασχόλησης σε κάθε Δήμο για κινητοποίηση σε τοπικό επίπεδο και δικτύωση με φορείς της κοινότητας.

β. Δημιουργία Κέντρων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, ως δομές ελεγχόμενες και εποπτευόμενες από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, ώστε να συνδεθούν με πολιτικές απασχόλησης.

γ. Στα προγράμματα απεξάρτησης παρέχεται συμβουλευτική στήριξη, γίνεται Ε.Π. και προετοιμασία για ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, στις οποίες τα άτομα υπολείπονται, λόγω προηγούμενης απομάκρυνσης από κοινωνικό ιστό.

Να υπάρχει εξειδικευμένη υπηρεσία για τα ζητήματα αυτά, εργασιακοί σύμβουλοι που θα ασχολούνται αποκλειστικά με τα θέματα επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης, παρακολουθώντας τις τρέχουσες εξελίξεις στην αγορά εργασίας, εκπαιδύοντας τα άτομα υπό απεξάρτηση να είναι σε θέση να αναζητούν μόνοι τους εργασία και παρέχοντάς τους κατεύθυνση και υποστήριξη στην απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων.

❖ **Ειδικές υπηρεσίες πληροφόρησης για τη συγκεκριμένη ομάδα (για νομικά ζητήματα, επιδοτήσεις, πρόνοια, επαγγελματική ένταξη)**

- Εντός του σχολείου να υπάρχει εξειδικευμένος επαγγελματίας στο ρόλο του συμβούλου, διότι το περιβάλλον είναι οικείο για τους μαθητές.
- Θα ήταν βοηθητικό να υπάρχουν Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του Ο.Α.Ε.Δ. σε περισσότερες περιοχές.
- Οι εργασιακοί σύμβουλοι στα Κ.Π.Α. του Ο.Α.Ε.Δ., κρίνεται σκόπιμο να είναι εξειδικευμένοι στα προβλήματα της ομάδας-στόχου.

❖ **Ευκαιρίες απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας**

- Έχοντας αποκτήσει θεωρητική γνώση να υπάρχει μια γέφυρα διασύνδεσης με εργοδότες για απόκτηση πρακτικής γνώσης.
- Προτροπή και κίνητρα σε φορείς και επιχειρήσεις, ώστε να αξιοποιούν τα άτομα της ομάδας-στόχου, δίνοντας τη δυνατότητα για πρακτική άσκηση, έστω και μη αμειβόμενη, με στόχο την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, γνώση δυνατοτήτων, διαχείριση συμπεριφορών.
- Ευαισθητοποίηση εταιρειών και ενίσχυση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε.) με εγγύτητα στις καθημερινές, πραγματικές και ουσιαστικές ανάγκες.
- Υλοποίηση πρακτικής άσκησης στο πλαίσιο της κατάρτισης ή των σπουδών π.χ. απασχόληση το καλοκαίρι (summer job), μέσω κάλυψης κενών με παροχή εργασίας στη θέση κάποιου (αντικατάσταση των αδειούχων εργαζόμενων).

❖ **Χρηματοδότηση για έναρξη δικής τους δουλειάς**

- Επαναφορά προγράμματος επιδότησης νέων επαγγελματιών για άτομα που είναι στη φάση της κοινωνικής επανένταξης και έχουν επιδείξει σταθερότητα στη θεραπευτική τους πορεία, αλλά σε νέο πλαίσιο λειτουργίας, με δυνατότητα εξ αρχής χρηματοδότησης για έναρξη της επιχείρησης, με άρση των

γραφειοκρατικών εμποδίων και επίλυση προβλημάτων που είχαν εντοπιστεί. Τέτοιο πρόγραμμα λειτουργούσε στο παρελθόν, μέσω του Ο.Α.Ε.Δ., με αυστηρές ρήτρες και προδιαγραφές που απέτρεπαν την αξιοποίησή του.

❖ **Έμφαση στην κοινωνική ένταξη μέσω της εργασίας, εντός των προγραμμάτων απεξάρτησης**

- Υλοποίηση προγραμμάτων «personal therapy», όπως ονομάζονται στο εξωτερικό, με κατεύθυνση στην κοινωνική επανένταξη. Με αυτή την παρέμβαση, η απεξάρτηση πραγματοποιείται χωρίς ψυχοθεραπεία, με προσπάθεια επίτευξης του στόχου αποχής από την ουσία, μέσω της διευκόλυνσης κοινωνικής ένταξης μέσα από την εργασία, διότι το επάγγελμα συνδέει τα άτομα με την κοινωνική ζωή, τα ανταμείβει και τα επιβεβαιώνει ψυχικά για αυτά που προσφέρουν. Με την εργασία απενοχοποιούνται, καλύπτουν κενά και απομακρύνονται από την ανάγκη της χρήσης, καθώς τους προσφέρει εσωτερική ασφάλεια, συναισθηματική τροφοδότηση και νιώθουν ισότιμοι και αποδεκτοί, πέρα από το βιοποριστικό μέρος, χτίζοντας γέφυρες με το κοινωνικό περιβάλλον και θέτοντας στόχους για μελλοντικές δράσεις.

❖ **Συζητήσεις με ομάδες γονέων και οικογένεια**

- Στα προγράμματα απεξάρτησης να ενισχυθεί η συμμετοχή των γονέων και της οικογένειας, μέσω ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, δεδομένου ότι τα μέλη της επηρεάζουν και αποτελούν τους «σημαντικούς άλλους» για τους νέους. Είναι σημαντικό να αναζητηθούν και διαφανούν οι αντιστάσεις που προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον, ώστε να μπορεί να αναγνωρίζει ικανότητες, να αποδέχεται και να υποστηρίζει τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των νέων και να συμβάλλει στην επαγγελματική τους ένταξη.

❖ **Αύξηση θέσεων απασχόλησης και βελτίωση συνθηκών στην αγορά εργασίας**

- Αξιοποίηση κοινωνικής επιχειρηματικότητας, μέσω των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων και ενημέρωση για το νομικό πλαίσιο που τις διέπει.

- Επιδότηση εργοδοτών για θέσεις απασχόλησης για την ομάδα-στόχο.
- Εντατικοποίηση ελέγχων στις περιπτώσεις αδήλωτης, υποδηλωμένης και ανασφάλιστης εργασίας, παρέμβαση από σωματεία εργαζομένων, αύξηση κατώτατου μισθού. Τα προβλήματα αυτά προκαλούν ανασφάλεια και απογοήτευση και στο γενικό πληθυσμό, όμως, σε αυτά τα άτομα υπάρχει κίνδυνος υποτροπής.

Ειδικότερα για το σχολικό περιβάλλον και το ρόλο του Σ.Ε.Π., οι εκπρόσωποι του φορέα διατύπωσαν τις ακόλουθες προτάσεις:

❖ **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών από όλες τις βαθμίδες**

- Ενθάρρυνση για συνέχιση σχολείου, ώστε να έχουν το τυπικό προσόν για να αποκτήσουν κατάρτιση και εξειδίκευση.
- Αναγνώριση ικανοτήτων μαθητών και παροχή βοήθειας, συνεργασία με σύμβουλο Ε.Π. και επαγγελματίες ψυχικής υγείας, ώστε να τους παρέχεται συνεχώς υποστήριξη. Ο ρόλος του συμβούλου Ε.Π. είναι επιστημονικός, μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να ανακαλύψουν στοιχεία που και οι ίδιοι ή τα άτομα του άμεσου περιβάλλοντός τους δεν τα έχουν αναγνωρίσει, διότι δεν είναι ορατά.
- Οι εκπαιδευτικοί εμπνέουν και θεωρούνται «σημαντικοί άλλοι», μπορούν να ενημερώσουν με παροχή πληροφοριακού υλικού, να έχουν τη γνώση να παραπέμψουν σε υπηρεσίες που παρέχουν συμβουλευτική και στοχευμένη πληροφόρηση σε θέματα Ε.Π., εφόσον δεν παρέχεται στο σχολείο.
- Ανάπτυξη συνεργασίας με την οικογένεια και τα Κ.Ε.Σ.Υ., τα οποία πρέπει να αξιοποιηθούν περαιτέρω και να παρέχουν οργανωμένα και συστηματικά υπηρεσίες Ε.Π.

❖ **Προληπτικές δράσεις μέσω σταδιακής ενσωμάτωσης και υλοποίησης στοχευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων**

- Ένταξη Ε.Π. από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση με υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των δασκάλων, λαμβάνοντας υπόψη έρευνες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των χρηστών και έγκαιρη παρέμβαση για αποτροπή ενδεχομένου συγκρότησης εξαρτητικής ταυτότητας στο μέλλον. Προγράμματα πρόληψης και αγωγής υγείας για ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, διαφοροποίηση από τους ομοτίμους, φροντίδα του σώματος.
- Ένταξη εκπαιδευτικών ενοτήτων στοχευμένα από τα πρώτα επίπεδα της εκπαιδευτικής πορείας και αναδιαμόρφωση ανάλογα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των εφήβων.
- Βιωματικός τρόπος ενίσχυσης του εαυτού, ώστε να λειτουργήσουν αποτρεπτικά ως προς τη χρήση.
- Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, μέσω της ένταξης συγκεκριμένων παραδειγμάτων, σχετικά με την επαγγελματική ενασχόληση, για την επιλογή επαγγέλματος στο μέλλον.
- Να έχει στάδια εξέλιξης όλη η διαδικασία, ακόμη και να δημιουργηθεί μια δεξαμενή από εργοδότες που θα έχουν ενημέρωση για τον εν δυνάμει υπάλληλο που θα προσλάβουν.

❖ **Ύπαρξη εξειδικευμένου επαγγελματία ως προσώπου αναφοράς, συντονισμού και διασύνδεσης**

- Ύπαρξη ενός πλαισίου ατόμων που θα συντονίζονται από ένα πρόσωπο αναφοράς, το οποίο θα διευκολύνει τη διαδικασία, θα διασυνδέει τις υπηρεσίες και θα συνεννοείται με φορείς, σχολείο, καθηγητές, γονείς, οικογένεια, προγράμματα απεξάρτησης, εργοδότες, φορείς παροχής Ε.Π., δίνοντας κατευθύνσεις, βάσει των εξατομικευμένων αναγκών των ατόμων της ομάδας-

στόχου, διευκολύνοντας την κοινωνική ενσωμάτωση και λειτουργώντας ως ο μεταβατικός-ενδιάμεσος άλλος για τον τρόπο καλύτερης προσέγγισης στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

❖ **Ενίσχυση του θεσμού του Σ.Ε.Π. μέσω ριζικής αλλαγής του εκπαιδευτικού προγράμματος**

- Ένταξη στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ενσωμάτωση σε μια φιλοσοφία προσέγγισης του μαθητή, με σκοπό την αναγνώριση και ενίσχυση της ατομικής ιδιαιτερότητας και την έκθεση σε ένα μεγάλο εύρος και φάσμα αντικειμένων και εναλλακτικών προτάσεων, ανάλογα με τις ειδικές ικανότητες, για μελλοντική αξιοποίηση.
- Αξιοποίηση ευέλικτης ζώνης που θα δίνει τη δυνατότητα να εκτεθεί ο μαθητής σε ζητήματα πέρα από τη μετάδοση γνώσεων και ύπαρξη εξατομικευμένης προσέγγισης.
- Αλλαγή φιλοσοφίας για να βρει το χώρο του ο Ε.Π.
- Ενσωμάτωση της επαγγελματικής προετοιμασίας στη λογική της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, όχι μια αποκομμένη υπηρεσία.
- Να είναι υποχρεωτικός ο Ε.Π. για όλους τους μαθητές ανεξαιρέτως, να παρέχεται συστηματικά και εξατομικευμένα μέσα στο σχολικό περιβάλλον, να υπάρχει ενημέρωση για σχολές, ζήτηση επαγγελμάτων και ανταπόκρισή τους στην αγορά εργασίας.
- Αξιοποίηση τεστ Ε.Π., αλλά και δυνατότητα γνώσης επαγγελμάτων από κοντά, μέσω πραγματοποίησης πρακτικής άσκησης, για κάποιες μέρες, δίπλα σε επαγγελματίες, κάθε χρόνο, σε όλη τη διάρκεια της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Πίνακας 5: Συνοπτική παρουσίαση προτάσεων εκπροσώπων φορέα

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ενίσχυση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων, κατάρτιση και εξειδίκευση 	Εκπαίδευση και κατάρτιση
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ευκαιρίες απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας ▪ Χρηματοδότηση για έναρξη δικής τους δουλειάς ▪ Έμφαση στην κοινωνική ένταξη μέσω της εργασίας, εντός των προγραμμάτων ανεξάρτησης ▪ Αύξηση θέσεων απασχόλησης και βελτίωση συνθηκών στην αγορά εργασίας 	Επαγγελματικό περιβάλλον και αγορά εργασίας
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Οργανωμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού ▪ Ειδικές υπηρεσίες πληροφόρησης για τη συγκεκριμένη ομάδα (για νομικά ζητήματα, επιδοτήσεις, πρόνοια, επαγγελματική ένταξη) 	Υπηρεσίες πληροφόρησης και Ε.Π.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Συζητήσεις με ομάδες γονέων και οικογένεια 	Οικογενειακό περιβάλλον
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών από όλες τις βαθμίδες ▪ Προληπτικές δράσεις μέσω σταδιακής ενσωμάτωσης και υλοποίησης στοχευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ▪ Ύπαρξη εξειδικευμένου επαγγελματία ως προσώπου αναφοράς, συντονισμού και διασύνδεσης ▪ Ενίσχυση του θεσμού του Σ.Ε.Π. μέσω ριζικής αλλαγής του εκπαιδευτικού προγράμματος 	Σχολικό περιβάλλον και Σ.Ε.Π.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, κρίνεται σκόπιμο να διατυπωθούν συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής που διαμορφώνονται μέσω της συνθετικής προσέγγισης και ερμηνείας των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε, σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφική διερεύνηση και τα πορίσματα προηγούμενων ερευνών αναφορικά με το, υπό ανάλυση, ζήτημα.

Οι δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης εντοπίζονται τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ το οικογενειακό, σχολικό, εργασιακό περιβάλλον, καθώς και οι συνθήκες στην αγορά εργασίας αποτελούν παράγοντες που ασκούν καταλυτική επιρροή στην προετοιμασία και ένταξη στην αγορά εργασίας. Η ύπαρξη πολύπλευρων δυσκολιών αναδεικνύει την αναγκαιότητα ολιστικής προσέγγισης του προβλήματος. Απαιτούνται πολυεπίπεδες δράσεις για την άρση των εμποδίων που οδηγούν σε επαγγελματικό αποκλεισμό και δημιουργούν κίνδυνο υποτροπής και περιθωριοποίησης.

Από την ερευνητική μελέτη διαπιστώνεται η ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην κάλυψη εκπαιδευτικών ελλείψεων, στην αναβάθμιση κοινωνικών δεξιοτήτων, στην απόκτηση επαγγελματικής εξειδίκευσης μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και στην αναβάθμιση του θεσμού και των υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού, ώστε να δημιουργηθούν όροι ισότιμης διεκδίκησης θέσεων εργασίας. Τα ευρήματα αυτά συνάδουν με τα συμπεράσματα της έρευνας των Τελιοπούλου Κ., Καραμανιάν Α., Θεοφίλου Π., Παύλου Γ. (2000) και της Μαλάμογλου Ε. (2004), γεγονός που καθιστά αναγκαία τη λήψη μέτρων ενίσχυσης των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών προσόντων, αύξησης των ευκαιριών απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ύπαρξης εξειδικευμένων υποστηρικτικών δομών και διαμεσολάβησης στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, επισημαίνεται η ανάγκη ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των ίδιων, αλλά και των μελών της οικογένειάς τους για να επιτευχθεί αποδοχή και στήριξη των αποφάσεών τους και αποκατάσταση δυσλειτουργικών σχέσεων. Εξάλλου, η σπουδαιότητα του ρόλου της οικογένειας δημιούργησε την ανάγκη ενίσχυσης της συμμετοχής της στη θεραπευτική διαδικασία συγκριτικά με προηγούμενα χρόνια. Όμως, η ύπαρξη προβλημάτων αποδοχής των επιλογών των νέων, απαιτεί συστηματική υποστήριξη της οικογένειας ως σύστημα, για να διευκολυνθεί η επαγγελματική τους αποκατάσταση και να αντιμετωπιστεί η δυσκολία απόκτησης αυτονομίας. Η δυσχέρεια

εξασφάλισης ανεξάρτητης από την οικογένεια διαμονής, έχει επισημανθεί ως βασικό πρόβλημα και σε έρευνα της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Τμήματος Κοινωνικής Επανένταξης του θεραπευτικού προγράμματος 18 Άνω (Κατσαρού και συν., 2005).

Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαφάνηκε η ανάγκη έγκαιρων παρεμβάσεων και ύπαρξης δικτύων υποστήριξης από νεαρή ηλικία για μείωση της πιθανότητας υποτροπής, διότι ότι ο κίνδυνος επαγγελματικού αποκλεισμού αυξάνεται σε μεγαλύτερες ηλικίες. Για το λόγο αυτό είναι κρίσιμο να φτάσουν σε ένα όσο το δυνατόν πιο ισότιμο επίπεδο με τους συνομηλίκους τους, χωρίς να δημιουργούνται διακρίσεις και στερεότυπα. Η ύπαρξη προκαταλήψεων από τη μεριά των εργοδοτών αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα πρόσληψης, όπως έχει τονίσει και η Μαλάμογλου Ε. (2004), αναφέροντας την ελλιπή ευαισθητοποίηση, την επιφυλακτικότητα και την καχυποψία των εργοδοτών, ως σημαντικές δυσχέρειες για την επαγγελματική ένταξη. Ωστόσο, ορισμένοι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα ανέφεραν ότι υπάρχουν αρκετοί εργοδότες που δείχνουν εμπιστοσύνη για την πρόσληψη ατόμων της ομάδας-στόχου.

Συνεπώς, απαιτείται κατάλληλη προετοιμασία για την αξιοποίηση επαγγελματικών ευκαιριών, οι οποίες θα πρέπει να αυξηθούν και για το γενικό πληθυσμό, δεδομένων των υψηλών ποσοστών ανεργίας και τις δύσκολες συνθήκες στην αγορά εργασίας. Οι δυσκολίες για τα άτομα της ομάδας-στόχου εντείνονται εξαιτίας της υψηλής ανεργίας και της διαρκώς αυξανόμενης ζήτησης εξειδικευμένων εργαζόμενων, όπως έχει διαπιστωθεί σε αντίστοιχες μελέτες (Κατσαρού και συν., 2005 • Τελιοπούλου και συν, 2000). Το σημαντικό πρόβλημα της ανεργίας έχει επισημανθεί και από τη Μαλάμογλου Ε. (2004), η οποία ανέφερε ότι οι δυσκολίες είναι αυτονόητες, διότι τα άτομα αυτά χρειάζεται να υπερβούν και τα εμπόδια του κοινωνικού ρατσισμού.

Για την επίτευξη της εργασιακής ένταξης είναι σημαντικό να έχουν καλύψει συναισθηματικά κενά, να είναι λειτουργικά στην καθημερινότητά τους και ικανά στην επίλυση πρακτικών προβλημάτων. Θεωρείται αναγκαίο να κινητοποιηθούν και τα ίδια, σε συνδυασμό με την παροχή σωστής κατεύθυνσης και συστηματικής ενημέρωσης από οργανωμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού και εξειδικευμένες υπηρεσίες πληροφόρησης. Η ισότιμη διεκδίκηση θέσεων εργασίας σημαίνει άρση των εμποδίων σε όλα τα επίπεδα, μέσω της απόκτησης προσόντων και της ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων.

Σε αυτή τη διαδικασία ουσιώδη ρόλο διαδραματίζει το σχολικό περιβάλλον, οι εκπαιδευτικοί και ο θεσμός του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, η

συμβολή του οποίου θεωρείται πολύτιμη, καθώς αμβλύνει ανισότητες και έχει πρωταρχική σημασία, κυρίως στους νέους της συγκεκριμένης ομάδας. Συμπέρασμα προηγούμενης έρευνας (Τελιοπούλου και συν, 2000), αλλά και βασική παραδοχή της παρούσας ερευνητικής μελέτης, αποτελεί η υπολειμματική λειτουργία του, καθώς δεν είναι ενταγμένος συστηματικά στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και διαπιστώνονται σημαντικά κενά και ελλείψεις που αναδεικνύουν την ανάγκη ενίσχυσης και αναδιαμόρφωσής του. Αυτό απαιτεί την υλοποίησή του από εξειδικευμένους επαγγελματίες, με έμφαση στις εξατομικευμένες ανάγκες κάθε μαθητή, την ενσωμάτωση στοχευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των καθηγητών, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να καθοδηγούν και να συνεργάζονται με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι κρίσιμος και στον περιορισμό της σχολικής διαρροής με την παροχή υποστήριξης στα άτομα, ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος εγκατάλειψης του σχολείου. Στο πεδίο αυτό η κατάσταση παρουσιάστηκε βελτιωμένη από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, συγκριτικά με προηγούμενες δεκαετίες, καθώς γίνονται προσπάθειες συγκράτησης στο σχολικό περιβάλλον τόσο από τους καθηγητές όσο και από τα προγράμματα ανεξάρτησης και την οικογένεια. Η ενθάρρυνση για συνέχιση του σχολείου είναι σημαντική, εφόσον δημιουργεί προϋποθέσεις περιορισμού της χρονικής καθυστέρησης στην απόκτηση εκπαιδευτικών προσόντων και παρακολούθησης προγραμμάτων κατάρτισης που προσφέρουν εξειδίκευση και περισσότερες πιθανότητες εύρεσης απασχόλησης.

Οι εκπρόσωποι του φορέα παρουσίασαν την κατάσταση, βάσει της εμπειρίας τους στον Οργανισμό και έδωσαν πληροφορίες για τα άτομα της ομάδας-στόχου με τα οποία έχουν έρθει σε επαφή. Δεν υπάρχουν στοιχεία για τα χαρακτηριστικά και τις δυσκολίες ατόμων που δεν προσέγγισαν τον συγκεκριμένο φορέα. Ένα ακόμη στοιχείο περιορισμού αποτελεί το γεγονός ότι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν επαγγελματίες συγκεκριμένων μονάδων του φορέα στην Αθήνα, ενώ παράλληλα απουσιάζει η άποψη της ίδιας της ομάδας-στόχου, ως ατόμων που υφίστανται τις δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης και τις συνέπειες του επαγγελματικού αποκλεισμού. Συνεπώς, οι χρονικοί και ερευνητικοί περιορισμοί που τίθενται στο πλαίσιο πραγματοποίησης της μελέτης, αποτυπώνονται αφενός στην έκταση της παρούσας εργασίας και αφετέρου στην επιλογή των, υπό διερεύνηση, θεμάτων.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η επαγγελματική ένταξη των ατόμων της ομάδας-στόχου και η καταπολέμηση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού τους απαιτεί έγκαιρες παρεμβάσεις, υλοποίηση συντονισμένων ενεργειών από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και υιοθέτηση πολιτικών άρσης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν. Χρειάζεται πολύπλευρη αντιμετώπιση που θα αρχίζει από την οικογένεια και την περίοδο της σχολικής ζωής με πρώιμες παρεμβάσεις και θα συνεχίζει ομαλά μετά την ενηλικίωση, μέσω της υποστήριξης εξειδικευμένων επαγγελματιών που θα αναγνωρίζουν τις ανάγκες και τις ικανότητες κάθε ατόμου, ώστε να βελτιωθεί η πορεία της επαγγελματικής τους ένταξης. Συγχρόνως, θεωρείται απαραίτητο τα άτομα να γνωρίζουν εναλλακτικές δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης, θέματα που αφορούν την απασχόληση και τις κενές θέσεις εργασίας, με ορθή καθοδήγηση και επαγγελματικό προσανατολισμό, διότι η εργασιακή ενσωμάτωση δημιουργεί προϋποθέσεις ανάληψης νέων ρόλων, αλλαγής του τρόπου ζωής και δυνατότητα για ανεξαρτησία και αυτονομία.

Απαιτείται εφαρμογή πολιτικών, αφενός σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης, ώστε να περιοριστεί το φαινόμενο της εξάρτησης από ουσίες και αφετέρου σε επίπεδο ολιστικής οργανωτικής προσέγγισης, μέσω έγκαιρων δράσεων εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ένταξης που θα περιλαμβάνουν την ενίσχυση της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού εντός του σχολικού περιβάλλοντος, αλλά και εκτός εκπαιδευτικών δομών, μετά την απομάκρυνση από το σχολείο, προκειμένου να εξασφαλίζεται η συνέχεια της υποστήριξής τους. Επίσης, χρειάζεται παρακολούθηση των ατόμων από ειδικό σύμβουλο μετά τη θεραπεία και την ολοκλήρωση του προγράμματος απεξάρτησης, σε όλες τις φάσεις αναζήτησης εργασίας, με παράλληλη υποστήριξη των εργοδοτών, ώστε να προετοιμαστούν να τους απασχολήσουν, γνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες τους. Αναγκαία κρίνεται και η πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για την άρση των προκαταλήψεων.

Επιπλέον, μια κεντρικά σχεδιασμένη πολιτική για την επαγγελματική ένταξη θα πρέπει να δημιουργεί προϋποθέσεις ύπαρξης θέσεων απασχόλησης, αλλά και να εξασφαλίζει τους όρους, ώστε τα άτομα να λαμβάνουν ικανοποίηση από την εργασία τους. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να έχει προηγηθεί επαγγελματική κατάρτιση, με σκοπό την επαγγελματική αποκατάσταση, δεδομένου ότι τα θέματα της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης είναι αλληλένδετα. Η κατάρτιση αποτελεί βασικό εργαλείο μιας ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης και τα μέτρα που λαμβάνονται για

την ενίσχυσή της, σε συνδυασμό με τη συμβουλευτική υποστήριξη και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, ευνοούν την απασχόληση των εργαζομένων σε τομείς όπου απαιτείται εξειδίκευση και προσαρμοστικότητα στο πλαίσιο μιας ανταγωνιστικής αγοράς εργασίας (Μούσης, 2005). Σύμφωνα με τον Ο.Ο.Σ.Α., μια κατάλληλη πολιτική κατάρτισης σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, βάσει ενός ορθά διαρθρωμένου σχεδιασμού, μπορεί να βελτιώσει τις προοπτικές εργασιακής ένταξης (Ο.Ε.С.Д., 2004).

Ο σχεδιασμός ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης που εστιάζει στην κατάρτιση, δίνει έμφαση στην εξατομικευμένη παρέμβαση, σύμφωνα με την οποία κάθε περίπτωση είναι ιδιαίτερη και αντιμετωπίζεται μεμονωμένα. Για την υλοποίηση τέτοιων δράσεων χρειάζεται εξειδικευμένη στελέχωση των υπηρεσιών, αποτελεσματική πρόσβαση στην ενημέρωση για τις κενές θέσεις απασχόλησης και ένα μεγάλο εύρος εναλλακτικών προγραμμάτων, με επίκεντρο τις ανάγκες και τα εμπόδια κάθε ευάλωτης ομάδας. Στην περίπτωση της ομάδας-στόχου, θα ήταν σκόπιμο η κατάρτιση να προσανατολίζεται σε συγκεκριμένα θεματικά αντικείμενα με γνώμονα τις κενές θέσεις εργασίας, εφόσον θα έχουν προηγηθεί εκτιμήσεις για το περιεχόμενο της κατάρτισης που θα βελτιώνει τις προοπτικές απασχόλησης, αλλά και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων. Ιδιαίτερα στη χώρα μας, με έντονη την παρουσία ευπαθών ομάδων στο εργατικό δυναμικό, κρίνεται αναγκαίο να διευρυνθεί το φάσμα των ενεργητικών πολιτικών και να γίνει αντιστοίχιση με κατάλληλα μέτρα επαγγελματικής ένταξης, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε ομάδας χωριστά.

Βέβαια, πέρα από την ενίσχυση της κατάρτισης, θα πρέπει να προωθηθούν πολιτικές εξάλειψης του στιγματισμού και υιοθέτηση μέτρων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, διότι οι δυσκολίες είναι πολυεπίπεδες και οι παράγοντες που εμποδίζουν την εργασιακή ένταξη διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία, το επαγγελματικό προφίλ και άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει αυτή η κοινωνική ομάδα.

Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αποτελούν τα προγράμματα επιδότησης εργοδοτών, με επιχορήγηση μέρους μισθολογικού κόστους για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας που στοχεύει στην αύξηση της ζήτησης απασχόλησης για πρόσληψη ανέργων ευπαθών ομάδων και το πρόγραμμα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, μέσω της αυτοαπασχόλησης, για ένταξή τους στην παραγωγική διαδικασία, ανοίγοντας τη δική τους επιχείρηση, το οποίο λειτουργούσε παλαιότερα. Είναι χρήσιμο να εξεταστεί η επαναφορά αυτού του προγράμματος με αναγκαίες τροποποιήσεις και παράλληλη αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του στο

παρελθόν, τη δυνατότητα επιτυχίας του στις παρούσες συνθήκες της αγοράς εργασίας και για τη συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα.

Ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στη χώρα μας, αν και έχουν γίνει ορισμένες επιτυχημένες προσπάθειες. Με βάση το νομοθετικό πλαίσιο της Κ.Α.Λ.Ο.³⁵ και την αξιοποίηση των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, μπορούν να δημιουργηθούν ευκαιρίες απασχόλησης, ακόμη και με τη συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με την ανάληψη ενεργού ρόλου και την υποστήριξη τέτοιων πρωτοβουλιών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Επίσης, σε όλους τους Δήμους θεωρείται αναγκαίο να λειτουργούν Κέντρα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, με εξειδικευμένους επαγγελματίες και να εξασφαλίζεται η διασύνδεση με επαγγελματικούς φορείς και τοπικές επιχειρήσεις. Χρειάζονται συντονισμένες και στοχευμένες ενέργειες σε τοπικό επίπεδο για την καλύτερη ανίχνευση της τοπικής αγοράς εργασίας και των αναγκών της.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να υιοθετηθούν καλές πρακτικές και να αξιοποιηθούν επιτυχημένες μέθοδοι και εργαλεία άλλων χωρών για την αντιμετώπιση του επαγγελματικού αποκλεισμού ευάλωτων ομάδων, αλλά με κατάλληλη προσαρμογή τόσο στις ιδιαίτερες συνθήκες της χώρας μας όσο και στα χαρακτηριστικά και τις εξειδικευμένες ανάγκες κάθε ευάλωτης ομάδας. Μια τέτοια πρακτική είναι το πρόγραμμα «Συμβόλαιο Κοινωνικής Ενσωμάτωσης» (CIVIS)³⁶ στη Γαλλία για νέους με ελάχιστα προσόντα και χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, με επιδότηση σε συγκεκριμένο αντικείμενο απασχόλησης, για απόκτηση εμπειρίας και αναβάθμιση γνώσεων και δεξιοτήτων. Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ένα αντίστοιχο πρόγραμμα, με διαχείριση από τον Ο.Α.Ε.Δ. και να υλοποιηθεί από τους φορείς και τις δομές στον τομέα της απεξάρτησης, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, αλλά και με υπηρεσίες ψυχικής υγείας.

Δεδομένης της κρίσιμης κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης που έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας και του περιορισμού των ποιοτικών θέσεων απασχόλησης, ο στόχος για ενίσχυση της απασχόλησης θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί, ειδικότερα

³⁵ ν.4430/2016

³⁶ http://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2018/04/P2_final.pdf

για τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, με εξειδικευμένα μέτρα εργασιακής ένταξης και ενέργειες εξασφάλισης της ισότητας, σε όλες τις φάσεις της κοινωνικής ζωής τους.

Σχετικά με τα άτομα της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, είναι σημαντικό να ανανεώνονται συστηματικά τα στοιχεία για τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους, μέσω της πραγματοποίησης ερευνών για την έγκαιρη αναγνώριση των δυσκολιών, διότι το φαινόμενο της εξάρτησης από ουσίες συνεχώς εξελίσσεται και οι παρεμβάσεις θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες τους. Συγχρόνως, δεν θα πρέπει να παρουσιάζονται καθυστερήσεις στην εφαρμογή μέτρων και πολιτικών επαγγελματικής ένταξης, ώστε να περιοριστεί όσο το δυνατόν περισσότερο ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Πρωτογενείς Πηγές

Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 211/24-12-2019.

Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (Κανονισμός ΕΕ 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016).

Νόμος υπ' αριθμ. 4430/2016, ΦΕΚ Α' 205/31-10-2016. *Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις.*

Νόμος υπ' αριθμ. 4322/2015, ΦΕΚ Α' 42/27-04-2015. *Μεταρρυθμίσεις ποινικών διατάξεων, κατάργηση των καταστημάτων κράτησης Γ' τύπου και άλλες διατάξεις.*

Νόμος υπ' αριθμ. 4139/2013, ΦΕΚ Α' 74/20-03-2013. *Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις.*

Νόμος υπ' αριθμ. 2161/1993, ΦΕΚ Α' 119/26-07-1993. *Τροποποίηση και συμπλήρωση των διατάξεων του ν.1729/1987 «Καταπολέμηση της διάδοσης των Ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 144 Α')».*

Νόμος υπ' αριθμ. 1729/1987, ΦΕΚ Α' 144/07-08-1987. *Καταπολέμηση της διάδοσης των Ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις.*

Κοινή Υπουργική Απόφαση με αριθμ. 38839/838/22-08-2017, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Υπουργείο Οικονομικών, ΦΕΚ Β' 2963/29-08-2017. *Ειδικό Πρόγραμμα ενίσχυσης εργοδοτών για την πρόσληψη 2.000 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και Πρόγραμμα Επιχορήγησης 50 θέσεων Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ), όπως τροποποιήθηκε με την Υ.Α. αριθμ. 2551/43/2019 (ΦΕΚ Β' 66/22-01-2019) και την Υ.Α. αριθμ. 27354/622/6.7.2020 (ΦΕΚ Β' 2800/13-07-2020).*

II. Βιβλία - Μελέτες

Becker, S. H. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press.

Becker, S. H. (2000). *Οι Περιθωριοποιημένοι: Μελέτες στην Κοινωνιολογία της παρέκκλισης*. Κουτζόγλου Α. - Μπουρλιάσκος Β. (μτφρ). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βλαχάκη, Φ. (2001). *Ο ρόλος της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στη διατήρηση της επαγγελματικής ετοιμότητας και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού*. Στο: Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, Ειδικό Τεύχος, Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού, με θέμα: «Διαφορετικότητα και Ισότητα στον 21^ο Αιώνα και ο Ρόλος της Συμβουλευτικής» (2-3/12/2000), Δημητρόπουλος Ε., Κασσωτάκης Μ., Κοσμίδου-Hardy Χ., Σαμοΐλης Π. (επιμ.), τεύχος 58-59, σσ. 168-176. Αθήνα: Επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. – Ελληνικά Γράμματα.

Γεωργάκας, Π. (1995). *Κοινωνική επανένταξη πρώην εξαρτημένων ατόμων*. Θεσσαλονίκη: Ψ.Ν.Θ.

Γεωργάκας, Π. (2000). *Κοινωνική επανένταξη πρώην εξαρτημένων ατόμων - Ποια είναι η πραγματική διάσταση;* Θεσσαλονίκη: Ψ.Ν.Θ.

Δημητρόπουλος, Ε. (1998). *Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας – Εκπαιδευτικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός, μέρος Β'.* Αθήνα: Γρηγόρη.

Δημητρόπουλος, Ε. (1999). *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*, τόμος πρώτος. Αθήνα: Γρηγόρη.

Goffman, E. (2001). *Στίγμα: Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*, Μακρυνιώτη Δ. (εισ.-μτφρ.), Λιβιεράτος Κ. (επιμ.), πρώτη έκδοση. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Θεοφίλου, Π. (2019). *Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας Έρευνας – Εισαγωγικός οδηγός στις μεθόδους έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και επιστήμες υγείας* (επιμέλεια έκδοσης-μετάφραση). Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ.

Καβουνίδη, Τ. (2002). *Κοινωνικός αποκλεισμός: έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και διλήμματα πολιτικής*. Στο: «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα – Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», τόμος Α', τρίτη έκδοση, σσ. 47-79, Κατσούλης Η. (επιστ. υπεύθ.), Καραντινός Δ., Μαράτου - Αλιπράντη Λ., Φρονίμου Ε. (επιμ.). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Καραντινός, Δ. (1990). *Παρατηρητήριο Πολιτικών Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού - Πρώτη Εθνική Έκθεση*. Αθήνα: Δακτυλογραφική ΕΠΕ.

Κασσωτάκης, Μ. (2004). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός - Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδάνος.

Κατσούλης, Η. (2002). *Προτεραιότητες πολιτικής – Συμπεράσματα*. Στο: «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα – Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», τόμος Α', τρίτη έκδοση, σσ. 17-43, Κατσούλης Η. (επιστ. υπεύθ.), Καραντινός Δ., Μαράτου - Αλιπράντη Λ., Φρονίμου Ε. (επιμ.). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Κουκού, Ι. (2004). *Αποκατάσταση και επανένταξη: η αρχή του τέλους της θεραπευτικής διαδικασίας – η αρχή της ελεύθερης από ναρκωτικά ζωής*, σσ. 257-265. Στο: Λιάππας Ι.Α. & Πομίνι Β. (επιμ.). Ουσιοεξάρτηση σύγχρονα θέματα. Αθήνα: Σύλλογος των ευρωπαϊών επαγγελματιών του χώρου της ουσιοεξάρτησης, ελληνικό τμήμα.

Κυριαζή, Ν. (2000). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα – Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, β' έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου, Ε. (2001). *Η αντιμετώπιση του προβλήματος των Ναρκωτικών στην Ευρώπη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λιάππας, Ι. Α. (2004). *Εξαρτησιογόνες ουσίες – χρήσιμοι ορισμοί*. Στο: Λιάππας Ι.Α. & Πομίни Β. (επιμ.). *Ουσιοεξάρτηση σύγχρονα θέματα*, σσ. 44-48. Αθήνα: Σύλλογος των ευρωπαϊών επαγγελματιών του χώρου της ουσιοεξάρτησης, ελληνικό τμήμα.

Μάτσα, Κ. (2004). *Η Εξαρτητική Διαδικασία: Κείμενα για τη χρήση τοξικών ουσιών*. Μαρινοπούλου Μ. - Κεφαλάς Π. (επιμ.). Αθήνα: Χατζηνικολή.

Μάτσα, Κ. (2008). *Ψυχοθεραπεία και τέχνη στην απεξάρτηση. Το παράδειγμα του 18 ΑΝΩ*. Αθήνα: Άγρα.

Merton, R. (1968). *Social Theory and Social Structure*, enlarged edition. New York: Free Press.

Μούσης, Ν. (2005). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Νούτσος, Π. (1998). “Κοινωνικός Αποκλεισμός” και “Ανθρώπινα Δικαιώματα”. Στο: *Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, σσ. 87-93. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.

Παπασταμάτης, Α. (2010). *Εκπαίδευση Ενηλίκων για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Παρασκευόπουλος, Ν. (2010). *Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα, γ' έκδοση*. Αθήνα/Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Περαντζάκη – Καρατζόγλου, Ι. (2001). *Κοινωνική Ανομία και Ναρκωτικά – Σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της κοινωνικής πραγματικότητας*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Πουλόπουλος, Χ. (2005). *Εξαρτήσεις: οι θεραπευτικές κοινότητες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ρούσσης, Α. (2007). *Ναρκωτικά και Ανήλικοι – Ο ρόλος της οικογένειας*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Σαρηγιαννίδη, Ε. (2010). *Ο μαθητής εμπρός στη νέα επαγγελματική πραγματικότητα: απασχολησιμότητα, ανεργία, πολλαπλές καριέρες*. Στο: Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, Ειδικό Τεύχος, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού, με θέμα: «Σύγχρονες Προκλήσεις και Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» (28-29/11/2009), Γαβριήλ Α., Κασσωτάκης Μ., Καλούρη Ουρ., Κατσανέβας Θ., Σαμοΐλης Π., Φακιολάς Ν. (επιμ.), τεύχος 90-91, σσ. 490-494. Αθήνα: Επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. – Ελληνικά Γράμματα.

Σιδηροπούλου – Δημακάκου, Δ. (2001). *Απεξάρτηση και Επαγγελματική Συμβουλευτική: Εφαρμογή Προγραμμάτων στις θεραπευτικές κοινότητες*. Στο: Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, Ειδικό Τεύχος, Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού, με θέμα: «Διαφορετικότητα και Ισότητα στον 21^ο Αιώνα και ο Ρόλος της Συμβουλευτικής» (2-3/12/2000), Δημητρόπουλος Ε., Κασσωτάκης Μ., Κοσμίδου-Hardy Χ., Σαμοΐλης Π. (επιμ.), τεύχος 58-59, σσ. 179-192. Αθήνα: Επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. – Ελληνικά Γράμματα.

Τελιοπούλου Κ., Καραμανιάν Α., Θεοφίλου Π., Παύλου Γ. (2000). *Μελέτη της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης των ατόμων που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό: Η περίπτωση των πρώην εξαρτημένων από τοξικές ουσίες*. Στο πλαίσιο του Έργου: «Μελέτη, Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προγραμμάτων ΣΕΠ σε Επίπεδο Σχολικής Μονάδας και Κέντρου ΣΕΠ για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και Άτομα Κοινωνικά Αποκλεισμένα» της Ενέργειας 1.1.ε. «Επαγγελματικός Προσανατολισμός». ΕΠΕΑΕΚ, 2ο ΚΠΣ. Φορέας Υλοποίησης: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανάδοχος Φορέας: ΙΕΚΕΠ (ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ).

Τσίλη, Σ. (1995). *Η Τοξικομανία ως ιδεολογικό διακύβευμα – Η περίπτωση της Ελλάδας*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Τσίλη, Σ. (2005). *Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός*. Στο: «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα – Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», τόμος Β', τέταρτη έκδοση, Κατσούλης Η. (επιστ. υπεύθ.), Καραντινός Δ., Μαράτου - Αλιπράντη Λ., Φρονίμου Ε. (επιμ.). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Φακιολάς Ν., Στυλιάρης Γ., Μουλά Κ. (2005). *Ο κοινωνικός αποκλεισμός των απεξαρτημένων ατόμων*. Στο: «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα – Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», τόμος Α', τέταρτη έκδοση, σσ. 331-365, Κατσούλης Η. (επιστ. υπεύθ.), Καραντινός Δ., Μαράτου - Αλιπράντη Λ., Φρονίμου Ε. (επιμ.). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Χάιδου, Α. (2016). *Ναρκωτικά: Χρήση – Εξάρτηση – Επίσημος κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

III. Άρθρα

Henkel, D. (2011). Unemployment and substance use: a review of the literature (1990-2010). *Current Drug Abuse Reviews*, 4, pp. 4-27.

Κατσαρού, Μ. (2004). Η επαγγελματική αποκατάσταση απεξαρτημένων στο θεραπευτικό πρόγραμμα της μονάδας Απεξάρτησης 18Ανω. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τ. 86, σσ. 148-151.

Κατσαρού Μ., Φωτεινού Κ., Νούκα Κ., Κωτσής Κ., Μάτσα Κ. (2005). Η μάχη της Κοινωνικής Επανάταξης. Η εμπειρία του 18ΑΝΩ. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τ. 90, σσ. 67-74.

Μαλάμογλου, Ε. (2004). Προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πρώην χρήστες από το Πρόγραμμα «ΝΟΣΤΟΣ» κατά τη διάρκεια της ένταξής τους στην αγορά εργασίας. *Εξαρτήσεις*, τ. 6, σσ. 36-44.

Μάτσα, Κ. (2005). Κοινωνικός αποκλεισμός και απεξάρτηση στην κοινωνία της διακινδύνευσης. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τ. 90, σσ. 61-66.

Μάτσα, Κ. (2006). Κοινωνικός αποκλεισμός και τοξικομανία: Όψεις της βιοπολιτικής της εξουσίας. *Κοινωνία και Ψυχική Υγεία*, τ. 1, σσ. 66-76.

Μισσουρίδου, Ε. (1998). Αποχή και υποτροπή μετά τη θεραπεία κατάχρησης/εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τ. 61, σσ. 92-103.

Παπαδή Μ., Σφηκάκη Μ., Λάλος Ν., Μάτσα Κ. (1993). Κοινωνική Επανάταξη: Μια δύσκολη φάση του προγράμματος απεξάρτησης. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, τ. 43, σσ. 124-128.

Πουλόπουλος, Χ. (2011). Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας χωρίς αποκλεισμούς. *Εξαρτήσεις*, τ. 18, σσ. 47-50.

IV. Διαδικτυακές πηγές και ιστότοποι

Διαδικτυακές πηγές:

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Νόμος περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις». Διαθέσιμο στο: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/n-nard-eis.pdf>

Αποστολάκης Ι., Δρ. Κουτσοσίμου Μ., Θεοφίλου Π., Καρούλας Γ., Σταυρόπουλος Α. (2019). Σημειώσεις μαθήματος «Μεθοδολογία της Έρευνας – Ποιοτική και Ποσοτική Ανάλυση» της ΚΣΤ' Εκπαιδευτικής Σειράς της Ε.Σ.Δ.Δ.Α. «Αλέξανδρος Σβάλος». Διαθέσιμο στο: <https://eclass.ekdd.gr/esdda/modules/document/index.php?course=KSTA108&openDir=/5d8e08ceZ7pj>

Bryman, A. (2012). *Social research methods*. 4th Edition, New York: Oxford University Press. Available to: https://www.academia.edu/30520568/Social_Research_Methods_4th_Edition_by_Ian_Bryman_pdf

Γαζγαλίδης, Κ. (2017). *Η εξέλιξη των αντι«ναρκωτικών» πολιτικών. Από το κινήγι της ουτοπίας στην επιδίωξη του εφικτού*. Πρακτικά Ημερίδας «Ναρκωτικά: Βιολογικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις» (23/6/2017), σσ. 51-54, ΟΚΑΝΑ& Ίδρυμα Γληνού, με την υποστήριξη του Δήμου Αθηναίων, ΟΠΑΝΔΑ. Διαθέσιμο στο: [file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/OKANA-PRAKTIKA_HMERIDAS -
_Narkvtika biologikes koinwnikes kai politikes diastaseis.pdf](file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/OKANA-PRAKTIKA_HMERIDAS_-_Narkvtika_biologikes_koinwnikes_kai_politikes_diastrateis.pdf)

Γουργιώτου, Ι. (2012). *Πολιτικές ένταξης στην αγορά εργασίας ευπαθών κοινωνικά ομάδων: η περίπτωση των πρώην χρηστών (ψυχοτρόπων ουσιών)*. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/27697#page/1/mode/2up>

Ε.Π.Ι.Ψ.Υ. (2019). *Η Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών και των Ουνοπνευματωδών στην Ελλάδα – Ετήσια Έκθεση 2018*, Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής. Διαθέσιμο στο: <https://www.epipsi.gr/images/Documents/Ethsia-Ekthesh-Ektepn-2018.pdf>

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (2019). *Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά – Τάσεις και Εξελίξεις 2019*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο στο: <https://www.ektepn.gr/sites/default/files/2020-06/EuropaikiEkthesiEMCDDA2019.pdf>

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2012). *Annual report. The state of the drugs problem in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available to: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/973/TDAC12001ENC_.pdf

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019). *Έκθεση για τα Ναρκωτικά – Ελλάδα 2019*. Διαθέσιμο στο: <https://www.epipsi.gr/images/Documents/Ethsia-ekthesh-metafrash-CDR1-i2.pdf>

Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων – ΚΕ.Θ.Ε.Α. (2020). *Απολογισμός Έργου 2019*. Διαθέσιμο στο: https://www.kethea.gr/wp-content/uploads/2020/06/APOL_19_LOWRES.pdf

O.E.C.D. (2004). *Improving skills for more and better jobs: Does training make a difference?* Ch.4 in OECD Employment Outlook 2004. Available to: <https://www.oecd.org/els/emp/34846890.pdf>

Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (2020). *Συνοπτική Έκθεση Εγγεγραμμένοι στο Μητρώο του ΟΑΕΔ, Ιούλιος 2020*. Διαθέσιμο στο: <http://www.oaed.gr/documents/10195/1618124/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%A0%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97+%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97++%CE%99%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%A3++2020.pdf/02dade74-8dad-4277-86b3-8f5ce7da6b71>

Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (2020). *Συνοπτική Έκθεση Εγγεγραμμένοι στο Μητρώο του ΟΑΕΔ, Αύγουστος 2020*. Διαθέσιμο στο: <http://www.oaed.gr/documents/10195/1618124/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%A0%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97+%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%97++%CE%91%CE%A5%CE%93%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A3++2020.pdf/aa8f9abf-cd98-4566-86b2-05e24808bc89>

Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών (2017). *Απολογισμός 2016*. Διαθέσιμο στο: https://en.calameo.com/read/00543681852f2830e103c?utm_source=platform&utm_medium=email&utm_campaign=book_created&utm_content=html&utm_term=5436818

Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press. Available to: https://www.academia.edu/7430069/Anselm_L_Strauss_Qualitative_Analysis_for_Social_Scientists_1987

Συμβούλιο της Ε.Ε. (2017). *Σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα Ναρκωτικά (2017-2020)* (2017/C 215/02). Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο στο: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705(01)&from=EN)

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2011). *Μελέτη Ανασχεδιασμού των δράσεων Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης και Σχεδιασμός και Προσδιορισμός του τρόπου/διαδικασιών εφαρμογής εσωτερικού συστήματος/μηχανισμού αξιολόγησης στον ΟΑΕΔ, των δράσεων αυτών.* 2^ο παραδοτέο – Αναπροσδιορισμός Πεδίων, Πολιτικής Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης/Σχεδιασμός και Προσδιορισμός Εφαρμογής συγκεκριμένων δράσεων ανά πεδίο πολιτικής. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού». Διαθέσιμο στο: http://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2018/04/P2_final.pdf

Υπουργείο Υγείας (2018). *Στρατηγικός Σχεδιασμός στον τομέα αντιμετώπισης των εξαρτήσεων.* Διαθέσιμο στο: <https://www.moh.gov.gr/articles/health/domes-kai-drasesis-gia-thn-ygeia/antimetwpish-eksarthsewn/politikh-gia-thn-antimetwpish-twn-eksarthsewn/5908-strathgikos-sxediasmos-toy-yπουργειou-ygeias-ston-tomea-antimetwpishs-twn-eksarthsewn>

Ιστότοποι:

<https://www.argothes.gr/ypiresies/sxoleio/> [Πρόγραμμα Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΑΡΓΩ - Σχολική Μονάδα]

<https://www.argothes.gr/ypiresies/ergasia/> [Πρόγραμμα Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΑΡΓΩ - Γραφείο Συμβουλευτικής και υποστήριξης στην εργασία]

<https://www.ektepn.gr/activities/interventions/apokatastasi-kai-koinoniki-epanentaxi-apexartimenon-kai-yro> [Αποκατάσταση και Κοινωνική Επανάταξη απεξαρτημένων και υπό απεξάρτηση ατόμων – Ε.Κ.Τ.Ε.Π.Ν.]

https://eurlex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el [Γλωσσάριο Σύνοψης EUR - Lex – Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού]

https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-vocational-education-and-training-vet_el [Η πολιτική της Ε.Ε. στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης]

https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/emcdda_el#%CF%84%CE%B9-%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9 [Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας – Ε.Κ.Π.Ν.Τ.]

http://www.kallithea.gr/?page_id=177 [Ανοικτό Θεραπευτικό Πρόγραμμα «Θησέας» υπό την αιγίδα του Δήμου Καλλιθέας]

<http://www.katk.gr/therapeutiko-programma/koinoniki-epanentaksi/> [Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατούμενων Ελεώνα Θηβών – Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Κοινωνική Επανένταξη]

http://www.kethea-exodos.gr/unit5_el.php [Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων - Εναλλακτικό Σχολείο Ενηλίκων - Ε.Σ.Ε.]

<https://www.kethea.gr/kethea/thesmiko-plaisio/> [Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων - Θεσμικό Πλαίσιο]

<http://www.oaed.gr/programmata-epichoregeses-epicheireseon-gia-demiourgia-neon-theseon-ergasias-eupathon-koinonikon-omadon> [Ο.Α.Ε.Δ. - Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και εργοδοτών για την απασχόληση 2.000 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες (ΑμεΑ), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και Πρόγραμμα Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για 50 Άτομα με Αναπηρίες]

<http://www.oaed.gr/synopse-ton-yperesion-pou-parechei-o-organismos> [Ο.Α.Ε.Δ.- Σύνοψη των Υπηρεσιών που παρέχει ο Οργανισμός]

<http://www.oaed.gr/2020-ioul> [Ο.Α.Ε.Δ.- Στατιστικά στοιχεία Ιουλίου 2020]

<http://www.oaed.gr/2020-aug> [Ο.Α.Ε.Δ.- Στατιστικά στοιχεία Αυγούστου 2020]

<https://www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ti-einai-o-okana> [Ο.ΚΑ.ΝΑ.-Τι είναι ο Ο.ΚΑ.ΝΑ.]

<https://www.okana.gr/2012-02-03-13-16-04/monadeskoinwnikhsepanentakshs>
[Ο.ΚΑ.ΝΑ.- Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης]

<https://www.okana.gr/2012-02-03-13-16-04/ekseidikeumenakentraekke>
[Ο.ΚΑ.ΝΑ.- Εξειδικευμένα Κέντρα Κοινωνικής και Επαγγελματικής Ένταξης – Ε.Κ.Κ.Ε.Ε.]

http://prev.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=14&lang=el
[Ο.Α.Ε.Δ. - Πρόγραμμα Επιχορήγησης 800 νέων ελευθέρων επαγγελματιών Ατόμων με Αναπηρίες (Α.με.Α), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες και Αποφυλακισμένων ηλικίας 18-64 ετών]

<http://www.prevention.gr/υπηρεσίες/μεταβατικό-σχολείο> [Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων – Μεταβατικό Σχολείο Αθήνας]

<http://www.ypakp.gr/indexf624.html?ID=eprctSXi2qP7uTgK> [Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων – Οργανισμοί]

<https://www.18ano.gr/ergasia/> [Μονάδα Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ - Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής - Εργασία]

<https://www.18ano.gr/profil-18ano/> [Μονάδα Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ - Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής - Προφίλ]

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης όλων των διαδικτυακών πηγών και ιστοτόπων: 19-09-2020)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Επιστολή προς τον συμμετέχοντα στην έρευνα

Αξιότιμε κύριε /αξιότιμη κυρία,

Με την παρούσα επιστολή, σας γνωστοποιείται η επιθυμία διεξαγωγής ερευνητικής μελέτης ποιοτικού τύπου σε δομές του Ο.ΚΑ.ΝΑ. της Αθήνας, στο πλαίσιο εκπόνησης της τελικής εργασίας με τίτλο «Διερεύνηση δυσκολιών στην επαγγελματική ένταξη ατόμων υπό απεξάρτηση - Ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού» του Τμήματος Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας – Πρόγραμμα Κοινωνικής Φροντίδας της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.).

Βασικός σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση, κατανόηση και καταγραφή των δυσκολιών επαγγελματικής ένταξης/επανένταξης που αντιμετωπίζουν τα άτομα ηλικίας 17-24 ετών που βρίσκονται υπό απεξάρτηση στη φάση της επανένταξης και η ανάδειξη του ρόλου του επαγγελματικού προσανατολισμού.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας αποτελούν:

- Η διερεύνηση, αποτύπωση και καταγραφή της κατάστασης (κοινωνικής, οικονομικής, εκπαιδευτικής/μορφωτικής, επαγγελματικής) της ομάδας-στόχου.
- Η διερεύνηση και καταγραφή των αναγκών και δυσκολιών αναφορικά με την προετοιμασία και την ένταξη/επανένταξη αυτών των ατόμων στην αγορά εργασίας.
- Η μελέτη του ρόλου της οικογένειας στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η μελέτη της σημασίας του σχολείου στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η διερεύνηση του ρόλου του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη/επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.
- Η διερεύνηση των προοπτικών, μέσω συγκεκριμένων προτάσεων για τη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης/επανένταξης της ομάδας-στόχου στην αγορά εργασίας.

Η έρευνα θα πραγματοποιηθεί μέσω της διεξαγωγής ημι-δομημένων συνεντεύξεων διάρκειας 40-60 λεπτών που θα απευθύνονται σε επαγγελματίες του Ο.ΚΑ.ΝΑ. με τη χρήση ερωτηματολογίου που θα περιλαμβάνει την ιδιότητα και το χρόνο εμπειρίας τους στον Ο.ΚΑ.ΝΑ., καθώς και ερωτήσεις που θα ακολουθούν μια συγκεκριμένη σειρά. Η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί είναι η ανάλυση περιεχομένου και η επεξεργασία των δεδομένων θα πραγματοποιηθεί εκτός του χώρου και του ωραρίου εργασίας των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Το υλικό προς ανάλυση θα προκύψει από τις απαντήσεις που θα δοθούν, η καταγραφή των οποίων θα γίνεται χειρόγραφα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ενώ η ανάλυση θα εστιάσει στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται το, υπό διερεύνηση, ζήτημα. Επισημαίνεται ότι η ανωνυμία των συμμετεχόντων και το προσωπικό απόρρητο θα τηρηθούν στο ακέραιο και πρόσβαση στα δεδομένα θα έχει μόνο η ερευνήτρια. Στο Έντυπο Συγκατάθεσης θα γίνεται αναφορά στο δικαίωμα της συνειδητής άρνησης συμμετοχής είτε εξαρχής είτε κατά την πορεία της έρευνας. Ο συμμετέχων έχει τη δυνατότητα να μην απαντήσει σε κάποιες από τις ερωτήσεις ή να σταματήσει οποιαδήποτε στιγμή επιθυμεί, εφόσον η συμμετοχή είναι απολύτως εθελοντική. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας.

Με εκτίμηση,

Πρίντζη Ρούλα

Σπουδάστρια του Τμήματος Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής
Φροντίδας – Πρόγραμμα Κοινωνικής Φροντίδας της Ε.Σ.Δ.Δ.Α.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: Έντυπο Συγκατάθεσης

Ο/Η _____ δηλώνω
υπεύθυνα ότι:

- Συναινώ να συμμετάσχω στην έρευνα «Διερεύνηση δυσκολιών στην επαγγελματική ένταξη ατόμων υπό απεξάρτηση - Ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού», η οποία πραγματοποιείται στο πλαίσιο υλοποίησης της Τελικής Εργασίας στο Τμήμα Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας - Πρόγραμμα Κοινωνικής Φροντίδας της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.).
- Έχω ενημερωθεί για την έρευνα και έχω κατανοήσει το αντικείμενο και τους στόχους της.
- Έχω ενημερωθεί ότι οι απαντήσεις που θα δώσω κατά τη διάρκεια της συνέντευξης θα καταγράφονται χειρόγραφα από την ερευνήτρια και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά από την ίδια προκειμένου να αναλυθούν τα δεδομένα.
- Έχω τη δυνατότητα να μην απαντήσω σε κάποιες από τις ερωτήσεις που θα μου τεθούν ή να σταματήσω να συμμετέχω στη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή επιθυμώ.
- Οι πληροφορίες που θα δώσω θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας και πρόσβαση σε αυτές θα έχει μόνο η ερευνήτρια.
- Η συμμετοχή μου είναι απολύτως εθελοντική και μπορώ να αποσυρθώ από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή.
- Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθήσω.

Στοιχεία επικοινωνίας με ερευνήτρια:
email: printezi_r@students.ekdd.gr

Τόπος και ημερομηνία: _____

Υπογραφή συμμετέχουσας/συμμετέχοντος

Υπογραφή
ερευνήτριας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Οδηγός Συνέντευξης

Οι βασικοί θεματικοί άξονες πάνω στους οποίους θα διεξαχθεί η προσωπική συνέντευξη αφορούν:

- ❖ Στοιχεία των συμμετεχόντων στην έρευνα (θέση-ιδιότητα και χρόνος εμπειρίας στο φορέα).
- ❖ Στοιχεία σχετικά με την κατάσταση της ομάδας-στόχου (κοινωνικό, εκπαιδευτικό/μορφωτικό, οικονομικό και επαγγελματικό επίπεδο).
- ❖ Πληροφορίες για τον τρόπο επιλογής επαγγέλματος από την ομάδα-στόχο.
- ❖ Στοιχεία αναφορικά με τις δυσκολίες επαγγελματικής ένταξης που αντιμετωπίζουν αυτά τα άτομα.
- ❖ Πληροφορίες για το οικογενειακό περιβάλλον των ατόμων, όπως ο ρόλος της οικογένειάς τους στην επιλογή επαγγέλματος και στην επαγγελματική τους ένταξη.
- ❖ Πληροφορίες για το ρόλο του σχολείου και του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην προετοιμασία και ένταξη στην αγορά εργασίας.
- ❖ Στοιχεία σχετικά με τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό της ομάδας-στόχου.
- ❖ Προτάσεις για τη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης/επανένταξής τους στην αγορά εργασίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV: Ερωτηματολόγιο Συνέντευξης προς εκπροσώπους του φορέα**A. Στοιχεία επαγγελματία**

Θέση στο φορέα.....

Χρόνος εμπειρίας.....

B. Ερωτήσεις**1. Πώς θα χαρακτηρίζατε την κατάσταση των ατόμων της ομάδας-στόχου σε επίπεδο:**

α. Κοινωνικό (κοινωνικές διασυνδέσεις, ένταξη σε ομάδες, απομόνωση κτλ.)

--

β. Οικονομικό (ποιότητα και τρόπος διαβίωσης, εισοδηματική κατάσταση κτλ.)

--

γ. Μορφωτικό/εκπαιδευτικό (υποχρεωτική εκπαίδευση, εγκατάλειψη σχολείου κτλ.)

--

δ. Επαγγελματικό

2. Με ποιο τρόπο γίνεται η επιλογή επαγγέλματος από τη συγκεκριμένη ομάδα ατόμων;

3. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι τρεις (3) πιο σημαντικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αυτά τα άτομα στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας;

1.

2.

3.

3α. Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι είναι σημαντικές αυτές οι δυσκολίες;

3β. Εκτός από τις δυσκολίες που αναφέρατε, πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν κάποιες επιπλέον δυσκολίες αυτά τα άτομα στην επαγγελματική τους ένταξη;

- ❖ Ανεπαρκή προσόντα (εκπαίδευση, κατάρτιση, εξειδίκευση)
- ❖ Έλλειψη κοινωνικών διασυνδέσεων (οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον, γνωριμίες, φορείς)
- ❖ Έλλειψη πληροφόρησης (σχετικά με υπηρεσίες, κενές θέσεις εργασίας κλπ.)
- ❖ Ανεργία
- ❖ Έλλειψη καθοδήγησης, συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού
- ❖ Ύπαρξη διακρίσεων, αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων
- ❖ Προσωπική αδράνεια, αδιαφορία, παθητικότητα
- ❖ Παρεμβάσεις από την οικογένεια
- ❖ Μειωμένη αντίληψη, μειωμένα αντανακλαστικά, βραδύτητα κλπ.
- ❖ Έλλειψη ειδικών κρατικών υπηρεσιών για ενημέρωση και εξυπηρέτηση

3γ. Αναπτύξτε περισσότερο τη σημασία των επιπλέον δυσκολιών που αναφέρατε.

- ❖ Ανεπαρκή προσόντα (εκπαίδευση, κατάρτιση, εξειδίκευση)

- ❖ Έλλειψη κοινωνικών διασυνδέσεων (οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον, γνωριμίες, φορείς)

- ❖ Έλλειψη πληροφόρησης (σχετικά με υπηρεσίες, κενές θέσεις εργασίας κλπ.)

- ❖ Ανεργία

- ❖ Έλλειψη καθοδήγησης, συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού

- ❖ Ύπαρξη διακρίσεων, στερεοτύπων και προκαταλήψεων

- ❖ Προσωπική αδράνεια, αδιαφορία, παθητικότητα

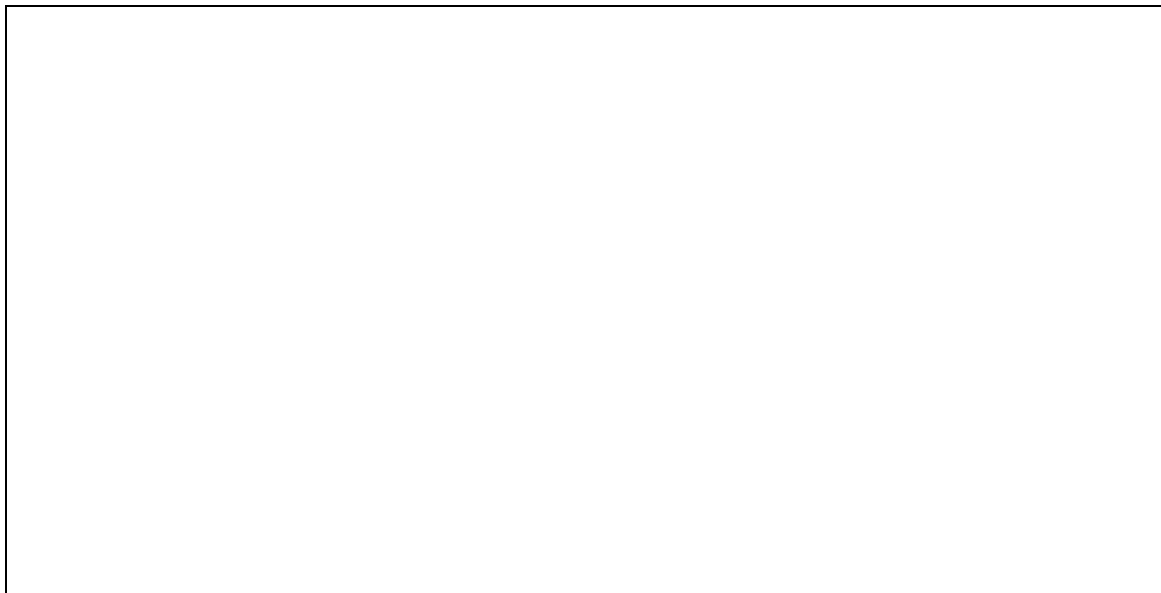
- ❖ Παρεμβάσεις από την οικογένεια

- ❖ Μειωμένη αντίληψη, μειωμένα αντανακλαστικά, βραδύτητα κλπ.

- ❖ Έλλειψη ειδικών κρατικών υπηρεσιών για ενημέρωση και εξυπηρέτηση

3δ. Μήπως επιθυμείτε να προσθέσετε κάτι άλλο που δεν έχει συμπεριληφθεί στις παραπάνω δυσκολίες;

4. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η οικογένεια των συγκεκριμένων ατόμων στην επιλογή επαγγέλματος και στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας (θετικός, ουδέτερος/αδιάφορος, αρνητικός); Παρακαλώ διευκρινίστε.

5α. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο ρόλος του σχολείου στην επαγγελματική προετοιμασία, προσανατολισμό και ένταξη των ατόμων αυτών (π.χ. ενθάρρυνση από καθηγητές ή αποθάρρυνση για συνέχιση του σχολείου, παροχή πληροφοριών για εκπαίδευση, κατάρτιση, επαγγέλματα κλπ.); Παρακαλώ σχολιάστε.

5β. Πιστεύετε ότι το σχολείο μπορεί να βοηθήσει και με ποιο τρόπο, μέσω του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.), στην επαγγελματική προετοιμασία και ένταξη των ατόμων αυτών στην αγορά εργασίας (π.χ. προσπάθεια να παραμείνουν και να ολοκληρώσουν τουλάχιστον την υποχρεωτική εκπαίδευση, παροχή πληροφόρησης για επαγγέλματα και σπουδές, παροχή εκπαίδευσης σε τεχνικές αναζήτησης εργασίας κλπ.);

6. Πέρα από το σχολείο, με ποιο τρόπο θα μπορούσαν άλλοι φορείς να διευκολύνουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό αυτών των ατόμων;

7. Ποιο άτομο ή ομάδα ατόμων πιστεύετε ότι διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο ή θα μπορούσε να παίξει ιδιαίτερο και κρίσιμο ρόλο στην επαγγελματική τους ένταξη (γονιός, οικογένεια, συγγενείς, ειδικός σύμβουλος, καθηγητές κλπ.);

8. Τι θεωρείτε ότι πραγματικά θα βοηθούσε στην επαγγελματική ένταξη αυτών των ατόμων;

9α. Παρακάτω αναφέρονται κάποια μέτρα και ενέργειες που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την επαγγελματική ένταξη αυτών των ατόμων και θα ήθελα, παρακαλώ, να επιλέξετε τέσσερα (4) τα οποία πιστεύετε ότι είναι τα πιο κατάλληλα.

- ❖ Απόκτηση επαγγελματικών προσόντων και εξειδίκευση
- ❖ Ευκαιρίες απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας
- ❖ Προγράμματα κατάρτισης ειδικά σχεδιασμένα και στοχευμένα για τα συγκεκριμένα άτομα
- ❖ Οργανωμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού (ενημέρωση με υλικό – φυλλάδια κτλ., εξατομικευμένη υποστήριξη, βοήθεια στην αναζήτηση εργασίας κλπ.)
- ❖ Ειδικές υπηρεσίες πληροφόρησης για τη συγκεκριμένη ομάδα (για νομικά ζητήματα, επιδοτήσεις, πρόνοια, επαγγελματική ένταξη κλπ.)
- ❖ Χρηματοδότηση για έναρξη δικής τους δουλειάς
- ❖ Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών από όλες τις βαθμίδες
- ❖ Ενημερωτικές συζητήσεις με εκπροσώπους αυτών των ατόμων
- ❖ Συζητήσεις με ομάδες γονέων (για την στήριξη των ατόμων που επηρεάζουν και συμβάλλουν στην επαγγελματική ένταξη αυτών των ατόμων)
- ❖ Πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των εργοδοτών και του κοινωνικού συνόλου με σχετική ενημέρωση για τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης ομάδας
- ❖ Παραγωγή πληροφοριακού υλικού για τη συγκεκριμένη ομάδα

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

9β. Παρακαλώ εξηγήστε για καθένα από τα μέτρα-ενέργειες που επιλέξατε, πώς αντιλαμβάνεστε ότι θα μπορούσαν να υλοποιηθούν (πώς θα βλέπατε την υλοποίησή τους στην πράξη;)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

10. Τέλος, έχετε να κάνετε κάποιες άλλες προτάσεις για τη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και ένταξης αυτών των ατόμων στην αγορά εργασίας;

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: Έγγραφο έγκρισης διεξαγωγής ερευνητικής μελέτης στον Ο.ΚΑ.ΝΑ.

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ
(ΟΚΑΝΑ)
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ**
Ευδόξου 25, Αθήνα 117 43
Τηλέφωνο: 210-9245748, 210-9245745
Fax: 210 9245744
Mail: kee@okana.gr

Αθήνα,
Αρ. Πρωτ.:
Προς: Κα Πρίντεζη Ρούλα
printezi_r@students.ekdd.gr
Κοιν.: - Πρόεδρο Δ.Σ. ΟΚΑΝΑ
Κο Θεοχάρη Αθανάσιο
-Δ/νση Εφαρμογής Προγραμμάτων
Κο Κοκκώλη Κωνσταντίνο
-Κέντρο Εκπαίδευσης και Εποπτείας
-Τμήμα Έρευνας & Αξιολόγησης
- Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης
Κο Φουστέρη Ευάγγελο
-Μονάδα Εφήβων «Ατραπός»
Κο Πετριλή Δημήτριο
-ΕΚΚΕΕ Αθήνας
Κο Φριλίγκο Γεώργιο

Θέμα: Έγκριση διεξαγωγής ερευνητικής εργασίας σε δομή του Οργανισμού.
Σχετικό: Το με αρ. πρωτ. 26785- 05/08/2020 έγγραφο ΟΚΑΝΑ.

Σας γνωρίζουμε ότι, σε συνέχεια του ανωτέρω σχετικού εγγράφου, ο Οργανισμός αποδέχεται το αίτημα της κας **Πρίντεζη Ρούλας**, σπουδάστριας του Τμήματος Διοίκησης Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας-Πρόγραμμα Κοινωνικής Φροντίδας της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ), στο πλαίσιο εκπόνησης ερευνητικής μελέτης με θέμα: *«Διερεύνηση δυσκολιών στην επαγγελματική ένταξη ατόμων υπό απεξάρτηση και ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού»*, υπό την εποπτεία της καθηγήτριας κας Θεοφίλου Παρασκευής.

Κατόπιν αιτήματος της ενδιαφερόμενης κρίνεται σκόπιμη η συνεργασία με τους Υπεύθυνους των Μονάδων Κοινωνικής Επανάταξης, κο Φουστέρη, Μονάδας Εφήβων «Ατραπός» κο Πετριλή και ΕΚΚΕΕ Αθήνας κο Φριλίγκο και η διευκόλυνση της για την λήψη συνεντεύξεων σε θεραπευτές και προσωπικό των Μονάδων προκειμένου να ολοκληρωθεί την προαναφερθείσα εργασία και σύμφωνα με τους όρους που αναφέρονται στη συνημμένη επιστολή προς τον ΟΚΑΝΑ (*τήρηση των κανόνων δεοντολογίας κ.ά.*).

Η έγκριση για τη διεξαγωγή της ερευνητικής εργασίας δίδεται **υπό τους ακόλουθους όρους:** α) η πρόσβαση της ερευνήτριας στο αρχείο θα πραγματοποιείται αποκλειστικά στο χώρο που τηρείται αυτό, β) η διεξαγωγή συνεντεύξεων ή η λήψη ερωτηματολογίων από τα υποκείμενα των δεδομένων θα διενεργείται αποκλειστικά εντός του χώρου της Θεραπευτικής Μονάδας της οποίας είναι μέλος το υποκείμενο των δεδομένων και σύμφωνα με τα ερευνητικά πρωτόκολλα, γ) η ερευνήτρια θα θέτει υπό επεξεργασία από το αρχείο μόνον όσα στοιχεία είναι κατά την επιστημονική κρίση της απαραίτητα για την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου ερευνητικού του έργου και δ) κατά την ολοκλήρωση της έρευνας και πριν από τη δημοσίευση ή καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο χρήση των αποτελεσμάτων της, η ερευνήτρια θα προβεί στην ανωνυμοποίηση των προσωπικών δεδομένων που έχει συλλέξει υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να καταγραφούν και να συνδεθούν τα στοιχεία που ταυτοποιούν τους ασθενείς με τα ιατρικά δεδομένα και θα καταστρέψει το τυχόν υπάρχον ονομαστικό αρχείο που έχει συλλέξει μετά το πέρας του χρονικού διαστήματος που απαιτείται για την επίτευξη του εκάστοτε ερευνητικού σκοπού.

Η ερευνήτρια καθίσταται υπεύθυνη επεξεργασίας των δεδομένων, δεσμεύεται από την τήρηση επαγγελματικής εχεμύθειας και απορρήτου και φέρει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ των οποίων την ενημέρωση και συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, στην περίπτωση που η έρευνα δεν είναι αναδρομική και την ασφάλεια της επεξεργασίας μέσω των κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών μέτρων.

Σε περίπτωση που η έρευνα είναι αναδρομική, αν η ερευνήτρια δεν μπορεί να λάβει την προηγούμενη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων έχει υποχρέωση προς τον ΟΚΑΝΑ να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους δεν είναι εφικτή η προηγούμενη ενημέρωση και λήψη συγκατάθεσης των υποκειμένων των δεδομένων.

Σε περίπτωση που εκδοθεί εγκύκλιος ή άλλη απόφαση του ΟΚΑΝΑ σχετικά με την εκπόνηση ερευνητικών εργασιών και την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η ερευνήτρια αυτομάτως θα υπόκειται και στις ρυθμίσεις αυτές.

Με το δεδομένο ότι η συνεργασία με την κα Πρίντεζη για την υλοποίηση των ανωτέρω συνάδει με την εύρυθμη λειτουργία της Μονάδας ευθύνης σας, παρακαλούνται τα αρμόδια στελέχη να διευκολύνουν τον ενδιαφερόμενο.

Με την ολοκλήρωση της εν λόγω εργασίας, η ενδιαφερόμενη δεσμεύεται να καταθέσει αντίγραφο της στο Πρωτόκολλο του Κέντρου Εκπαίδευσης και Εποπτείας του Οργανισμού.

Ο Πρόεδρος Δ.Σ. ΟΚΑΝΑ

Θεοχάρης Αθανάσιος

Εσωτερική Διανομή:

1. Γραφείο Προέδρου
2. Γραφείο Γενικής Διεύθυνσης
3. Δ/ση Εφαρμογής Προγραμμάτων
4. Κέντρο Εκπαίδευσης και Εποπτείας
5. Τμήμα Έρευνας & Αξιολόγησης
6. Μονάδα Κοινωνικής Επανάταξης
7. Μονάδα Εφήβων «Ατραπός»
8. ΕΚΚΕΕ Αθήνας
9. Ενδιαφερόμενη (printezi_r@students.ekdd.gr)

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)
Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος
τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479
www.ekdd.gr